

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

МАТЕРІАЛИ

II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ НАУКИ ТА ОСВІТИ

(частина I)

22-23 жовтня 2020 року

ЛЬВІВСЬКИЙ НАУКОВИЙ ФОРУМ

**МАТЕРІАЛИ
II МІЖНАРОДНОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ
КОНФЕРЕНЦІЇ**

**ТЕОРІЯ І ПРАКТИКА СУЧАСНОЇ
НАУКИ ТА ОСВІТИ**

22-23 жовтня 2020 року

(частина I)

**Львів
2020**

УДК 005

ББК 94.3(0)

Теорія і практика сучасної науки та освіти (частина I): матеріали II Міжнародної науково-практичної конференції м. Львів, 22-23 жовтня 2020 року. – Львів : Львівський науковий форум, 2020. – 68 с.

У даному збірнику представлені тези доповідей учасників II Міжнародної науково-практичної конференції «Теорія і практика сучасної науки та освіти», організованої Львівським науковим форумом. Висвітлюються теорія і практика сучасної науки та освіти на сучасному етапі становлення, розглядаються сучасні наукові дискусії різних наукових напрямів.

Збірник призначений для студентів, здобувачів наукових ступенів, науковців та практиків.

Всі матеріали представлені в авторській редакції. За повноту та цілісність яких автори безпосередньо несуть відповідальність.

ЗМІСТ

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ	5
<i>Кичак О.О., Кавун Е.М.</i> КАШТАНОВА МІНУЮЧА МІЛЬ ПРИЗВОДИТЬ ДО ПОВТОРНОГО ЦВІТІННЯ КАШТАНІВ	5
<i>Павленко В.О., Сарахман М.О., Кавун Е.М.</i> ШЛЯХИ МІГРАЦІЇ ПТАХІВ В РАЙОНІ ДОСЛІДЖЕНЬ ЕКОСИСТЕМ З ДЕНДРОФІЛЬНОЮ ОРНІТОФАУНОЮ	6
<i>Сарахман М.О., Павленко В.О., Франков С.С., Кавун Е.М.</i> ЕКОЛОГО-ФАУНІСТИЧНЕ ПОРІВНЯННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ТА ГНІЗДОВОЇ ОРНІТОФАУНИ РЯДУ ГУСЕПОДІБНИХ ВІННИЧЧИНИ	7
<i>Сарахман М.О., Франков С.С., Кавун Е.М.</i> ХАРАКТЕРИСТИКА РЯДУ ГУСЕПОДІБНИХ (ANSERIFORMES) ВІННИЧЧИНИ ЗА ТИПАМИ АРЕАЛУ	9
ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ	10
<i>Кириленко А.В., Уханова І.О.</i> СУЧАСНИЙ СТАН І ДИНАМІКА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ВАНТАЖОПЕРЕВЕЗЕНЬ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ	10
<i>Овсієнко В., Паламарюк Т.</i> ТИМБЛДІНГ ЯК ПОЄДНАННЯ МЕТОДУ НАВЧАННЯ І ЗГУРТОВАНOSTІ ПЕРСОНАЛУ	12
<i>Рибаківа А.С.</i> ДИНАМІКА ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В КОНТЕКСТІ КРИЗ.....	14
<i>Шевчук І.В.</i> АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА.....	16
МЕДИЧНІ НАУКИ	18
<i>Кравченко Д.В., Лічова Л.М.</i> ВИРОЩУВАННЯ МІКРОЗЕЛЕНІ В УМОВАХ ШКОЛИ ДЛЯ ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ ОРГАНІЗМУ ДИТИНИ В ВІТАМІНАХ І МІКРОЕЛЕМЕНТАХ	18
МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО	20
<i>Овсяннікова Я.Ю.</i> ЕМОЦІЙНА СКЛАДОВА В ПОЛІТИЧНОМУ ПЛАКАТІ.....	20
<i>Явгель М.В.</i> ВІЗУАЛЬНИЙ ОБРАЗ В ІЛЮСТРУВАННІ ЖУРНАЛІВ	21
НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА	23
<i>Перепеляк В.В.</i> ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ.....	23
ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ.....	25
<i>Биченок А.Ю.</i> ЯВИЩЕ БУЛІНГУ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ, ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА	25
<i>Габовда М.І.</i> ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ	26
<i>Гапоненко Н.П., Галушко С.Р., Гулієва О.Р.</i> ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ	28
<i>Гонтар Д.А.</i> МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДИСКУСІЇ ПІД ЧАС АНАЛІЗУ ЗМІСТУ ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ У КОНТЕКСТІ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ТА РОЗВИТКУ НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ.....	29
<i>Горбатко А.О.</i> СОЦІАЛЬНО – ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ.....	31
<i>Дворак В.М.</i> ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ	34

<i>Дмитрук Л.А., Удовіченко Г.М.</i> КОНЦЕПЦІЯ ІНТЕГРАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ТА САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ	35
<i>Нуднова Я.В.</i> УНІВЕРСАЛІЗАЦІЯ ДОВКІЛЛЯ ЯК КОМПОНЕНТ АДАПТАЦІЇ ДЛЯ СЛАБОЗОРИХ	37
<i>Олексюк М.П., Юськів Н.С.</i> ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ	38
<i>Покотило П.Г.</i> ПІДГОТОВКА ФІЛОЛОГІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ НА УКРАЇНІ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЕРСЬКОЇ МОВИ В ЯКОСТІ БЛІНГВАЛЬНОЇ ПАРИ ДЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ	40
<i>Слобожанінов П.А., Кожокар М.В.</i> ВИХОВНА РОБОТА ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ «ПОСТ ПАНДЕМІЧНИХ» ЗНАТЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОНЛАЙН ЗАНЬ У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ	41
<i>Стрельцова С.В.</i> ВИВЧЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ	42
<i>Томинець М.М.</i> РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ	44
<i>Тонха Т.Г.</i> МОТИВАЦІЯ УЧІННЯ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ	46
<i>Щербак І.В.</i> ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПРОВІДНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ	47
ПОЛІТИЧНІ НАУКИ	49
<i>Кокарча Ю.А.</i> СЛАКТИВІЗМ ЯК ФОРМА ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ	49
ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ	50
<i>Андросович К.А.</i> ОСНОВНІ ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ	50
<i>Бондаренко А.В.</i> П. І. ЗІНЧЕНКО: МИМОВІЛЬНА ПАМ'ЯТЬ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНІСНОЇ ПАРАДИГМИ	53
<i>Остапович А.С.</i> ПРОФЕСІОНАЛЬНЕ СТАНОВЛЕННЯ СТУДЕНТІВ МЕДИКО-ПСИХОЛОГІЧЕСЬКОГО ФАКУЛЬТЕТА	55
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ	58
<i>Пендюр Т.В.</i> ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА ШЛЯХ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ УТИЛІЗАЦІЇ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ	58
ТЕХНІЧНІ НАУКИ	60
<i>Вусатюк А., Марцишин Р.С.</i> АВТОМАТИЗОВАНЕ РЕГРЕСІЙНЕ ТЕСТУВАННЯ НА ОСНОВІ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ	60
<i>Кисельова А.М.</i> ЩОДО ПИТАННЯ АНАЛІЗУ СТАНУ ТЕХНОЛОГІЇ ОХОРОНИ ВАНТАЖІВ НА ЗАЛІЗНИЦЯХ УКРАЇНИ	62
<i>Кузовкова А.І., Кузовкова Д.І.</i> РОЗРОБКА ПРОТОТИПУ ВИСОКОЇ ДЕТАЛІЗАЦІЇ МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ ДЛЯ IOS ПЛАТФОРМИ	64
ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ	65
<i>Білошанка В.С., Бондаревич І.М.</i> АНТИЧНА СПАДЩИНА В СУЧАСНОМУ КОНЦЕПТІ «ЗДОРОВ'Я»	65
ХІМІЧНІ НАУКИ	67
<i>Kyrylenko Olesia</i> VARIETIES OF VARNISHES AND THEIR CHARACTERISTICS	67

БІОЛОГІЧНІ НАУКИ

Кичак О.О.,
магістр 2-го курсу факультету біофізики і фізіології,
Кавун Е.М.,
к.б.н., доцент кафедри біофізики і фізіології
Донецького національного університету ім. Василя Стуса

КАШТАНОВА МІНУЮЧА МІЛЬ ПРИЗВОДИТЬ ДО ПОВТОРНОГО ЦВІТІННЯ КАШТАНІВ

Каштанова мінуюча міль (*Cameraria ohridella*) пошкоджує рослину родини *Sapindales* вид Кінський каштан звичайний або Гіркокаштан звичайний – *Aesculus hippocastanum* (*Sapindales*, *Sapindaceae*), який зростає в дикому вигляді в лісах на Балканах, але більш відомий, як декоративна культура для озеленення населених пунктів [1].

Кінський каштан звичайний – витончене дерево висотою до 36 м з низько опущеною розлогою широкোовальною куполоподібною кроною. На старих деревах зовнішні гілки часто повисають [2].

У роді *Aesculus* 13 видів. Вони розподілені ботаніками по 5 секціях. У секції ескулус (*Aesculus*) роду ескулус, крім кінського каштана, ще один вид - японський ескулус конічний (*A. turbinata*). Ареали 5 видів секції калотірсус (*Calothyrsus*) роз'єднані: 1 вид американський – ескулус каліфорнійський (*A. californica*), решта 4 – азіатські, що мешкають в Гімалаях, в Індії, Китаї та інших країнах Південної Азії. Серед них широко відомий ескулус індійський (*A. indica*), 3 інших секції є цілком американськими, 2 з них монотипні, а до третьої секції - Павія (*Pavia*) – відносяться 4 види, в тому числі ескулус гладкий (*A. glabra*). Це дерево або чагарник, що зустрічається в центральних і східних штатах США. Ескулус гладкий надає перевагу заплави річок або вапнякові схили пагорбів [3].

Останнім часом часто фіксувалось повторне цвітіння каштанів. Як виявилось, саме каштанова мінуюча міль (*Cameraria ohridella*) викликає цей процес.

Після зараження каштановою міллю, дерева починають з кінця літа на початку осені інтенсивно скидувати листя.

Продуктивність розвитку молі сягає 40-50 яєць на одну самку, а за сезон відбувається 3-4 генерації [1]. Це призводить до масштабної інвазії, яка сягає 70% поверхні листків з наступним їх опаданням вже в липні-серпні.

Через зараження каштановою міллю, дерева рано скидають листя, внаслідок чого припиняється фотосинтез. Потім дерева відчувують знову наближення тепла (наприклад так зване «бабине літо») і починають повторно запускати процес цвітіння.

Наслідком цього може бути виснаження дерев, а якщо інвазія буде продовжуватись протягом 3-4 років, дерева знесиляться та загинуть.

Повторне цвітіння кінського каштана звичайного (*Aesculus hippocastanum*)

Література:

1. Акімов І.А., Зерова М.Д., Нарольський Н.Б та ін.. Фенологія каштанові мінуючої молі-небезпечного шкідника кінського каштана в Україні // Екобезпека. – 2003. – №6. – С. 44-46.
2. Кремер Б. П. Деревья: Местные и завезённые виды Европы (пер. с нем.). — М.: «Астрель», «АСТ», 2002. — С. 232. — 288 с. — ISBN 5-17-011538-5.
3. 27. Биологическая энциклопедия // Семейство конскоштановые (Hippocastanaceae). – Режим доступу: https://dic.academic.ru/dic.nsf/enc_biology/2226/Семейство

Павленко В.О.,

магістр 2-го курсу факультету біофізики і фізіології,

Сарахман М.О.,

магістр 2-го курсу факультету біофізики і фізіології,

Кавун Е.М.,

к.б.н., доцент кафедри біофізики і фізіології

Донецького національного університету ім. Василя Стуса

ШЛЯХИ МІГРАЦІЇ ПТАХІВ В РАЙОНІ ДОСЛІДЖЕНЬ ЕКОСИСТЕМ З ДЕНДРОФІЛЬНОЮ ОРНІТОФАУНОЮ

У даній роботі представлено опис та аналіз міграційних шляхів представників дендрофільної орнітофауни на території Немирівського та Могилів-Подільського районів Вінницької області. Зроблено огляд можливих шляхів міграції притаманих дендрофілам та характеристику міграційних процесів типових представників.

У складі орнітофауни території досліджень на даний час налічується 118 та 46 видів відповідно, які за типом місця проживання можна розділити на чотири основні топічні групи: дендрофільну, лімнофільну, кампофільну і склерофільну.

Деревні насадження займають досить невелику частину площі об'єкта, проте найбільша кількість видів птахів представлена саме дендрофілами – 53 види, 44,9% на території «Немирівського городища» та 33 види, 71,39% на території РЛП «Дністер» від загального списку. Це пов'язано насамперед з тим, що дендрофільна група є найбільш чисельною орнітологічною групою на території України. Також важливим параметром такого розподілу є те, що лісонасадження там мають змішаний характер, сильно зволожений клімат та велику кормову базу.

При дослідженні трофічної структури дендрофільного угруповання видів на території РЛП «Дністер», можна побачити, що найбільш чисельними є пантофаги, – 19 вид, та ентомофаги – 7 видів; фітофаги представлені 4 видами. Найменшою групою є орнітофаги та пантозоофаги – 1 та 2 види відповідно.

При детальному розгляді трофічної структури дендрофільного угруповання видів на території КПП «Немирівське городище», можна побачити, що найбільш чисельними є пантофаги, – 21 вид, та ентомофаги – 18 видів; фітофаги представлені 8 видами. Найменшою групою є орнітофаги – 2 види.

При аналізі за типами ареалу більшість видів мають західно-палеарктичний та транспалеарктичний тип ареалу. Види з космополітним та напівкосмополітним, та птахи з трансголарктичним типом ареалу представлені менше. Ці дані повністю співзвучні з географічним положенням області. Найменшу представленість – мають види з південно-палеарктичним (*Streptopelia decaocto*).

Міграція птахів є однією з найдавніших проблем дослідження для зоології та екології. Міграційні переміщення птахів спостерігаються у всіх географічних широтах і районах Землі, де проходять помітні сезонні зміни умов існування.

На даний час на території України виявлено та з'ясовано причини існування основних міграційних шляхів – Балтійсько-Середземноморський, Польський широтний, Дніпровський, Азово-Чорноморський.[1]

За іншими літературними даними, навесні на території України формуються 4 основних пролітних шляхи (Північно-західний, Бессарабський, Кримський та Приморський). Восени формуються вже 7

міграційних шляхів, а саме, Карпатський, Бессарабський, Дніпровський, Кримський, Південно-західний, Східний, Приморський.[2]

Загальну картину міграційних переміщень птахів на території України можна окреслити так: за результатами багаторічних досліджень (візуальні та радарні спостереження, кільцювання) встановлено, що у широтному напрямку птахи мігрують по всій території України, але виділяються дві зони, де інтенсивність цих переміщень значно вища – це найбільш насичена птахами приморська зона (Азово-Чорноморський широтний міграційний шлях) та Полісся з північною частиною Лісостепу (Поліський широтний міграційний шлях). Концентрація мігрантів у другому регіоні на порядок нижча, ніж у першому, але приблизно настільки само вища порівняно з районами, які розташовані між цими міграційними шляхами.

Наразі, більшість дослідників погоджуються зі схемою міграції, яку можна назвати «синтетичною»: проліт відбувається широким фронтом, але всередині нього утворюються ділянки з підвищеною концентрацією мігрантів – пролітні шляхи, котрі можуть з'єднуватися та розділятися.[4]

Саме за такою схемою мігрують представники дендрофільної орнітофауни і на території досліджень. До них відносять *Phoenicurus ochruros*, *Sturnus vulgaris*, *Sylvia atricapilla*, *Falco tinnunculus*, *Falco vespertinus*, тощо.

Sturnus vulgaris при проведенні обліку дендрофільної орнітофауни був помічений у великій кількості на обох досліджувальних об'єктах. Його присутність у гніздовий період свідчить про те, що його міграційні процеси можуть проходити на території Вінницької області.

Falco vespertinus був помічений в невеликій кількості на території об'єктів у період початку осінньої міграції. Також були виявлені гнізда, що свідчить про те, що період гніздування виду пройшов також на території області. Це пояснюється достатньою кормовою базою та наявністю лісонасаджень.

Sylvia atricapilla зафіксовано лише на території Немирівського городища в період гніздування. З цього випливає, що на території області, також, проходять його міграційні процеси. Не був помічений на території РЛП «Дністер».

Література:

1. Микитюк О. Ю. Міграційні шляхи птахів в Україні / О. Ю. Микитюк, А.М.Полуда // Розбудова екомережі України. –Київ, 1999. –С. 84–88.
2. Грищенко В. М. Фенологічні закономірності осінньої міграції птахів на території України, канд. десерт. Біол. наук / В. М. Грищенко // Инст. Зоолог. НАН України. –Київ, 1994. –23 с.
3. Михеев А. В. Перелеты птиц / А. В. Михеев –М., 1981. –232 с.
4. Грищенко, В.Н. (2004). Пролетные пути и эволюция птиц. Беркут, 3(2), 128-135.

Сарахман М.О., Павленко В.О.,
магістри 2-го курсу факультету біофізики і фізіології
Донецького національного університету ім. Василя Стуса,
Франков С.С.,
аспірант Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України,
Кавун Е.М.,
к.б.н., доцент кафедри біофізики і фізіології
Донецького національного університету ім. Василя Стуса

ЕКОЛОГО-ФАУНІСТИЧНЕ ПОРІВНЯННЯ МІГРАЦІЙНОЇ ТА ГНІЗДОВОЇ ОРНІТОФАУНИ РЯДУ ГУСЕПОДІБНИХ ВІННИЧЧИНИ

Мета даної роботи проведення порівняння міграційної та гніздової орнітофауни ряду Гусеподібних (*Anseriformes*) птахів Вінницької області. Дослідження проводилися на території Побужжя та акваторії річки Дністер області на п'яти територіях. В Немирівському районі, на території КПП «Немирівське городище», де розміщений водно-болотний комплекс, на території якого є кілька заболочених ставків із значними за площею

заростями очерету, та р. Устя. В Тульчинському районі на території системи ставків та р. Сільниця. В Хмільницькому районі – майданчиком для дослідження було обрано загальнозоологічний заказник місцевого значення «Сандрацький» (надалі заказник), що знаходиться на річці Південний Буг. В Літинському районі – на околиці сіл Петрик та Мікулинці, де знаходиться озеро Петрик. У Вінницькому районі обліки проводилися на території мережі риборозплідних ставків у с. Пултівці.

Визначення видового складу проводилось шляхом комбінованого методу обліку птахів за допомогою оптичних приладів, використовувалися наявні визначники [3].

Систематику подано за BirdLife International digital checklist of the birds of the world Version 4 [5].

Під час досліджень було виявлено 24 видів ряду гусеподібних – це на 2 представника більше ніж зустрічалося до цього, роблячи висновки з кадастрових даних [4]: Галагаз *Tadorna tadorna* (Linnaeus, 1758) та Гуменник великий *Anser fabalis* (Latham, 1787) дані Франкова С.С. [1, 2]. У Могилів-Подільському – 17 видів, Тульчинському – 6 видів, Хмільницькому – 11 видів, Літинському – 15 видів та Вінницькому – 17 видів.

Для оцінки схожості орнітофауни об'єктів досліджень визначали коефіцієнт схожості видового складу Жаккара по формулі:

$$J = c / (a + b - c)$$

де c - число спільних видів;

a - число видів птахів на території;

b - число видів птахів на іншій території.

За допомогою коефіцієнта Жаккара виявлено, що ступінь подібності видового різноманіття в кожному з локалітетів становить 4.35%, що може свідчити про дуже різноманітні біотопи територій, різний характер водойм, різні кормові бази та різні антропогенні навантаження на даних об'єктах.

При порівнянні двох рівнозначних об'єктів: комплексної пам'ятки природи «Немирівське городище» та систем ставків Тульчинського району, було виявлено схожість видів ряду гусеподібних на 71,43%, що може свідчити про те, що дані об'єкти досліджень схожі між собою за кормовою базою і характером водойм. Об'єкти досліджень мають різну своєрідність регіону, оскільки «Немирівське городище» має статус комплексної пам'ятки природи, а системи ставків Тульчинського району не мають ніякого охоронного статусу, що має свідчити про різний ступінь антропогенного навантаження. Виходячи з коефіцієнту Жаккара для цих територій, можна припустити, що антропогенне навантаження є схожим. Так як в безпосередній близькості до території КПП знаходяться агроландшафти, то можна сказати, що антропогенне навантаження біля даного об'єкту не сприяє високому різноманіттю орнітофауни загалом, і Гусеподібних зокрема.

Порівняння двох віддалених між собою локалітетів: акваторії р. Дністер м. Могилів-подільський та загальнозоологічного заказника місцевого значення «Сандрацький», які знаходяться на північному та південному заході Вінниччини, спостерігається коефіцієнт схожості у розмірі 55,55%, з якого можна зробити висновки, що дані об'єкти досліджень, хоч і відносяться до різних акваторій: річки Дністер та Південного Бугу відповідно, є дещо схожими. Можна припустити що рівень антропогенного навантаження для цих двох об'єктів є малим, оскільки вони мають статус регіональних ландшафтних парків (РЛП), але характер водойм та кормової бази – різний.

Результати свідчать про необхідність моніторингової роботи на цих об'єктах також для отримання більш детальної картини, щодо особливостей розповсюдження ряду гусеподібних на Вінниччині, потрібні подальші її дослідження, як на водоймах даних об'єктах так і у районах загалом.

Література :

1. Видовий склад птахів у період осінньої міграції 2016 року на певних ділянках басейну р. Південний Буг у Вінницькій області. Матеріали четвертої міжнародної науково-практичної конференції (28-29 квітня 2017 року, смт Путила. Чернівецька область) смт Путила. Чернівецька область. 2017. 250-252с.
2. Екологічний аналіз авіафауни околць м. Вінниця. Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (3-7 жовтня 2016 р., м. Вінниця). Вінниця. 2016. 51-52 с.
3. Матвійчук О.А., Пірхал А.Б., Відуецький А.В. Птахи Вінниччини. Вінниця, 2017. 328с.
4. Матвійчук О.А., Пірхал А.Б., Ремінний В.Ю. Кадастр наземних тетрапод Вінницької області. Вінниця, 2015. 436с.
5. Handbook of the Birds of the World and BirdLife International digital checklist of the birds of the world_Version_4 <http://datazone.birdlife.org/species/taxonomy>

Сарахман М.О.,
магістр 2-го курсу факультету біофізики і фізіології
Донецького національного університету ім. Василя Стуса,
Франков С.С.,
аспірант Інституту зоології ім. І.І. Шмальгаузена НАН України,
Кавун Е.М.,
к.б.н., доцент кафедри біофізики і фізіології
Донецького національного університету ім. Василя Стуса.

ХАРАКТЕРИСТИКА РЯДУ ГУСЕПОДІБНИХ (ANSERIFORMES) ВІННИЧЧИНИ ЗА ТИПАМИ АРЕАЛУ

Мета роботи проведення аналізу ряду Гусеподібних (*Anseriformes*) птахів Вінницької області за типом ареалу. Дослідження проводилися на території обох басейнів найбільших водних районів області.

Для дослідження було обрано п'ять територій. В Немирівському районі, на території КПП «Немирівське городище», де знаходиться водно-болотний комплекс, що включає в себе кілька заболочених ставків із значними за площею заростями очерету, та р. Устя. В Тульчинському районі на території системи ставків та р. Сільниці. В Хмільницькому районі – майданчиком для дослідження було обрано загальнозоологічний заказник місцевого значення «Сандрацький» (надалі заказник), що знаходиться на річці Південний Буг. В Літинському районі – на околиці сіл Петрик та Мікулинці, де знаходиться озеро Петрик. У Вінницькому районі обліки проводилися на території мережі риборозплідних ставків у с. Пултвіці.

Визначення видового складу проводилось шляхом комбінованого методу обліку птахів за допомогою оптичних приладів, використовувалися наявні визначники [1], дані за складом раціону наведено [там само]. Систематику подано за BirdLife International digital checklist of the birds of the world Version 4 [3]. Види, що населяють досліджувану територію проаналізовано за типами ареалів за Штегман Б.К [2].

Під час досліджень зафіксовано 24 представників ряду гусеподібних, Могилів-Подільському – 17 видів, Тульчинському – 6 видів, Хмільницькому – 11 видів, Літинському – 15 видів та Вінницькому – 17 видів.

Аналіз ряду гусеподібних птахів комплексної пам'ятки природи «Немирівське городище» показав, що більшість видів ряду гусеподібних: Гуска сіра *Anser anser* (Linnaeus, 1758), Чирянка велика *Spatula querquedula* (Linnaeus, 1758) та Попелюх *Aythya ferina* (Linnaeus, 1758) мають Транспалеарктичний тип ареалу. Лебідь-шипун *Cygnus olor* (Gmelin, 1789) та Широконоска *Spatula clypeata* (Linnaeus, 1758) належать до Трансголарктичного типу. Для виду Крижень *Anas platyrhynchos* (Linnaeus, 1758) є характерним Космополітний/Напівкосмополітний тип ареалу.

Аналіз ряду гусеподібних птахів Могилів-Подільського району виявив наступне: 29% видів належать до транспалеарктичного типу ареалу. Північний-палеарктичний тип нараховує 24% птахів (4 види) – Гуменник великий *Anser fabalis* (Latham, 1787), Лебідь-кликун *Cygnus cygnus* (Linnaeus, 1758), Свищ *Anas penelope* (Linnaeus, 1758) та Крех малий *Mergellus albellus* (Linnaeus, 1758). Космополітний / Напівкосмополітний та західно-палеарктичний тип нараховує в собі по одному представнику гусеподібних (Крижень та Чернь чубата відповідно).

Аналіз ряду гусеподібних на території систем ставків Тульчинського району, отже трансголарктичний та транспалеарктичний типи ареалів займають по 33% та 50% від усіх представників відповідно. Космополітний/напівкосмополітний тип ареалу займає найменшу частку 17% від усієї кількості видів.

При аналізі птахів за типами ареалів на території загальнозоологічного заказника місцевого значення «Сандрацький», було виявлено, що 46% з загальної кількості припадає на трансголарктичний тип – це такі представники, як Нерозень *Mareca strepera* Linnaeus, 1758, Гоголь *Vucercphala clangula* (Linnaeus, 1758) та інші, детальніше (див. Діаграму 3.5.1.1). Також на другому місці, за розподілом ареалів, знаходиться транспалеарктичний тип, з представниками: Попелюх *Aythya ferina* (Linnaeus, 1758), Чирянка велика *Spatula querquedula* (Linnaeus, 1758) та інші. Північний-палеаркт та космополітний/напівкосмополітний тип складає по 9%, а саме: Гуменник великий *Anser fabalis* (Latham, 1787) та Крижень *Anas platyrhynchos* (Linnaeus, 1758) відповідно.

Аналіз ряду гусеподібних на території озера Петрик: найбільшу частку від усіх видів становить Трансголарктичний тип ареалу – 33%. Чотири види (27%) відносяться до Транспалеарктичного типу ареалу. Північно-палеарктичний тип нараховує 20% (3 види) представників ряду гусеподібних. Космополітний/Напівкосмополітний, Західно-палеарктичний та Східно-палеарктичний типи представлені видами Крижень *Anas platyrhynchos* (Linnaeus, 1758), Чернь чубата *Aythya fuligula* (Linnaeus, 1758) та Чернь червонодзьоба *Netta rufina* (Pallas, 1773) відповідно.

Аналіз ряду гусеподібних на території мережі риборозплідних ставків у села Пултівці показав, що найбільше представників Трансголарктичного типу ареалу – 41%. Другий тип за чисельністю є Транспалеарктичний, який нараховує в собі 23% представників. Північно-палеарктичний тип становить частку у розмірі 18% від усієї кількості птахів. Космополітний/напівкосмополітний, Західно-палеарктичний та Східно-палеарктичний тип представлений видами: Крижень *Anas platyrhynchos* (Linnaeus, 1758), Чернь чубата *Aythya fuligula* (Linnaeus, 1758) та Огар *Tadorna ferruginea* (Pallas, 1764) відповідно.

Отже, за даними дослідження найбільше представників ряду гусеподібних даних територій Вінницької області відносяться до трансголарктичного та транспалеарктичного типів ареалів, інші типи зустрічаються рідше. Наведені результати свідчать про необхідність моніторингової роботи на цих об'єктах.

Література :

1. Матвійчук О.А., Пірхал А.Б., Відуецький А.В. Птахи Вінниччини. Вінниця, 2017. 328с.
2. Штегман Б.К. Основы орнитогеографического деления Палеарктики. Москва-Ленинград, 1938. Т. 1.
3. Handbook of the Birds of the World and BirdLife International digital checklist of the birds of the world_Version_4 <http://datazone.birdlife.org/species/taxonomy>

ЕКОНОМІЧНІ НАУКИ

Кириленко А.В.,

*магістрантка кафедри міжнародних економічних відносин
Одеського національного економічного університету,*

Уханова І.О.,

*к.е.н., доцент кафедри міжнародних економічних відносин
Одеського національного економічного університету.*

СУЧАСНИЙ СТАН І ДИНАМІКА РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНИХ ВАНТАЖОПЕРЕВЕЗЕНЬ ПІДПРИЄМСТВАМИ УКРАЇНИ

На сьогоднішній день міжнародні транспортні перевезення є невід'ємною частиною торгових відносин країн. Міжнародні перевезення обслуговуються національними перевізниками різних країн, що використовують для цього свій рухомий склад (морські та річкові судна, літаки, вагони, автомобілі), а також транспортні мережі (залізничні, автомобільні, річкові, повітряні) і транспортні вузли (морські та річкові порти, аеропорти, вокзали, автостанції, вантажні та пасажирські термінали), що відносяться до транспортних систем окремих країн [1, с.87].

Залежно від конкретних видів транспорту, що використовуються в перевезеннях, розрізняють морські, річкові, повітряні, залізничні, автомобільні і трубопровідні повідомлення. Це так звані прямі міжнародні повідомлення. У тих випадках, коли при міжнародних перевезеннях послідовно використовуються два або більше видів транспорту, мають місце змішані перевезення [2, с.224].

Розрізняють два види транспортно-експедиційного обслуговування: комплексний і локальний (Табл.1).

За статистикою 80% всіх вантажних перевезень в Україні проходять за участі транспортно-експедиторських підприємств. Стан ринку вантажоперевезень в Україні залежить від 3-х основних

чинників: зовнішньоторговельний оборот, валовий внутрішній продукт і виробництво. Коли всі показники зростають, по висхідній лінії піднімається і транспортно-експедиторська діяльність [3, с.101].

Таблиця 1

Види транспортно-експедиційного обслуговування

Комплексні експедиційні послуги	Локальні експедиційні послуги
приймання вантажів до перевезення на складі відправника;	послуги з відправлення вантажів
підготовку вантажу до транспортування;	послуги шляхом слідування
організацію завантаження на транспортні засоби;	послуги шляхом слідування
організацію перевезення	
організацію охорони вантажу	
організацію розвантаження товарів і їх складування на території клієнта	
здачу вантажу й оформлення необхідної для цього документації	
проведення розрахунків за всі види послуг	
звітування перед вантажовідправниками	

Джерело: [3, с. 103].

У 2019 році підприємствами транспорту перевезено 674,5 млн.т вантажів, що становить 108,0% від обсягів 2018 р. У 2019 році залізничним транспортом перевезено у внутрішньому сполученні та на експорт 262,6 млн.т вантажів, що на 1,9% менше, ніж у 2018 році. Перевезення лісових вантажів знизилися на 58,3%, брухту чорних металів – на 21,9%, будівельних матеріалів – на 19,1%, коксу – на 12,1%, кам'яного вугілля – на 6,4%, нафти і нафтопродуктів – на 5,7%, чорних металів – на 5,0%, цементу – на 4,9%. Разом із цим перевезення залізної та марганцевої руди збільшилося на 2,7%, зерна та продуктів перемелу – на 21,0%, хімічних і мінеральних добрив – на 31,5% [5].

На даний момент в Україні нараховується більше 500 експедиторів (Табл. 2).

Таблиця 2

Аналіз діяльності експедиторів України

№ п/п	Компанія-експедитор	2019 рік, шт.	2018 рік, шт.	+/-	% к 2018 року	Доля ринку, %
1	«Глобал Оушен Лінк»	25 373	20 848	4 525	121,7	6,7
2	Група «Юні Ламан Груп»	15 865	17 212	-1 347	92,2	4,2
3	«Ітеріс»	13 030	10 274	2 756	126,8	3,5
4	Група «Формаг»	12 760	11 232	1 528	113,6	3,4
5	«Лукро»	12 047	7 621	4 426	158,1	3,2
6	«Стар Шайн Шиппінг»	9 130	8 446	684	108,1	2,4
7	«Арена Марін»	9 083	9 022	61	100,7	2,4
8	«Кота Логістик»	8 256	8 845	-589	93,3	2,2
9	«ТОД Лоджік»	7 843	4 971	2 872	157,8	2,1
10	«Сі Гейт Лгд»	7 148	6 407	741	111,6	1,9
Разом 10	х	120 535	104 878	15 657	114,9	32,0
Разом	х	376 433	336 245	40 188	112,0	100

Джерело: [5]

Таким чином, можна відзначити, що експедитори надають клієнтам послуги відповідно до вимог законодавства України та держав, територією яких транспортуються вантажі. Транспортно-експедиторські послуги надаються клієнту при експорті з України, імпорту в Україну, транзиті територією України чи іншими державами, внутрішніх перевезеннях територією України. Що стосується основних проблем розвитку експедиторських послуг в Україні, слід відмітити: використання зношеного рухомого складу, випадки невиконання заявок, низький рівень підготовки персоналу, відсутність у частини гравців ринку розуміння суті сервісу.

Література:

1. Ковалев Г.Р., А.В. Яценко Транспортно-экспедиционная деятельность: учеб. пособие. Ч. I.- Екатеринбург: Урал. гос. лесотехн. ун-т, 2016. - 87 с.
2. Смирнов И.Г., Косарева Т.В. Транспортна логістика: Навч. пос. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 224 с.
3. Таньков К.М., Тридід О.М., Колодязева Т.О. Виробнича логістика: Навч. посіб. — Х.: ВД "ІНЖЕК", 2004. - 305 с.
4. BlackSeaTrans. Експедитор року. Електронний ресурс. URL: <http://rating.portsukraine.com/node/204> (дата звернення 20.10.2020).
5. Підсумки роботи транспортної галузі України у 2019 році. Електронний ресурс. URL: <https://logist.fm/news/pidsumki-roboti-transportnoyi-galuzi-ukrayini-u-2019-roci> (дата звернення 19.10.2020)

**Овієнко Валерія,
Паламарюк Тетяна,**

*Науковий керівник – к.е.н., асист. Мельник А.Г.
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича*

ТИМБІЛДІНГ ЯК ПОЄДНАННЯ МЕТОДУ НАВЧАННЯ І ЗГУРТОВАНОСТІ ПЕРСОНАЛУ

У сучасних умовах часто застосовується такий метод підтримки соціально-психологічного клімату та згуртування команди як тимбілдинг. Однак незважаючи на широку популярність даного методу багато керівників неправильно трактують термін «тимбілдинг». Ось як коментує розуміння терміна Брюс Хоніг, виконавчий директор Honig IdeaGuides: «Тимбілдинг спочатку є створення команди, яка буде складатися із співробітників, що працюють в одній компанії, для досягнення одних цілей. Однак часто, організатори плутають значення Team building зі спільним проведенням часу колег де-небудь в боулінг-кафе або іншому розважальному закладі» [2]. Слідство не розуміння сутності тимбілдингу є не ефективність використання потенціалу даного методу і необгрунтовані витрати з боку організації на його проведення.

Основу тимбілдингу складають дві стадії: тімскілс (Team Skills від англ. – «командні навички») і тімспіріт (Team Spirit від англ. – «командний дух»), що є важливими етапами в розвитку командних ефектів в організації [3]. Отож, ми можемо зазначити, що тимбілдинг – це процес перетворення групи окремих співробітників у згуртовану команду – групу людей, організованих для спільної роботи задля задоволення потреб своїх клієнтів шляхом досягнення своїх цілей та цілей організації.

Також тимбілдинг можна трактувати, як – набір активних заходів, направлених на розширення колекції та формування навичок вирішення інших завдань у командах.

Як ми бачимо, розуміючи поняття «тимбілдинг» у більшості людей не просто помилково, оскільки вони розуміють під ним укріплення зв'язку між груповими співробітниками. Однак між «груповим співробітником» і «командою» є суттєві відмінності, виявлені ще дослідниками Брюсом Такманом й Мері-Ен Дженсеном у далекому 1977 році.

Тимбілдинг завжди передбачає наявність певних цілей, наприклад:

1. Формування навичок командної роботи: впровадження системи командного управління, структуривання дій членів команди.
2. Формування командного духу: розвиток психологічних зв'язків між членами команди, єдності у досягненні загальних цілей.
3. Безпосередньо формування команди: виділення ролей і їх виконавців, оптимізація структури команди [1].

Часто керівник групи або менеджер сприяє проведенню низки зустрічей, на яких працівники знайомляться один з одним і будують згуртовані робочі стосунки. У більшості організацій співробітники та HR-менеджери, що займаються питаннями розвитку організації, створюють команди. Але командоутворення не завжди повинно мати організовану зустріч, щоб досягти мети згуртованої команди. Можна будувати свої команди, структуруючи серйозні та веселі заходи, які учасники команди можуть робити разом [4].

Характерні відмінності між командою та групою

Команда	Група
• Боротьба за особисту перевагу не заохочується. Заохочуються взаємні поступки для максимізації колективного результату. • Учасники сприймають роботу як власну справу. • Учасники застосовують свої унікальні навички в роботі над завданнями команди. Чужі пропозиції отримують розвиток і підтримку. • Учасники відкрито висловлюють ідеї і обмінюються інформацією. • Конфлікт сприймається як можливість для народження нових ідей і не гальмує просування до мети. • Учасники намагаються зрозуміти думки опонентів.	• Незалежні індивідууми відстоюють власні інтереси. • Члени групи відносяться до роботи як наймені співробітники. • Нові пропозиції не завжди знаходять підтримку. Потрібно лобювання інтересів. • Члени групи не довіряють деяким зі своїх колег. • Члени групи не можуть позбутися конфліктів, які гальмують роботу. Розбіжності сприймаються як перешкоди. • Члени групи вважають за краще зміцнювати власні позиції.

Такі заходи спрямовані в першу чергу на вивільнення з «сірого піджака з посадою» особистості у всіх її проявах. Потрапляючи в незвичні умови і виконуючи небезпечні, а іноді просто дурні завдання, людина розслабляється, власне «я» випливає назовні. Саме в такі моменти ми можемо спостерігати приховані якості та характер людини.

Щоб виявити подібні прояви характеру, найкраще вирвати людину зі звичного середовища, де у нього є насиджене містечко, звичний розклад і маска на обличчі «на всі випадки життя». Така обстановка створює найсприятливіші умови для зближення.

Організація тимбіддингу – справа відповідальна, тому що від цього безпосередньо залежить результат. Зазвичай це завдання виконують спеціальні агентства. Як показує практика, агентства мають у штаті і психологів, і спортивних тренерів, і введучих. Кожен з них відповідає за психічний і фізичний стан людей під час і після тренінгів. Подібні збори фахівців дозволяє побудувати саме таку програму заходів, яка підійде для конкретної організації.

Найчастіше тимбіддинг проводять на виїзді за межі організації (офісу). Для цього підійде як найближча база відпочинку, так й інше місто.

Одна з перспектив тимбіддингу – розвиток у співробітників теплого почуття прихильності до роботи. Співробітник, який вірний своїй справі і йому приходить на роботу не в тягар, яким подобається те, що він робить, подобається колектив, в якому він працює, – ось той напрямок, якого варто дотримуватися.

Тимбіддинг однозначно популярний, але він має і ряд супротивників, які вважають його непотрібним вкладенням грошей, «пустушкою». Зазвичай це керівники, які вибудовують робочі взаємини в колективі, спираючись на професіоналізм співробітників і вирішення реальних бізнес-завдань. Їхні аргументи аргументовані. Але тоді як же бути з тим фактом, що тимбіддинг дає видимий результат на багатьох підприємствах? Справа в тому, що у прихильників і противників тимбіддингу мета одна, але методи різні. Або навчасмо граючи, або відразу у вир з головою.

Інша перспектива – використання спеціального програмного забезпечення при формуванні команд, наприклад, такого як «ІС: Оцінка персоналу». Незважаючи на те що цінність сильної команди визнана в бізнес-супільстві, не завжди керівники вдаються до використання складних методик при формуванні команди. А даремно. Сам по собі тимбіддинг не може дати результату, якщо колектив несумісний з професійним або психологічними якостями.

Отже, можна дійти висновку, що тимбіддинг є не просто методом згуртування колективу, а виконує дуже важливу навчальну функцію, а саме навчання роботи в команді. Це дуже важливо для організації, так як багато співробітників звикли працювати покладаючись тільки на себе і не усвідомлюють наскільки більше ефективності в роботі та у команді. До того ж даний метод дозволяє дати розуміння співробітникам про важливість відповідальної роботи всіх, що якщо людина не належно ставиться до своїх обов'язків, то страждає вся команда, а у випадку роботи в організації – вся компанія.

Література:

1. Групова динаміка та комунікації. Динаміка розвитку групи і команди [Електронний ресурс] // Методичні вказівки для самостійної роботи студентів денної та заочної форми. – Режим доступу : http://dut.edu.ua/uploads/p_215_82948698.pdf.
2. Ленська І.О. Переваги використання командного менеджменту та особливості застосування тимбіндингу в процесі стабілізації персоналу сучасних організацій [Електронний ресурс] // Інтернет-журнал «Науковзнавство». – 2017. – №1. – Том 9. – Режим доступу : <http://naukovedenie.ru/PDF/47EVN117.pdf>.
3. Уточнення поняття Teambuilding. Командоутворення в чотирьох підказках [Електронний ресурс] / Спільнота професіоналів в галузі управління персоналом. – Режим доступу : <http://hrru.com/2010/01/utochnenie-ponyatiya-teambuilding-komandoobrazovan-ie-vchetyrehpodskazkah>.
4. «What Is Team Building? Definition & Examples of Team Building» [Електронний ресурс] // The balance careers. – Режим доступу : <https://www.thebalancecareers.com/what-is-team-building-1918270>.

Рибаківська А.С.,

*студентка 6 курсу спеціальності «Прикладна економіка»
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна,
науковий керівник: д.е.н., професор Даніч В.М.*

ДИНАМІКА ОСВІТНЬОЇ ГАЛУЗІ В КОНТЕКСТІ КРИЗ

Сьогодні індикаторами ринку праці та економіки України в цілому є, на жаль, високий рівень безробіття, наявність великої кількості дешевої робочої сили, загрожуюче число емігрантів тощо. Усі вони впливають на стан освіти.

Саме тому актуальність роботи обумовлена впливом проблем освіти й науки України на державу та загострення уваги широкого загалу до даної проблематики.

Динаміку освітньої галузі в Україні аналізували чимало дослідників у різноманітних контекстах. Зокрема, Е.І. Шелудько (к. е. н. та старший науковий співробітник ВПП ДУ «Інститут економіки та прогнозування НАНУ») розглядала питання кадрової та освітньої підтримки у світлі готовності промисловості до викликів майбутнього [12]. І.І. Антонов вивчав мовне питання в освітній галузі [1], Уреньова С.Д. ґрунтовно розглядала проблеми реформування української вищої освіти [11], Дун Дживей говорив про аналітичний підхід до зазначених питань [2].

Багато наукових робіт на сьогодні пов'язані з пандемією COVID-19. Серед них праця Р.М. Ключнікіна та А.С. Магдич [4]. А, наприклад, британський економіст Тімоті Еш, як і низка його колег, стверджує, що економічні наслідки пандемії перевершать світову кризу 2008-2009 років [9]. З попередньої теми витікає необхідність розгляду питання дистанційного навчання як учнів, так і студентів (розглянуто в роботах О.Д. Салюк та Н.О. Томарєвої [8], [10]). МОН України випустило методичні рекомендації з організації дистанційного навчання в школах [5].

За останні 5 років відбулося багато змін. Децентралізація, хвилі закриття дитсадків, шкіл та вищих навчальних закладів, скорочення бюджетних місць у ВНЗ та високий рівень безробіття — ось неповний перелік процесів, які вплинули на країну в цілому та на освітню галузь зокрема.

Процес впровадження реформ передбачає ускладнення у роботі різних сфер життя та господарювання в державі. Так децентралізація сприяє скороченню фінансування навчальних закладів і, як наслідок, їх числа та кількості бюджетних місць у ВНЗ. Наприклад, охоплення дітей закладами дошкільної освіти за останні 5 років не перевищувало 59% [6], що не відповідає кількості потенційних відвідувачів цих закладів. У 2019 році сумарно 540 тисяч учнів випустились з 9 та 11 класів, а до закладів вищої освіти (у тому числі й коледжів, технікумів, училищ) цього ж року було прийнято 297,2 тисячі абітурієнтів. Тобто лише 55% [6].

На жаль, сьогодні не всі талановиті абітурієнти мають змогу вступити до вишів. Криза скоротила чисельність сімей, які можуть собі дозволити оплатити контрактне навчання. Закриття технікумів, коледжів та училищ спонукає підлітків йти на низькокваліфіковану роботу після закінчення школи.

Тобто є підстави для побоювань, що рівень освіченості населення впаде, відбудеться здешевіння робочої сили, а рівень безробіття зростає. Крім того, якщо навчальних закладів та робочих місць недостатньо, то це сприяє міграції населення (як внутрішній так і зовнішній).

Зміна поглядів населення на навчання та професії тягне за собою непопулярність робітничих спеціальностей, педагогічних професій тощо. За даними сайту «Абітпошук» [7] максимальний конкурс на одне бюджетне місце серед абітурієнтів 2020 року галузі «Будівництво та архітектура» у ВНЗ харківської області не перевищує 6 чоловік, а той самий показник за спеціальністю «Економіка» в середньому становить близько 10 абітурієнтів. Максимальний конкурс на бюджет галузі «Освіта/педагогіка» у 2020 році у ВНЗ харківської області не перевищує 9 осіб [7].

Дефіцит фінансування та досвідчених керівників руйнують підприємства та галузі. Яскравим прикладом є Панютинський вагоноремонтний завод на Харківщині. Одне з найбільших та найуспішніших у своїй галузі підприємств СНД останні роки знаходилось фактично на грані банкрутства. Одним із чинників, на мою думку, стала відсутність постійного знаючого та рішучого директора заводу.

Президент Торгово-промислової палати України Чижиков ще у квітні цього року зазначав, що за місяць карантину кількість безробітних в Україні зростає на 1-1,3 млн та становить 2,5-2,8 мільйонів людей. За оцінками ТПП України, рівень безробіття тоді становив 13,7-15,4%, що є найвищим показником за останній 15 років [3]. Усе це сприяє еміграції дорослого населення та, як наслідок, демографічній кризі. Держава має складнощі з системою стимулювання рівня народжуваності шляхом призначення соціальних виплат та пільг.

Крім того, останнім часом, можна було впевнитись, що потенційна загроза життю і здоров'ю (пандемія) викликає зниження рівня освіченості населення за рахунок особливостей дистанційного навчання. Самодисципліна, старанність, наполегливість та уважність притаманні не всім учням та студентам. Саме тому велика кількість тих, хто навчається сьогодні не отримують належних знань та навичок або ж задіюють короткострокову пам'ять. Очевидно, що обидва варіанти вказують на подальше зниження рівня освіченості населення, а надалі — кваліфікації та професіоналізму робочої сили.

Література:

- 1) Антонов І.І. Визначальна роль української мови в освітній сфері: збірник матеріалів Міжвузівської наукової конференції молодих науковців, курсантів та студентів «Гуманітарний дискурс суспільних проблем: минуле, сучасне, майбутнє» Черкаси: ЧПБ ім. героїв Чорнобиля НУЦЗУ, 19 квітня 2017. С. 6–7
- 2) Дун Дживей Аналітичний підхід дослідження освітньої галузі національної економіки: збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції Дніпро: СПД «Охотнік», 26-27 червня 2020. С. 274–276
- 3) «Економічна правда»: Кількість безробітних в Україні за час карантину зростає на 1-1,3 мільйонів людей – ТПП. URL: <https://www.epravda.com.ua/news/2020/04/16/659462/#:~:text=%20оцінками%20Торгово-промислової%20палат и.це%20близько%201%20млн%20людей>. (дата звернення: 02.10.2020).
- 4) Ключник Р. М., Магдич А. С. До питання про вплив COVID-19 на світову економіку: збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції Дніпро: СПД «Охотнік», 26-27 червня 2020. С. 211-213
- 5) Організація дистанційного навчання в школі. Методичні рекомендації МОН України / за редакцією З. Виняцьківська. URL: <https://mon.gov.ua/storage/app/media/zagalna%20serednya/metodichni%20recomendazii/2020/metodichni%20recomendazii-dustanciynna%20osvita-2020.pdf> (дата звернення: 01.10.2020).
- 6) Офіційний сайт Державної служби статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 02.10.2020).
- 7) Пошук абітурієнтів. URL: <https://abit-poisk.org.ua/specialities2020/> (дата звернення: 01.10.2020).
- 8) Салюк О. Д. Дистанційне навчання – виклик часу: СПД «Охотнік», 26-27 червня 2020. С. 309-310
- 9) Тімоті Еш: «Ми за це заплатимо. Що чекає на економіку під час і після пандемії» URL: <https://nv.ua/opinion/koronavirus-i-ekonomika-kakim-budet-krizis-poslednie-novosti-50084351.html> (дата звернення: 02.10.2020).
- 10) Томарева Н. О. Використання дистанційних технологій при вивченні латинської мови у період карантинних заходів під час пандемії COVID-19: «Охотнік», 26-27 червня 2020. С. 302-304
- 11) Уреньова С. Д. Проблеми реформування системи вищої освіти в Україні: збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції Дніпро: «Охотнік», 26-27 червня 2020. С. 330–331
- 12) Шелудько Е. І. Кадрова та освітня підтримка у світлі готовності промисловості до викликів майбутнього: збірник матеріалів II Міжнародної наукової конференції Дніпро: СПД «Охотнік», 26-27 червня 2020. С. 219–220

Шевчук І.В.,
Науковий керівник – к.е.н., доцент кафедри обліку та оподаткування
Коцера Н.В.
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ

АНАЛІЗ ЕФЕКТИВНОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ТРУДОВИХ РЕСУРСІВ ПІДПРИЄМСТВА

В сучасних умовах підприємницької діяльності особливої уваги потребує питання ефективності використання трудових ресурсів.

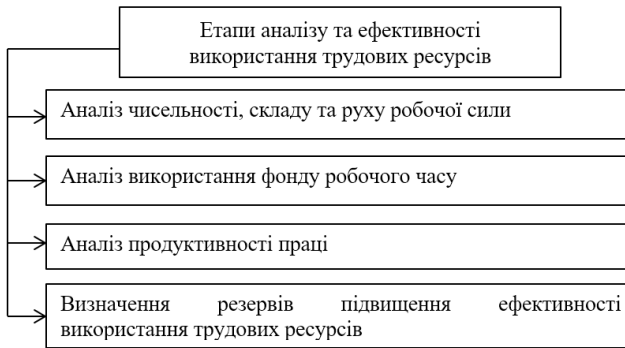
Трудові ресурси – головна виробнича сила суспільства, яка включає в себе працездатну частину населення країни. Під трудовими ресурсами саме підприємства найчастіше слід розуміти основний, тобто штатний, склад працівників підприємства [1].

Достатня забезпеченість підприємства потрібними трудовими ресурсами, їхнє раціональне використання, високий рівень продуктивності праці мають велике значення для підвищення ефективності функціонування будь-якого підприємства.

Питання ефективності використання трудових ресурсів розглядали чимало вітчизняних науковців, а саме: А.Г. Бабенко, О.А. Богущкий, Д.П. Богиня, О.А. Грішнова, В.С. Дієсперова, Н.І. Єсінова, Є.В. Касимовський, М.К. Долгушкін, В.Г. Новіков та інші.

Для оцінки трудових ресурсів підприємства використовують інформацію бухгалтерської звітності, дані табельного обліку, первинних документів, поза облікові матеріали (протоколи виробничих нарад, документи економічного аналізу тощо).

Відповідно до наукових методик аналізу ефективності використання трудових ресурсів здійснюємо за певними етапами (рис.1).

Рис.1 Етапи аналізу стану та ефективності використання трудових ресурсів підприємства [2].

На першому етапі аналізу вивчається чисельність, склад та рух робочої сили.

При аналізі забезпеченості підприємства робочою силою важливим є вивчення руху робочої сили. Для цього проводять розрахунок коефіцієнтів обороту по прийому, вибуттю кадрів та коефіцієнт плинності кадрів.

Коефіцієнт обороту по прийому - відношення прийнятих працівників до середньооблікової чисельності працюючих.

Коефіцієнт обороту з вибуття - відношення кількості працівників, що вибули, до середньооблікової чисельності працюючих.

Коефіцієнт плинності - відношення кількості працівників, що вибули за власним бажанням і за порушення трудової дисципліни до середньооблікової чисельності працюючих. Основними причинами

збільшень є незадоволення характером праці, житлово-побутовими умовами, заробітком, сезонністю виробництва, недоліками організації праці тощо. Тому для цього необхідно вжити потрібні заходи, щоб цей показник був якомога менший у майбутньому.

На другому етапі аналізу вивчається використання трудових ресурсів, яку можна оцінити за кількістю відпрацьованих за звітний період днів і годин одним робітником, а також за інтенсивністю використання робочого часу.

Величина фонду робочого часу обраховується як добуток чисельності робітників, кількості відпрацьованих днів та середньої тривалості робочого часу.

Причинами втрат робочого часу можуть бути як явні втрати (прогули, невиходи через хворобу та з дозволу адміністрації, простої через несправності обладнання та перебої у постачанні тощо), так і приховані втрати, пов'язані з виробництвом продукції, відсутністю нормальних умов праці. Тому якщо раціонально витрачати робочий час, це призведе до збільшення обсягів виробництва і в майбутньому покращення фінансового стану підприємства [3].

Найголовнішим етапом визначення ефективності використання трудових ресурсів є аналіз продуктивності праці. Від рівня продуктивності праці залежить обсяг виробництва продукції, чисельність працівників, фонд заробітної плати, розмір прибутку та рівень рентабельності підприємства.

Продуктивність праці – співвідношення обсягу виробленої продукції та затрати праці на виготовлення даного обсягу продукції [5].

Завершальним етапом аналізу використання трудових ресурсів є підрахунок виявлених резервів підвищення ефективності та розробка заходів щодо їх використання.

Серед резервів ефективності трудових ресурсів доцільно зазначити екстенсивні (ліквідацію понадпланових втрат робочого часу, усунення браку та відхилень від нормальних умов праці) та інтенсивні (забезпечення виконання норм виробітку усіма робітниками-відрядниками та здійснення нереалізованих організаційно-технічних заходів).

Для виявлення внутрішніх резервів можна застосовувати комп'ютерні технології, які забезпечують швидке отримання відповідної інформації.

Оцінка використання трудових ресурсів дає змогу визначити недоліки у роботі та їх причини.

Складовими аналізу використання трудових ресурсів виступають чисельність працівників, рівень забезпеченості ними підприємства, їх склад і структура, показники руху робочої сили, продуктивності праці, використання робочого часу тощо [4].

Аналіз повинен ґрунтуватися на існуючих законодавчій та нормативно-правовій, обліковій інформаційних базах, бухгалтерській та статистичній звітності, даних первинної документації та ін.

Вивчення зовнішніх факторів (економічних, політичних, соціальних, кліматичних та інших) дозволяє оцінити рівень можливого позитивного або негативного впливу навколишнього середовища на фінансовий стан підприємства в умовах кризи. Ці фактори безпосередньо не контролюються підприємством, але, приймаючи їх до уваги, можна значно підвищити ефективність антикризового управління [6].

Підприємства повинні бути зацікавлені в якнайшвидшому усуненні усіх недоліків в роботі працівників та використанні виявлених резервів, оскільки це дозволить підвищити ефективність праці, а це, у свою чергу, покращить фінансові результати діяльності підприємства.

Література:

1. Кондратьєва М.Н. Экономика предприятия: учебное пособие / М. Н. Кондратьєва, Е. В. Баландина : Ульяновск: УлГТУ, 2011. – 174с.
2. Дарченко Н.Д. Экономика праці та соціально-трудових відносин. Збірник завдань і вправ [Текст] : Навчальний посібник / Н.Д. Дарченко, В.С. Рижиков, О.І. Єськов, О.М. Мікрюков. – К. : Центр учбової літератури, 2007. С. 252
3. Кравченко М.А. Аналіз ефективності використання трудових ресурсів на підприємстві / А.М. Кравченко. – Режим доступу : <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=219>. (дата звернення :13.10.2020)
4. Кіндрацька Г.І. Економічний аналіз: теорія і практика : підручник / Г.І. Кіндрацька, М.С. Білик, А.Г. Загородній. – Львів : “Магнолія 2006”, 2008. – 440 с.

5. Гарбузюк, О.О. Розробка і впровадження програм управління продуктивністю праці на підприємстві / О.О. Гарбузюк [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.confcontact.com/2009_03_18/ek1_garbuzyuk.php (дата звернення : 13.10.2020)

6. Коцерауба Н.В. Повышение эффективности антикризисного управления предприятием. Вестник белорусского государственного экономического университета. Научно-практический журнал. 2015. №3(110) .С.54-60. (особ.1друк.арк.)

МЕДИЧНІ НАУКИ

*Кравченко Д.В.,
вчитель біології,*

*Лічова Л.М.,
вчитель географії.*

Науковий лицей № 3 Полтавської міської ради

ВИРОЩУВАННЯ МІКРОЗЕЛЕНІ В УМОВАХ ШКОЛИ ДЛЯ ЗАДОВОЛЕННЯ ПОТРЕБ ОРГАНІЗМУ ДИТИНИ В ВІТАМІНАХ І МІКРОЕЛЕМЕНТАХ

Харчування відіграє серйозну роль в питанні повноцінного розвитку і зростання школярів. Воно не тільки сприяє загальному зміцненню організму дітей, але також може впливати на їхню працездатність і успішність. Достатня кількість поживних речовин і правильна культура споживання їжі не лише вберігають дитину від численних хвороб, а й роблять її бадьорішою і уважнішою [4].

Організм дитини потребує достатньої кількості вітамінів та мікроелементів для високого рівня розумової діяльності, цілісного функціонування всіх органів та систем тіла. Так, при задоволенні потреб організму в йоді та селені виробляється достатня кількість гормону трийодтиронін (Т3), який бере участь у регуляції енергетичному обміні та забезпечує організм дитини достатньою кількістю кисню, що дає можливість збільшити фізичні навантаження. Це лише один приклад важливого значення мікроелементів у функціонуванні організму дитини.

Якщо на спочатку мікрозелень використовували як прикрасу для покращення естетичного вигляду готової страви, то зараз доведено виключно цінність такої їжі для людського організму.

Мікрозелень - це така стадія розвитку рослини, коли з'являються справжні 2,3 листка. Саме на такому етапі розвитку рослина має найбільшу кількість вітамінів та мікроелементів. Науковці пояснюють це тим, що паросток живиться з насінини, яка має запас поживних речовин.

Метою нашого дослідження було доведення можливості вирощування мікрозелені в умовах школи; вибір культур, що оптимально підходять для вирощування; введення мікрозелені в раціон школярів.

Під час організації наукового дослідження було висаджено такі культурні рослини для вирощування мікрозелені:

1. Родина Айстрові, Складноцвіті – *Asteraceae (Compositae)*

Соняшник однорічний – *Helianthus annuus L.*

Салат сійний – *Lactuca sativa L.*

Салат ромен чи римський – *Lactuca sativa var. romana L.*

2. Родина Бобові – *Fabaceae*

Сочевця чорнувата – *Lens nigricans (M. Bieb) Webb&Berthel*

Сочевця помаранчева – *Lens culinaris L.*

Горох посівний – *Pisum sativum L.*

3. Родина Хрестоцвіті (Капустяні) – *Brassicaceae (Cruciferae)*

Редька посівна – *Raphanus sativus L.*

Гірчиця біла – *Sinapis alba L.*

4. Родина Гречкові – *Polygonaceae*
Гречка їстівна – *Fagopyrum esculentum* Moench.
5. Родина Льонові – *Linaceae*
Льон-довгунець – *Linum usitatissimum* L.
6. Родина Окружкові, парасолькові, зонтичні, селерові – *Apiaceae* або *Umbelliferae*
Коріандр – *Coriandrum sativum* L.
Петрушка кучерява – *Petroselinum crispum* (Mill.) Fuss
7. Родина Зонтичні – *Apiaceae*
Кріп пахучий – *Anethum graveolens* L.
8. Родина Лободові – *Chenopodiaceae* L.
Буряк столовий – *Beta vulgaris* L.

Фахівці запевняють, що мікрозелень набагато корисніша за дорослі рослини. **Базилік** покращує травлення, збагачує організм вітаміном С, каротином, ефірними оліями. **Горох** багатий на вітаміни В, С, РР, Е, К, фосфор. **Гречка** містить рутин, що зміцнює стінки кровоносних судин, і фолієва кислота, необхідна для розвитку кровоносної та імунної систем. **Крес-салат** багатий на вітаміни В, Е, РР, D, містить білки, фосфор, залізо, йод, магній. **Соняшник** містить вітаміни, амінокислоти, антиоксиданти, це чудове джерело рослинного білка. **Буряк** сприяє зміцненню імунітету, поліпшенню травлення, діє як природний енергетик, містить велику кількість вітамінів [5]. Кріп містить багато вітамінів (до 132 мг аскорбінової кислоти і до 7 мг каротину) та мікроелементів, які сприятливо впливають на стан всіх органів і систем організму [1]. Редька багата на солі калію, кальцію, заліза, магнію, фосфору, йод, бром, а також інші біологічно активні сполуки: лізоцим, аскорбінову кислоту, тіамін, рибофлавін, леткі олії та глікозиди [2]. Сочевиця містить амінокислоти, марганець, мідь, бор, йод, цинк, калій, кальцій, фосфор, залізо, клітковина і вітаміни групи С [3].

Вирощування мікрозелені можливе в різних умовах – на кокосовому волокні, лляних ковриках, ґрунті, воді. В їжу використовують стебло і листя. Корінь в їжу беруть тільки у випадку вирощування мікрозелені з використанням методу гідропоніки (спосіб вирощування рослин в штучному середовищі без ґрунту). Смак більш виражений порівняно з дорослою рослиною.

Важливим фактором у вирощуванні мікрозелені є те, що вона не потребує внесення добрив, гербіцидів чи пестицидів, а отже є органічним та екологічно чистим продуктом.

Отже, не всі культури підходять для вирощування їх як мікрозелень. До культур із довгим періодом проростання, низькою енергією росту та невеликою зеленою масою віднесемо петрушку, кріп, коріандр. Тому їхнє вирощування недоцільне.

Оптимальними культурами для вирощування мікрозелені в умовах школи є: соняшник, горох, сочевиця, гірчиця, салат, гречка, льон. Для яких характерні швидкі сходи, ріст та достатня кількість зеленої маси.

В ході дослідження було проведено дегустацію мікрозелені серед учнів (з дозволу батьків) та визначено, що для самостійного вживання підходять такі культури мікрозелені, як горох, салат, льон, гречка. Тоді як мікрозелень гірчиці, соняшнику, сочевиці, бураяка краще вживати у поєднанні з іншими овочами.

Вживання мікрозелені в шкільному віці є важливою частиною харчування дітей, адже організм отримує достатню кількість мікроелементів і вітамінів, що є особливо необхідним у осінньо-зимовий період.

Література:

1. Кріп - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Кріп>
2. Редька - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://uk.wikipedia.org/wiki/Редька>
3. Сочевиця: користь для організму, склад, калорійність, приготування - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://ukr.kibrisdoktor.com/3940506-lentils-benefits-for-the-body-composition-calorie-cooking>
4. Шкільне харчування - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://mon.gov.ua/ua/osvita/zagalna-serednya-osvita/shkilne-harchuvannya>
5. Як виростити мікрозелень в домашніх умовах за кілька днів - [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <https://simya.com.ua/yak-vyrostyty-mikrozelen-v-domashnih-umovah-za-kilka-dniv-vitaminna-bomba/>

МИСТЕЦТВОЗНАВСТВО

Овсяннікова Я.Ю.,

магістрантка факультету графічного дизайну

Київської державної академії

декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука

ЕМОЦІЙНА СКЛАДОВА В ПОЛІТИЧНОМУ ПЛАКАТІ

Актуальність. Вже впродовж тисячоліть політика є невід'ємною частиною існування будь-якого розвинутого суспільства. Ще за часи Стародавньої Греції, де бере свій початок поняття «демократія», звичайна людина стала дотичною до визначення перебігу процесів, до цього керованих виключно вузькими соціальними групами. Пізніше, з перебігом різних історичних періодів, роль та вага думки широких соціальних мас в межах одного політичного устрою постійно змінювалась, але потреба в пошуку засобів її направлення, впливу на неї, або ж навіть маніпулювання нею тільки укорінюється все більше, залучаючи новітні технології та актуалізуючи методи.

Мета дослідження полягає у ретельному вивченні емоційної складової у сприйнятті політичного плакату та її впливу на формування політичного світогляду людей.

В межах даної мети можна визначити наступні **завдання**:

- проаналізувати процес розвитку та становлення політичної плакатної графіки;
- виокремити основні спрямування зображуваної на політичних плакатах інформації та охарактеризувати їх;
- визначити місце політичної плакатної графіки та дослідити її роль з-поміж інших інструментів політичного впливу;
- зробити висновки за результатами проведеного дослідження та створення проектної частини до нього.

Сутність дослідження. Будь-який плакат, політичний або ні, є в першу чергу носієм інформації у її вербальному та невербальному вираженні. Проте, розглядаючи можливу класифікацію політичних плакатів за напрямками їх застосування, можна виділити в окрему групу інформаційний політичний плакат як такий, що несе в собі інформацію політичного змісту без заклику до будь-якої дії або прямої мети в насадженні певної точки зору. До інформаційних політичних плакатів можна віднести ті, що, наприклад, відображають стилій зміст сутності певного нормативного акту (закону, положення, правил тощо), політичної процедури (алгоритм подання документів про пільги від держави, умови участі в тендері тощо), політичного процесу, в якому немає агітаційної складової (демонстрація взаємозалежності різних гілок влади та державних органів та роботи їх між собою), та інші.

В другу групу політичних плакатів можна віднести агітаційні. Як форма масового мистецтва агітаційні плакати були затребувані у всі часи, що обумовило необхідність формування основних правил та визначення спектру прийомів в роботі над ними. Вперше це здійснив Жуль Шере, який вважається одним із основоположників сучасного плакатного мистецтва, наприкінці XIX століття, виділивши такі основні риси агітаційного плакату:

- барвистість та яскравість;
- мінімальний вміст слів при їх зовнішній виразності;
- чітко поставлена та виражена ключова думка;
- впізнаваність образів;
- індивідуальність шрифту.

З-поміж інших видів політичного плакату, агітаційний найбільше пов'язаний із емоційним сприйняттям реальності людьми, адже сама сутність агітації – заклик – має бути сформована та зображена на плакаті таким чином, аби зачепити глядача, викликати в нього емоцію та змусити активно рефлексувати. Саме агітаційний плакат став одним із найбільш розповсюджених та характерних для радянського образотворчого мистецтва, зокрема в період після Жовтневої революції 1917 року.

Сьогодні агітаційний плакат у його традиційному вигляді практично не використовується, адже більшість його рис увірвала в себе реклама.

Що стосується пропаганди, то вона є одним з найбільш постійних політичних процесів, що протікають в кожній без винятку державі світу. Термін «пропаганда» (від лат. «propragare») – поширювати) має безліч наукових визначень і трактувань, але в найбільш широкому вигляді інтерпретується як «поширення і поглиблене роз'яснення будь-яких ідей, навчань поглядів, знань; ідейний вплив на широкі маси». Суб'єктами політичної пропаганди виступають органи влади, політичні партії та рухи, громадські структури, включаючи конфесійні об'єднання, неформальні мережеві спільноти, окремі громадяни. І при стійкому політичному режимі, і в період кардинальної трансформації політичної системи суспільства пропаганда залишається ключовим елементом функціонування соціально-політичних інститутів.

Ефективність плакатної пропаганди багато в чому залежить від комунікаційних характеристик самого політичного простору: від інформаційної насиченості (чим вона нижча, тим вище ефективність використання пропагандистських плакатів), від швидкості обігу інформації, від доступності інформаційних ресурсів тощо. Широке поширення інтернету в політичному просторі переважної більшості країн світу призвело до різкого, стрибкоподібного підвищення рівня доступності громадян до політичної інформації і збільшення швидкості її отримання.

Висновки. Таким чином, феномен політичного плаката полягає в тому, що він одночасно має дві сутності та, з одного боку, існує в якості мистецького продукту, а з іншого – в якості інструмента, що виконує функцію поширення певних політичних настроїв та мобілізації до дій у відповідному напрямку, напряму використовуючи при цьому засоби візуально-емоційного впливу (зображувані гасла, кольори, образи тощо). Як засіб впливу політичний плакат можна поділити на групи, а саме: політично-інформаційний, агітаційний та пропагандистський плакати. За своєю сутністю пропаганда та агітація як напрямки політичного плакату частково повторюють одна одну, однак якщо в основі агітації лежить заклик до дії, то пропагандистський плакат має на меті, в першу чергу, розповсюдження та вкорінення певних політичних ідей.

Література:

1. Плакатна пропаганда в системі сучасних політичних комунікацій / Коробов О.О., Шестаков М.С. – 2017.
2. Політичний плакат і карикатура періоду Другої світової війни: зарубіжний дискурс / О. Маєвський // Сторінки воєнної історії України. – 2015. – Вип. 17.
3. Політичний плакат і карикатура як засоби ідеологічної боротьби в Україні 1939–1945 рр. / Маєвський Олександр; відп. ред. О.Є. Лисенко; Ін-т історії України НАН України. – К., 2018. – 268 с.
4. Шевченко В.Я. Композиція плаката / В.Я. Шевченко. — Харків., 2004. — 123 с.

Явгель М.В.,

магістрантка факультету графічного дизайну

Київської державної академії

декоративно-прикладного мистецтва і дизайну ім. М. Бойчука

ВІЗУАЛЬНИЙ ОБРАЗ В ІЛЮСТРУВАННІ ЖУРНАЛІВ

Актуальність. На сьогодні у процесі підготовки періодичного видання графічне оформлення журналу має первинний характер. Електронна версія журналу має таку саму верстку і зміст, що й друкований, інколи доповнюючись інтерактивною взаємодією. Навіть у разі відмови від друку, електронні видання будуть мати традиційний вигляд. Вважаючи на той факт, що зміст та оформлення періодичних видань завжди є динамічним, таке дослідження виявляє нові тенденції, властиві періоду, що розглядається. Розвиток комп'ютерних технологій, популяризація графічних програм сприяють створенню креативних візуальних образів та формуванню невербальної комунікації між виданням та читачем. Рівень інтегрованості всіх зображувальних засобів та інших знакових утворень надто високий, тому ілюстрації стають елементом текстотворення. Синтез різних технік та матеріалів при утворенні ілюстрації стає унікальним засобом вираження, що багатогранно передає основне повідомлення та ідею тексту.

Мета дослідження – визначити роль візуального образу як ілюстративної компоненти текстової складової провідних журналів, класифікувати види ілюстрацій та дослідити формування візуальних образів.

Для дослідження поставленої мети необхідно вирішити такі **завдання**:

- дослідити специфіку видань та види використаних ілюстрацій в залежності від цільової аудиторії видання;
- виконати огляд взаємозв'язку вербальної складової та візуального образу у дизайні журналів;
- систематизувати види ілюстрацій і технік їх виконання; довести, візуальні образи можуть передавати соціально-значущі повідомлення;
- продемонструвати, що ілюстрація статті є її візуальним продовженням, яке доповнює семантику тексту.

Сутність дослідження. Сучасні засоби масової інформації посідають важливе місце в житті суспільства, надають різноманітну інформацію, а також можливості для самоосвіти й розваги. Журнал є одним з основних засобів, що впливає на громадську думку. У цілому можна виділити такі основні функції журналів: інформування, освіта, розваги, задоволення культурних потреб, реклама. У дослідженні розглядається взаємодія вербальної мови та ілюстрацій, візуального складника журналів для трактування візуальних образів.

Швидке циркулювання інформації та постійний розвиток суспільства потребує негайної реакції та прогнозування трендів. Більшість видань повинні працювати на опередження, тому найкраще з цим впораються у редакціях великих видань, що мають достатні ресурси для дослідження тенденцій. Одночасно такі видання піддаються більшій критиці. Отже, для дослідження обрані журнали Elle, Vogue, Marie Claire, Cosmopolitan, Bazaar за період 2019-2020 рр.

Завдяки появі нових комунікаційних технологій візуальний образ став домінуючим засобом спілкування і розглядається в якості фундаментальної характеристики сучасної культури. Зв'язок між мисленням та мовою є не лише поняттєвим, але й художнім. Кожна мова несе свою картину світу і це відбивається на впізнаванні візуальних та літературних образах.

У дослідженні вперше розглянуто ілюстрації не лише як результат творчої роботи дизайнера, але і як візуальну складову текстів. Проаналізовано види ілюстрацій та візуального складника журналу за технікою, прийомами виконання та їх застосуванням відповідно до семантики тексту, основної теми номеру. Видокремлено такі види ілюстративного матеріалу, як: графік, графіка, графіті, діаграма, ескіз, живопис, іконка, інфографіка, каліграфія, карикатура, колаж, комікс (графічний роман), лєтеринг, малюнок, мапа, начерк, обкладинка, персонаж, розкадровка, розмальовка, силует, символ, схема, фотографія, фотоілюстрація або фотомонтаж.

Створення візуального образу створюється також засобами візуального складника, графічної обробки тексту, поєднаних тексту з іншими елементами розвороту, використанні кольорів використанні контрпростору (так званого “білого” простору), забезпеченням єдності елементів. Зроблено спробу комплексного аналізу створення візуальних образів ілюстрацій журналах України, розглянуто семантичні значення ілюстрацій в історичному та сучасному контексті.

Висновки. У результаті дослідження, у роботі наведено огляд видів ілюстрацій, проведено аналіз сучасних періодичних видань на предмет формування візуального образу як ілюстративної компоненти текстової складової журналу.

Література:

1. Гєри Гнидович. Дизайн журналу / Гєри Гнидович, Грєг Бридинг. — Інститут підготовки спеціалістів журнально-видавничого дела, 2001.
2. Джеймс Фелічі. Типографіка: шрифти, верстка, дизайн / Джеймс Фелічі. — Спб. : БХВ-Петербург, 2004. — 496 с.
3. Здоровега В. Й. Теорія і методика журналістської творчості: Навч. посіб. / Здоровега В. Й. — Львів: ПАІС, 2000. — 180 с.
4. Лаптев В. В. Проектные основы инфографики : Учебное пособие / Лаптев В. В. ; М. : АВАТАР, 2016. — 287 с.
5. Марк Смикиклас. Инфографика. Коммуникация и влияние при помощи изображений / Марк Смикиклас; [пер. з англ. А. Литвинов]. — СПб. : Питер, 2014. 152 с.
6. Ратковски Н. Профессия — иллюстратор. Учимся мыслить творчески / Натали Ратковски. — М. : Издательство Манн, Иванов и Фербер, 2012. — 336 с.

7. Ричард Пулин. Школа дизайна: макет. Практическое руководство для студентов и дизайнеров / Ричард Пулин ; пер с англ. Д. Семенової ; [науч. ред. Л. Гроздова]. — М. : Манн, Иванов и Фербер, 2020. — 232 с. : ил.
8. Рэнди Крам. Инфографика. Визуальное представление данных / Рэнди Крам ; [пер. з англ. О. Сивченко]. — СПб.: Питер, 2015. 384 с.
9. Brazell D. Becoming a Successful Illustrator / D. Brazell, J. Davies., 2017. — 208 с.

НАЦІОНАЛЬНА БЕЗПЕКА

Перепеляк В.В.,

здобувач вищої освіти

Навчально-наукового інституту інформаційної безпеки

Національної академії Служби безпеки України

ІНФОРМАЦІЙНИЙ СУВЕРЕНІТЕТ ЯК СКЛАДОВА НАЦІОНАЛЬНОЇ БЕЗПЕКИ ДЕРЖАВИ

Сьогодні наша держава стикається з гострою проблемою ефективного забезпечення інформаційною безпекою, оскільки Україна вибрала шлях інтеграції в Європу, яка сьогодні активно розвиває інформаційне суспільство. Наявність реальних і потенційних загроз у інформаційній сфері надає негативний вплив на суспільний розвиток держави та реалізацію її євроінтеграційних прагнень. В умовах інформаційного протистояння Росії та України проблематика забезпечення інформаційного суверенітету стала актуальною в практичному сенсі.

Концепція інформаційного суверенітету як складова національної безпеки в науковій літературі недостатньо докладно розглядалася. Здебільшого це поняття було вивчено тільки через висвітлення окремих аспектів інформаційного суверенітету. У зарубіжній літературі інформаційний суверенітет розуміють як філософсько-методологічний аналіз явищ інформації, суверенітету і конфіденційності. Звідси термін інформаційний суверенітет в зарубіжних джерелах розуміється як концепція забезпечення права на недоторканність приватного життя в інформаційних відносинах [10], [11].

У наукових джерелах в Україні термін інформаційний суверенітет зустрічається в статті 1 Закону України «Про національну програму інформатизації», де інформаційний суверенітет держави - здатність держави контролювати і регулювати потік інформації за межами держави з метою додержання законів України, прав і свобод громадян, гарантування національної безпеки держави. У 2014 році в Україні було створено Міністерство інформаційної політики. Згідно з постановою Кабінету Міністрів України від 14 січня 2015 р № 2 вона регламентує діяльність, що ключовим завданням є забезпечення інформаційного суверенітету України, зокрема з питань поширення суспільно важливої інформації в Україні та за її межами, а також забезпечення функціонування державних інформаційних ресурсів [9].

Інформаційна революція змінила інформацію і знання, інформаційні складові постіндустріального етапу, формування інформаційного суспільства, забезпечення інформаційної безпеки тощо на системоутворюючий фактор життя людей, суспільства і держави. Згідно з принципами конституційного ладу: суверенітет є однією з ознак суверенної держави. Він дає можливість самостійно виконувати по відношенню до відповідних державних структур функції стосовно формування та реалізації як внутрішньої, так і зовнішньої політики України. Суверенітет України передбачає її незалежність. З огляду на вищесказане, на мою думку, інформаційний суверенітет – це реалізація функцій держави по самостійному управлінні інформаційними ресурсами на своїй суверенній території, а також політично- правовими механізмами, що гарантують їх цілісність і незалежність. Згідно Закону «Про основи національної безпеки» п. 9. Ст. 1 визначає поняття, з якого національна безпека України - захищеність державного суверенітету, територіальної цілісності, демократичного конституційного ладу та інших національних інтересів України від реальних та потенційних загроз [8]. З'явилися принципово нові джерела загроз негативних інформаційних впливів на соціальні системи. Різко зросла роль і вплив інформаційно-комунікаційних механізмів та ЗМІ на політичну,

соціально-економічну ситуацію і «загроза» на відміну від аналізу змісту поняття «інформаційна безпека». Загальні поняття «небезпека» і «загроза» вважаються дещо спрощеними, звуженими та відокремленими з контексту поняття «інформаційна безпека», яке безумовно вимагає ретельного аналізу його змісту.

Під інформаційною загрозою розуміється потенційне порушення безпеки або ступінь ймовірності виникнення такого явища (події), наслідком якого можуть бути небажані впливи на інформацію. Як зауважив Тимків Ю.І. «Теорія і практика сучасної європейської політики безпеки: приклад Польщі». Виклики, стосовно яких не буде відповідної реакції, можуть бути перетворені у загрози для безпеки держав і народів а отже, в майбутньому вони можуть мати небажаний вплив на формування безпеки [5, с. 38]. Як зауважує Олег Олійник «Інформаційний суверенітет є похідним від державного суверенітету, але не рівнозначним останньому. Виходячи з того, що суверенітет – це верховна влада у внутрішніх справах і незалежність у зовнішніх зносинах, доцільно підходити до формулювання поняття інформаційний суверенітет» [8, с. 58].

Підсумовуючи маємо, що інформаційний суверенітет є невід'ємною складовою національної безпеки держави, забезпечення якого є одним із найважливіших завдань політичної еліти України. Сьогодні Україна несе значні економічні втрати, оскільки головною загрозою в інформаційній сфері є можливість витіснення України з ринку інформаційних послуг і технологій. Для вирішення поставлених завдань Верховній Раді та уряду необхідно терміново багато в чому переглянути концептуальні норми відносно національної та інформаційної безпеки, розпочати реалізацію довгострокових державних програм, спрямованих на гарантування інформаційного суверенітету держави, передусім її критично важливих інфраструктур, визначити організаційні засади. На наш погляд, зараз у світі створюються передумови для інформаційної ізоляції нашої країни через відсутність достовірної інформації про Україну, тому просування правдивої інформації про державу на міжнародній арені є пріоритетним завданням органів державної влади.

Література:

1. Бойченко О. В. Інформаційна безпека в органах внутрішніх справ України (організаційно-правові засади): монографія / О. В. Бойченко, Кримський юридичний інститут ОДУВС.– Сімферополь: ВАТ «Сімферопольська міська друкарня» (СГТ), 2009.– 288 с. 217
2. Супрун В. М. Теоретико-правові основи інформаційного суверенітету: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.01 – «теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень» / В. М. Супрун. – Х., 2010. – 20с.
3. Європейські комунікації: Монографія. / Макаренко Є. А., Ожеван М. А., Рижков М. М. та ін. – К.: Центр вільної преси, 2007. – 536 с.
4. Рижков М.М., Виговська О.С. Стратегічне планування у сфері державного управління забезпечення інформаційної безпеки. // Актуальні проблеми міжнародних відносин: Збірник наукових праць. Випуск 90. Частина II (у двох частинах). К.: Київський національний університет імені Тараса Шевченка. Інститут міжнародних відносин, 2010. – 252 с.
5. Тимків Ярополк. Теорія і практика сучасної європейської політики безпеки: приклад Польщі: навч. посібник: / Я. Тимків–Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2011.– 224 с
6. Олег Олійник Інформаційний суверенітет як важлива умова забезпечення інформаційної безпеки. / Олег Олійник /Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України № 1 , 2015 р., с.54-59 7. Про Доктрину інформаційної безпеки України: Указ Президента України від 8 липня 2009 року №514/2009. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/laws/show/514/2009>
8. Про основи національної безпеки України: Закон України від 21.06.2018 р. [Електронний ресурс] //Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19>
9. Кабінет міністрів України Питання діяльності Міністерства інформаційної політики України Постанова Кабінет міністрів України від 14.01.2015 р. [Електронний ресурс] //Офіційний веб-портал Верховної Ради України. – Режим доступу: [https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2-2015-%D0%](https://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2-2015-%D0%0)

ПЕДАГОГІЧНІ НАУКИ

Биченок А. Ю.,

*студентка Національного університету
«Чернігівський колегіум» імені Т.Г Шевченка*

ЯВИЩЕ БУЛІНГУ В ЗАКЛАДАХ СЕРЕДНЬОЇ ОСВІТИ, ЯК СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПРОБЛЕМА

Булінг у світовій практиці визначається, як прояв дискримінації дитини, що виражається у фізичних і психічних формах насильства. [2, С 71]

Явище булінгу надзвичайно поширене як в нашій країні, так і за кордоном, що викликає занепокоєння суспільства та разом із тим активний науковий інтерес, тому останнім часом є одним з актуальних питань серед кола психолого-педагогічних досліджень. Дослідники підкреслюють, що дана проблема наразі є мало дослідженою, як в теоретичному, так і в практичному аспекті. [1, С 432] Потребують уточнення безпосередньо термін булінг, його сутнісні ознаки, основні причини, форми прояву, основні риси булінгу, механізми його розвитку та наслідки для всіх учасників цього явища.

Метою нашого дослідження є з'ясування появи явища булінгу з психолого-педагогічної точки зору, визначення причини виникнення та обґрунтування можливих шляхів подолання даного явища серед учнівської молоді в закладах середньої освіти.

Задля реалізації мети та більш детального дослідження проблеми булінгу нами було проведене анонімне опитування серед учнів однієї з загальноосвітніх шкіл міста.

За даними опитування:

- 1) Вік респондентів коливався від дванадцяти до чотирнадцяти років.
- 2) Із тридцяти опитаних учнів двадцять дев'ять (99%) знайомі з поняттям булінг.
- 3) Із тридцяти респондентів шістьнадцять (53 %) стверджують, що таке явище як булінг у їх навчальному закладі відсутнє, в той час, як чотирнадцять учасників опитування зізнаються в протилежному.
- 4) Двадцять учнів (66,6%), із тридцяти, хоча б раз у житті ставали свідком булінгу інші ж десять же жодного разу не стикалися з приниженнями інших.
- 5) Шість учнів (20%) чесно зізналися в тому, що являються (являлися) жертвою булінгу, двадцять чотири інших дали негативну відповідь на питання під номером п'ять.
- 6) Чотири учні (66%), із шести, які являлися (являються) жертвами булінгу зверталися за допомогою до дорослих (вчителів, батьків, психологів), два (33%) інших надали перевагу мовчанню.
- 7) Сімнадцять респондентів (56%) вважають, що провини вчителя в конфліктах між учнями немає, тринадцять опитаних (43%), із тридцяти, вважають же інакше.
- 8) У відповіді на останнє питання: «Причини агресії, через які деякі учні стають жертвами знущань з боку однолітків?» майже одногослосно учні виділили зовнішній вигляд та поведінку.

Отже, отримані результати анкетування дають змогу стверджувати, що явище булінгу дійсно присутнє в шкільному колективі це підтвердило більша половина учнів, серед яких 20% були його жертвами. Непокойть той факт, що частина жертв булінгу не зверталася за допомогою до дорослих, що може нести в собі потенційну небезпеку для психологічного та психічного здоров'я підлітка. Основними причинами агресії учні визначили зовнішній вигляд та поведінку. Варто підкреслити, що майже половина учнів не виключають можливої провини вчителя у появі даного явища, на що слід звернути увагу колективу педагогів, детальніше проаналізувати власну діяльність з позицій наявної проблеми та конструювати свою діяльність таким чином, щоб не ініціювати та акцентувати увагу на потенційних причинах булінгу, а нівелювати їх.

Результати анкетування, щодо наявності булінгу в даному закладі освіти не є вичерпним та потребують подальшого дослідження.

Література:

1. Стельмах С. Булінг у школі та його наслідки / С. Стельмах // Гуманізація навчально-виховного процесу: збірник наукових праць / [За заг. ред. проф. В. І. Сипченка]. – Вип LVI. – Слов'янськ: СДПУ, 2011. – С. 431-440.

2. Савельєв Ю.Б. Виключення та насильство: чи існує булінг в українській школі / Ю.Б. Савельєв // Наукові записки Національного університету "Києво-Могилянська Академія" / Національний університет "Києво-Могилянська Академія". – 2009. – Т. 97: Педагогічні, психологічні науки та соціальна робота. – С. 71-75.

3. Булінг: ми всі можемо допомогти це зупинити. Посібник для батьків учнів початкових і середніх шкіл. Весна 2013. – 10 с.

*Габовда М.І.,
студентка III курсу Гуманітарно-педагогічного коледжу
Мукачівського державного університету*

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ДИДАКТИЧНИХ ІГОР НА УРОКАХ В НОВІЙ УКРАЇНСЬКІЙ ШКОЛІ

У сучасній початковій освіті активно змінюються цілі, результати, зміст, підходи до організації і оцінки якості освітнього процесу. З впровадженням Концепції НУШ актуальним завданням вчителя стає надання здобувачам початкової освіти можливостей для активного оволодіння знаннями, розвитку навичок самостійного добру й оцінки одержуваної інформації. Це ставить під сумнів ефективність традиційних методів і прийомів навчання. Тому однією з форм навчання, що може розвинути подібні навички, є дидактична гра.

Питанню актуальності гри на уроках в початкових класах присвячені праці класиків педагогічної думки, а саме К. Баханова, А. Макаренка, П. Мороза, О. Пометун, В. Сухомлинського, К. Ушинського. Проблеми розвитку ігрових технологій навчання вивчали Н. Бібік, Б. Друзь, О. Савченко та ін. Усі автори надають важливого значення упровадженню ігор у процес шкільного навчання, зокрема початкової школи. Адже, як зазначав В. Сухомлинський, «гра – це величезне світле вікно, через яке у духовний світ дитини вливається живильний потік уявлень і понять про навколишній світ» [5, с. 12].

Гра – провідна діяльність освітнього процесу. Саме у грі виникають нові знання і потужний пізнавальний мотив, який є основою виникнення стимулу до навчання. Немає гри – немає інтересу до навчання у школяра.

Н. Слань визначає, що дидактична гра – це форма організації навчання, виховання і розвитку особистості, яка здійснюється педагогом на основі цілеспрямовано організованої діяльності учнів за спеціально розробленим ігровим сценарієм, спираючись на максимальну самоорганізацію учнів при моделюванні досвіду людської реальності [3, с. 109].

Тому, слід наголосити, що саме дидактичні ігри роблять процес навчання цікавим, захоплюючим, сприяють підвищенню інтересу учнів до навчання. Також вони допомагають розвивати в дітей спостережливість, уміння порівнювати, аналізувати, робити висновки, узагальнення. Завдяки ігровим прийомам на уроках в початковій школі можна залучити навіть пасивних учнів до систематичної розумової праці, дати їм відчуття успіху, повірити в свої сили. З цією метою вчителі початкової школи використовують такі дидактичні ігри, як ігри-змагання, сюжетно-рольові, ділові, імітаційні, ігри-драматизації та ін.

Ігрова діяльність спеціально планується і пристосовується до навчальних цілей, адже дидактичні ігри спираються на усвідомлену здобувачами освіти потребу в засвоєнні знань і умінь, сформоване на їх основі ставлення, що у наслідку впливає на загальну результативність навчальної діяльності.

Передаючи учням знання за допомогою гри, учитель враховує не лише інтереси школярів, а й організовує навчальну діяльність, виходячи з природних потреб учнів. Тому ігрова діяльність дозволяє педагогу зробити навчальний процес цікавим та динамічним. Учні краще запам'ятовують матеріал, проявляють уже набуті знання через практику.

На уроках в Новій українській школі, застосовуються ігри різних типів, які проходять жваво, емоційно, допомагають учням стати розкутішими. Організуючи і проводячи дидактичні ігри, не слід забувати, що головне призначення їх не в тому, щоб розважитися, а сприяти реалізації певних виховних та освітніх завдань. Тож, організовуючи ігрову діяльність молодших школярів, вагомим є дотримання таких правил: чітко ставиться мета навчання; до гри залучаються усі учні класу; учитель – керівник ходу

гри; оцінювання учнів є обов'язковим (можна теж провести у формі гри) [2, с. 70]. Це дає змогу створити в класі доброзичливу обстановку, бадьорий настрій, бажання вчитися.

Доцільно дотримуватися певної послідовності при підборі ігор: іграм, що містять складні завдання, повинні передувати більш легкі. Вони підготують дітей до подолання навчальних труднощів, зумовляють успіх в іграх більшої складності. У ході гри розумова діяльність учнів стає евристичною й творчою, підвищується їх мотивація.

Слід наголосити, про обмеження для проведення дидактичних ігор, а саме: не варто організовувати навчальну гру, якщо учні не достатньо знають тему; не доцільно застосовувати ігри на уроках тематичних атестацій, якщо такі ігри не використовувалися в ході навчання.

Дидактична гра має певну структуру, що характеризує її як форму навчання й ігрову діяльність одночасно. Структурними складовими дидактичної гри є:

– дидактичне завдання, що визначається метою навчального й виховного впливу, формулюється педагогом і відтворює його навчальну діяльність;

– ігрове завдання, через яке в дидактичній грі реалізується дидактична задача, яка у грі зумисне прихована й постає у вигляді ігрового задуму;

– ігрові дії, які визначає ігрова задача. Ігрові дії – основа гри. Різноманітність ігрових дій – запорука успіху у вирішенні ігрових завдань. У різних іграх ігрові дії різняться за своїм спрямуванням по відношенню до тих, хто грає, але вони пов'язані з ігровим задумом засобами його реалізації та включають дії, спрямовані на виконання дидактичної задачі;

– правила гри, зміст і спрямованість яких зумовлені загальними завданнями формування особистості студента, пізнавальним змістом, ігровими завданнями й ігровими діями. Правила гри містять моральні вимоги до взаємовідношень між членами учнівського колективу, до виконання ними норм поведінки. Правила у грі є заданими. За допомогою них відбувається управління грою. Правила впливають і на вирішення дидактичної задачі, спрямовуючи увагу учнів на виконання конкретного завдання навчального предмета;

– результат гри. Підведення підсумків проводиться відразу по закінченню гри. Це може бути підрахунок балів, визначення тих, хто краще виконав ігрове завдання, визначення команди-переможниці тощо, підкреслюючи при цьому досягнення, успіхи кожного [4, с. 154].

Проводити ігри, створювати ігрові ситуації бажано на кожному уроці. Це особливо стосується адаптаційно-ігрового періоду навчання в початковій школі, коли учні ще не звикли до тривалої напруженої пізнавальної діяльності. Вони швидко стомлюються, притупляється їхня увага, набридає одноманітність. У цьому випадку доречно буде використовувати ігрові ситуації, вірші різного характеру під час фізкультхвилинок. Поєднання навчальної інформації з емоційним забарвленням сприйняття викликає розумову і творчу діяльність і створює умови для творчого розвитку особистості. Позитивних результатів у навчанні й вихованні дітей шляхом використання дидактичних ігор можна досягти лише за умови спрямованості кожної гри на розв'язання програмних завдань, формування основних компетентностей молодших школярів.

Успіх проведення дидактичної гри залежить від дотримання таких вимог: ігри мають відповідати навчальній програмі; ігрові завдання мають бути не надто легкими: проте й не дуже складними; відповідність гри віковим особливостям учнів; різноманітність ігор; залучення до гри учнів усього класу [1, с. 26].

Отже, використання ігор в Новій українській школі сприяє кращому засвоєнню навчального матеріалу здобувачами освіти. Зацікавившись, діти не звертають уваги на те, що вчать, навіть найпасивніші учні включаються в гру з великим бажанням. Застосування ігор на уроках у початкових класах дозволяє конкретизувати знання учнів з предмету. Дидактичні ігри активізують пізнавальну діяльність учнів, роблять її більш емоційною та творчою.

Література:

1. Прищепо О.Ю. Навчання письма в 1 класі: посіб. для вчителя. К.: Освіта, 2004. 223 с.
2. Руденко О. Використання гри як засобу підвищення ефективності навчання. Школа: інформаційно-методичний журнал. 2011. № 11. С. 67–70.
3. Салань Н.В. Застосування ігрових технологій на уроках математики та інформатики у початковій школі. Фізико-математична освіта. 2016. Вип. 4. С. 108–111.

4. Сергієнко Л.В. Дидактична гра як форма навчання в системі професійної освіти. Освіта на Луганщині. 2009. № 1. С. 152–154.

5. Сухомлинський В.О. Інтерес до учіння – важливий стимул навчальної діяльності учнів. Вибрані твори: в 5 т. Т. 1. Київ: Рад. шк., 1976. С. 7–16.

Гапоненко Н. П.,
викладач вищої категорії кафедри інформаційної діяльності,
документознавства і фундаментальних дисциплін,
Галушко С. Р., Гулієва О. Р.
студенти Подільського спеціального навчально-реабілітаційного
соціально-економічного коледжу

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Розвиток будь-якої країни буде певною мірою залежати від освіченості населення, що її населяє. Сучасна цивілізація характеризується такими фазами розвитку суспільства, в якому виробництво, використання та споживання інформації стає визначальним способом діяльності в усіх сферах суспільного буття (економіці, політиці та культурі) і саме розвиток освіти та науки є каталізатором до процвітання держави. Успішна інтеграція нашої країни у світовий політичний, економічний та освітній простір безпосередньо залежить від якості її людського та інтелектуального потенціалу. Формування якого буде залежати від якості надання освітніх послуг, які в свою чергу, будуть розвивати професійні знання, уміння і навички.

Традиційно знання освіта втрачає свою ефективність і доцільність. Перш за все, це обумовлено розвитком сучасного інформаційного суспільства, для якого характерні: стрімке оновлення знань (обсяг нової інформації вже неможливо охопити навчальними програмами); інформатизація професійної діяльності (добування інформації стає умовою існування будь-якого сучасного виробництва); відсутність необхідності перевантажувати пам'ять знаннями (сьогодні існують інформаційні сховища іншої природи, треба тільки вміти користуватися ними). Сьогодні затребуваним стає освіта не на все життя, а через все життя. Стратегія модернізації освіти України передбачає, що в основу оновленої освіти будуть покладені «ключові компетентності», які є передумовою для розвитку та поширення компетентнісного підходу. Специфіка компетентнісного навчання полягає в створенні низки організаційно-педагогічних умов, що сприятимуть підготовці відповідного фахівця у відповідній галузі. Для цього засвоюється не готове знання, а формуються вміння, необхідні для вирішення задач [1].

Якщо філософськи подивитися на цю дефініцію, то термін *умова* (латинське *factor* – чинник) *є фактором, або спонукальною силою якого-небудь процесу*. Поняття філософської категорії умови є відображення універсальних стосунків між суб'єктами спілкування. За межами діяльності ці стосунки не можуть перетворитися на нову дійсність. Для цього потрібна причина. Тому причинність виконує функцію активного діяльнісного фактору. Саме він із матеріалу умов забезпечує продукування нової дійсності як кінцевого результату [2].

Для розвитку професійної компетентності фахівця пропонуємо погодитись з науковою спільнотою, що запропонувала умови розглядати як необхідні і достатні обставини підготовки та поділити їх на зовнішні (вплив професорсько-викладацького складу на навчально-виховних процес) та внутрішні (сам процес підготовки його активність; інтенсивність, успішність; результативність).

Саму реалізацію організаційно-педагогічних умов пропонуємо здійснювати із застосуванням інноваційних, професійно-орієнтованих методик навчання, системи дистанційного навчання на основі засобів інформаційно-комунікаційних технологій тощо, що на нашу думку і забезпечить якість навчання та засвоєння матеріалу, а також деякий економічний ефект.

Література:

1. Концепція модернізації освіти на період до 2020 року. К. : АПНУ, 2012. 24 с.
2. Філософський енциклопедичний словник URL : https://shron1.chtyvo.org.ua/Shynkaruk_Volodymyr/Filosofskiy_entsyklopedychnyi_slovyk.pdf (дата звернення : 20.09.2020).

*Гонтар Д.А.,
вчитель історії, правознавства та громадянської освіти
Криворізького навчально-виховного комплексу №129
«Гімназія – ліцей академічного спрямування»*

МЕТОДИКА ВИКОРИСТАННЯ ЕЛЕМЕНТІВ ДИСКУСІЇ ПІД ЧАС АНАЛІЗУ ЗМІСТУ ІСТОРИЧНИХ ДЖЕРЕЛ НА УРОКАХ ІСТОРІЇ У КОНТЕКСТІ ГРОМАДЯНСЬКОСТІ ТА РОЗВИТКУ НАВИЧОК КРИТИЧНОГО МИСЛЕННЯ

Одним із найважливіших навчальних завдань шкільної історичної освіти є формування в учнів історичних уявлень. Під історичними уявленнями психологи розуміють збережений і відтворений у свідомості чуттєво-наочний образ раніше сприйнятих предметів, фактів чи явищ минулого. Розрізняють три різновиди історичних уявлень: про факти минулого (матеріальні, соціально-політичні, історично-культурні тощо); про історичний час (тривалість і послідовність історичних подій і явищ); про історичний простір (прив'язка подій до конкретної місцевості). Усі вони в комплексі складають загальний образ певного історичного відрізка часу [6, с. 4].

Наприкінці квітня 2004 – 2005 навчального року серед 189 учнів загальноосвітніх шкіл міста Бердянська Запорізької області К. О. Бахановим було проведено анкетування для виявлення загальних уявлень учнів про Нову історію. Підсумовуючи відповіді учнів, можна зробити висновок про те, що Нова історія уявляється дев'ятикласникам як драматичний, сповнений агресією та швидко змінюваний період історії. Цей період відносно цікаво вивчати, але жити в ньому незручно й страшно. Провідну роль у Новий час відігравали монархи, діячі культури та полководці. Люди, які жили в ті часи, мали інші психологічні властивості та світогляд, сповідували інші моральні цінності, інакше ставилися до землі, праці, прибутків, були соціально обмежені й менш захищені перед законом. У повсякденному житті люди залежали від свого соціального становища та економічних можливостей. Разом з тим, Нова історія – це значущий період в історії людства, оскільки саме в ці часи було здійснено визначні наукові відкриття та культурні досягнення, сформовано нові держави, скасовано особисту залежність селян – «суспільство стало більш демократичним, а в економіці відбувся промисловий переворот» [6, с. 12 - 13]. Не важко помітити, що цей період історії уявляється учням неоднозначним і досить суперечливим.

На думку Е. Герагті, мета викладання історії – не передавати загальноприйняті істини про минуле, а залучати учнів до процесу реконструкції та пояснення цього минулого. Для досягнення цієї мети суттєвим є використання й аналіз найрізноманітніших історичних джерел. Такі виправи стимулюють розумову активність учнів і водночас поглиблюють їхні знання й удосконалюють навички [4, с. 6]. Ця думка є найбільш актуальною в умовах сьогодення. Учитель має спрямовувати увагу на внутрішньому світі людей, їхньому світовідчутті, традиціях громадянськості із залученням історичної джерельної бази та дискусійних методів.

Спробуємо проілюструвати методику використання елементів дискусії під час аналізу змісту історичних джерел на уроках історії у контексті громадянськості та розвитку навичок критичного мислення на прикладі теми «Французька революція кінця XVIII ст.» (всесвітня історія, 9 клас).

Велика Французька революція, що спалахнула в 1789 р., розділила історію Нового часу на дві частини. Революційні події у Франції стали поштовхом до глибокої та рішучої модернізації в історії Європи й усього світу. На початку XIX ст. Європа пережила кровопролитні війни, народні повстання й

народження нових держав. Намагаючись зупинити хвилі революцій, найбільші монархії Європи створювали союзи проти імператора Франції Наполеона Бонапарта, але при цьому були готові використати його у власних інтересах. Революційні ідеї, принесені на багнеттах французьких солдатів, із новою силою розгорнули національно-визвольний рух, боротьбу за конституційні права і свободи людини. Наполеонівські війни, що тривали 15 років, завершилися, як здавалося, відновленням монархії та новим поділом Європи на сфери впливу. Однак наслідки подій Великої Французької революції впливали на розвиток країн Європи, Америки й усього світу аж до ХХ ст. [3, с. 9].

Спробуємо визначити, яким був переддень Французької революції у контексті функціонування системи «відкритість – суспільство - влада» у Франції кінця ХVIII ст.

Основоположним моментом, своєрідною відправною точкою в аналізі передреволюційних подій у Франції може слугувати поняття відкритості. Еманюель Ле Руа Ладжорі у своєму нарисі «Відкритість у довгочасній перспективі: терпимість, дипломатія, зростання» зазначає: «Відкритість: вона не падає з неба, вона продовжує аналогічні тенденції, що були причайлися у зародковому стані, хоч помітні були вже за регентства Боже, згодом за Карла VIII і Людовика XII, нарешті, за часів Франциска I до 1534 р. і, як на те пішлося, зі злетами і спадами під час епохи Катерини Медичі й Генріха III (щодо короля Генріха II, то він у цілому, хоча й не без нюансів, був апостолом нетерпимості). «Відкритість» - так її розуміють за часів Генріха IV – розгортається за трьома основними напрямками: примирливе співіснування з протестантами всередині королівства; сердечна згода з протестантськими державами Півночі та Сходу; нарешті, позитивне прийняття зростання державними структурами за умов економічної кон'юнктури» [2, с. 24 - 25].

Чи була відкритою влада? У середині ХVIII ст. у критиці держави простежуються нові та значущі риси. Перш за все, заперечувалися аспекти політики, що проводилася, піддавалися атакам міністри, королівське оточення, але не сам монарх. Спалахи суспільного невдоволення, що відбувалися один за одним у 1750-ті рр., супроводжувалися появою «підбурюючих відозв» з погрозами безпосередньо на адресу Людовика XV. Поліцейські шпиги фіксували розмови, що таврували короля [1, с. 158].

Керівник досліджень по вивченню Французької революції із Вищої школи соціальних наук у Франції Роже Шарт'є вважає, що відбулася остаточна «десакралізація монархії», а у науковій літературі «охолодження» населення зазвичай пов'язують з «відривом» правителя від більшості французів, із їхньою замкненістю у придворному середовищі, відмовою від частини ритуалів, що утверджували б велич королівської влади [1, с. 158]. Однак варто наголосити на тому, що процес десакралізації монархії у середині ХVIII ст. ще не був остаточно завершений. Це станеться лише у ході самої революції та завдячуючи їй.

Чи було відкритим духовенство? Роже Шарт'є наголошує на тому, що антиклерикальні настрої поширювалися по всій країні. Франція першою вступила на цей шлях, в той час як у прикордонних районах сусідніх держав позиції релігії до кінця століття майже не похитнулися. Вважаючи, що обмеження, запропоновані державою Бурбонів для релігії, сприяли зростанню холодності у ставленні людей до християнства, історик не показав, однак, механізмів, що поєднували обидва явища. Вважається, що розкол на протестантизм і католицизм, а потім полеміка між єзуїтами та янсеністами у межах останнього сильно підірвали авторитет духовенства. Відчуження населення від церкви, по суті, допомагала частина священнослужителів, яка у душі Контрреформації висувала до мирян жорсткі вимоги морального порядку і наполягала на суворому дотриманні церковних канонів, що уявлялося особливо обтяжливим пересічним обивателям [1, с. 157].

Чи було відкритим суспільство? Маркіз д'Аржансон у лютому 1779 р. констатував: за час правління Флері «убогість повсюдно досягла небачених масштабів. У момент, коли я пишу, в умовах миру, якщо й не багатого, однак цілком пристойного врожаю, люди навколо нас помирають як мухи від бідності та вимушені харчуватися травою. Провінції Мен, Ангмуа, Турень, верхнє Пуату, Перігор, Орлеан, Беррі знаходяться у найтяжчому стані» [5, с. 66]. З чієї провини усе це відбувається? Д'Аржансон не дає прямої відповіді, але зазначає, що фінансисти-відкупщики та інтенданти розоряють країну, а уряд цьому сприяє: «з королівством поводяться, наче з ворожою країною, що обкладена контрибуцією» [5, с. 66]. Він також відзначає, що в Шательро, наприклад, на чотири тисячі душ чоловічого населення припадає 1800 незможних. «Безсумнівно, що за останні два роки загинуло більше французів від голоду, ніж їх було вбито за всі війни Людовика XIV» [5, с. 67].

У підсумку спробуємо дати відповіді на запитання (після сформульованого запитання подані узагальнені варіанти відповідей учнів, 2020 - 2021 навчальний рік): 1) *Чи було французьке суспільство того часу відкритим до влади, а влада - відкритою до суспільства?* - На жаль, ні. Французьке суспільство не було відкритим до влади, а влада - до суспільства. 2) *За допомогою яких слів можна охарактеризувати суспільні настрої французів / духовенства / короля напередодні революції?* - Суспільні настрої французів - невдоволеність сплатою великих і непомірних податків; духовенство - підірваність через розкол на католицизм і протестантизм; король - натиск на третій стан. 3) *Чому нас вчить подібний досвід взаємодії «суспільство-влада»? Які уроки можна винести з цього?* - Досвід подібної взаємодії вчить нас бути відкритим один до одного. Водночас, з цього можна винести урок, щоб влада не була жадбною до населення, а суспільство - працювало більш інтенсивно, і тоді буде досягнута певна громадянсько-владна гармонія.

Висновки. Методика використання елементів дискусії під час аналізу змісту історичних джерел на уроках історії у контексті громадянськості та розвитку навичок критичного мислення не лише сприяє розвитку історичних уявлень про певну історичну епоху, але й дозволяє організувати освітній процес таким чином, що неучасть школяра у процесі навчання неможлива. Навчання перетворюється у взаємодоповнюючий, такий, що базується на взаємодії усіх його учасників, процес пізнання.

Література:

1. Блуменау С. Ф. Просвещение и проблема истоков Французской революции: современное видение. *Вопросы истории*. 2003. №9. С. 155 – 161.
2. Відкритість. Суспільство. Влада. Від Нантського едикту до падіння комунізму / Авт.-упоряд. Е. Ле Руа Ладюрі у співпраці з Г. Буржуа. Київ, 2008. 264 с.
3. Д'ячков С. В., Литовченко С. Д. Всесвітня історія: підруч. для 9 класу загальноосвіт. навч. закладів. Харків, 2019. 192 с.
4. Костюк І. Практичні заняття з історії як засіб розвитку критичного мислення та дослідницьких навичок учнів. *Історія і суспільствознавство в школах України: теорія та методика навчання*. 2014. №1 – 2. С. 6 – 13.
5. Манфред А. З. Три портрета епохи Великої Французької революції. Москва, 1978. 440 с.
6. Федчинок А. О. Вивчення історії повсякденності в шкільному курсі Нової історії. 8 – 9 класи. Харків, 2009. 142 с.

Горбатко Альона Олександрівна,
магістрант

кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності
Сумський державний педагогічний університет ім. А.С.Макаренка,
науковий керівник : Кирилюк Анна Василівна,

доцент кафедри соціальної роботи та менеджменту соціокультурної діяльності

СОЦІАЛЬНО – ПЕДАГОГІЧНА РОБОТА З ДІТЬМИ ТРУДОВИХ МІГРАНТІВ

Анотація. Дослідження присвячено розкриттю та аналізу основних аспектів соціально – педагогічної роботи з дітьми трудових мігрантів.

Ключові слова: трудові мігранти, дистантна сім'я, соціально – педагогічна профілактика, корекція, психотерапевтична робота, реабілітаційна робота, соціальний супровід.

У наш час соціально-педагогічна робота з дітьми трудових мігрантів – є одним із пріоритетних напрямків та завдань центрів соціальних служб для сім'ї, дітей та молоді, шкільних соціальних педагогів, соціальних працівників та психологів.

Актуальність даної роботи зумовлена безресурсністю соціально-гуманітарної сфери, збільшенням кількості трудової міграції, що зумовлено економічною кризою України та появою гострих проблем в сім'ї, що проявляється в нездатності сімей самостійно виконувати свої функції в суспільстві.

Аналізуючи, вже існуючі дослідження в цьому напрямку, в літературі тема трудових мігрантів вивчалася різними науковцями, а саме А. Акмаловою, В. Капціною, Я. Раєвською, В. Торохтієм, В. Мухіною, А. Прихожан, Н. Гордієнко, А. Ізотовою, І. Стародубцевою, І. Трубавіною.

Спираючись на дані дослідження можна констатувати, що дослідники розкривають різні аспекти соціально-педагогічної роботи з дітьми трудових мігрантів: собливості життєдіяльності дистантної сім'ї та її вплив на особистість дитини, емоційно-вольову сферу дітей із сімей трудових мігрантів, соціально-педагогічну та психологічну роботу з дітьми трудових мігрантів тощо. Але ми вважаємо, що організація соціально – педагогічної роботи з дітьми трудових мігрантів залишається складною та не вирішеною проблемою як у теоретичному, так і у практичному значенні.

Від'їзд батьків з метою працевлаштування за кордон призводить до незворотних негативних процесів, особливо якщо діти трудових мігрантів навчаються в школі. У зв'язку із такою досить складною ситуацією, сімейна проблема починає переростати у соціальну. За статистикою більш гостро дитина реагує на відсутність матері, внаслідок чого з'являється загроза виникнення депривації та дезадаптації.

У науковому контексті поняття «дистантна сім'я» на сьогодні, виступає беззаперечно як соціально-педагогічна значуща проблема. За визначенням вітчизняних науковців, дистантна сім'я — це сім'я, члени якої довгий час перебувають на відстані один від одного через різні причини: працевлаштування за кордоном, ув'язнення чи довготривале лікування батьків. Сім'я «трудових мігрантів», офіційно вважається повною, а насправді члени родини не отримують належного емоційного спілкування один з одним. У сучасній науковій літературі поняття дистантної сім'ї, як сім'ї, члени якої тривалий час із різних причин проживають на відстані один від одного, визначали Я. Гошовський, Ф. Мустаєва, В. Торохтій, І. Трубавіна [7, с.89].

Сім'ї трудових мігрантів мають психологічні і педагогічні проблеми і труднощі, що спричиняють дискомфорт у повсякденному житті та спілкуванні.

Загалом, серед проблем, які постають перед дітьми заробітчан, експерти виділяють такі:

- проблеми психологічного характеру (сум за батьками, пригнічений стан, відсутність підтримки, відчуття незахищеності, складність прийняття рішень);

- проблема дозвілля;

- проблеми з навчанням;

- проблеми знаходження спільної мови з оточенням (сварки з родичами, непорозуміння з друзями тощо);

- поява шкідливих звичок;

- матеріальні проблеми. [2, с.220 - 228]

Актуальність досліджуваної теми говорить про те, що є велика необхідність у розробці та впровадженні у практичну діяльність технологій соціальної, соціально-педагогічної і психологічної роботи соціальних працівників, психологів та педагогів, які безпосередньо працюють з дітьми трудових мігрантів, зокрема щодо попередження й мінімізації наслідків розлучення дітей з батьками.

Соціальна робота з дистантними сім'ями поділяється на такі напрями надання допомоги клієнтам:

• робота з дітьми;

• робота з батьками, опікунами;

• робота з оточуючими (педагоги, вихователі, найближчі родичі і т.д.) Аналізуючи соціально-педагогічну роботу соціальних працівників з дітьми трудових мігрантів, ми можемо сказати, що вона спрямована на захист, підтримку та допомогу і здійснюється за такими пріоритетними напрямками діяльності, як: [4, с.134 - 141]

1) соціальний супровід та забезпечення – один із напрямів соціальної роботи, що передбачає здійснення соціальними службами системного обліку дітей трудових мігрантів, постійного спостереження за побутовими умовами життєдіяльності, моральним, психічним і фізичним здоров'ям тих, хто опинився у складних життєвих ситуаціях. Організація систематичних і комплексних заходів, спрямованих на подолання труднощів і різних видів залежностей (алкоголізм, наркоманія, вживання психотропних речовин, тютюнопаління), які завдають шкоди здоров'ю дітей і гальмують процеси їхньої соціалізації та самореалізації;

2) соціально – педагогічна профілактика та патронаж – це комплекс соціально-педагогічних заходів, що спрямований на запобігання будь-якому негативному явищу чи відсторонення факторів ризику, виключення дитини в позитивне соціальне середовище в навчанні та дозвіллі;

3) психокорекційна та психотерапевтична робота - це види психологічної допомоги, що передбачають активний, систематичний та цілеспрямований вплив на особистісний, поведінковий та інтелектуальний рівень функціонування дитини. Корекційну роботу варто проводити з дистантними сім'ями в двох напрямках: в широкому – як комплекс психолого - педагогічних впливів, спрямованих на виправлення в дітей недоліків у розвитку, поведінці, набуття соціальних навиків та позитивного сприйняття батьків, і у вузькому – як метод психолого-педагогічного впливу, що спрямований на розвиток психічних процесів і функцій дитини і гармонізацію розвитку її особистісних властивостей, подолання життєвих труднощів та покращення адаптації у соціумі. Корекційна робота з дитиною поєднується із консультуванням батьків та спрямована на розвиток особистості самої дитини та її батьків у пошуку способів і можливостей розв'язання складних життєвих ситуацій;

4) реабілітаційна робота, спрямована на допомогу дитині після повернення батьків, що передбачає налагодження взаєморозуміння, стосунків, відновлення почуттів, емоційних зв'язків, розв'язання проблем, що виникли за відсутності батьків [5,с.48-53].

Налагоджуючи соціально-педагогічну роботу з дітьми з дистантних сімей важливо організувати взаємодію усіх соціальних інститутів з метою створення умов для всебічного розвитку таких дітей; сприяти участі вихованців у технічній, художній творчості, спортивних змагання, суспільно корисній та трудовій діяльності, виявленню творчих здібностей, задатків, обдарувань, розкриттю талантів.

Щодо питання соціально – педагогічної роботи з дітьми трудових мігрантів, ми дійшли до висновку, що робота з дітьми трудових мігрантів показує, що вони стикаються з низкою серйозних труднощів психоемоційного характеру, схильні до депресивних станів і девіантної поведінки, а отже, потребують відповідного психологічного супроводу.

Серед усіх використаних нами заходів соціальної роботи з дітьми трудових мігрантів пріоритетним напрямком можемо визначити профілактичну роботу, у рамках якої об'єднуються зусилля різних фахівців, що створюють цілісну систему допомоги дітям.

Отже, можна констатувати, що процеси міграції населення завжди будуть існувати і здійснювати на суспільство значний вплив. Головним завданням соціальних служб, що так чи інакше стикаються з міграцією у своїй роботі, є зведення до мінімуму тих негативних тенденцій і наслідків, що вона в собі несе.

Усі перераховані в даній статті напрямки соціально-педагогічної роботи з дітьми трудових мігрантів запозичені в основному з закордонного досвіду і знаходять все більш широке застосування в практиці діяльності соціальних установ різного типу, активно адаптуються до умов вітчизняної соціальної сфери. Однак говорити про цілісну соціально – педагогічну роботу з дітьми трудових мігрантів ще рано - вона знаходиться в стадії формування і апробації.

Список використаної літератури:

1. Католик Г. Діти трудових емігрантів: особливості особистісних конфліктів (опис психотерапевтичного досвіду) / Г. Католик // Вісник Львівського університету. Філософські науки, вип. 1, 2008. – С. 220–228.
2. Ковальчук А. Уявлення про сім'ю в дітей трудових емігрантів / А. Ковальчук // Дитяча та юнацька психотерапія: теорія і практика / за заг. ред Г. В. Католик. – Львів: Астролбія, 2009. – С. 134–141.
3. Соціально-педагогічна та психологічна робота з дітьми трудових мігрантів : навч.- метод. посіб. / [Андрєєнкова В. Л., Дорошок Т. О., Євсюкова М. В. та ін.] ; за заг. ред. Левченко К. Б. – К. : ФОП “Купріянова”, 2007. – 240с. – С. 35-38.
4. Пенішкевич Д. Підготовка майбутніх соціальних педагогів до роботи із дистантними сім'ями / Д. І. Пенішкевич // Наук. вісник Чернів. ун-ту. – 2005. – Вип. 225. Педагогіка та психологія. – С. 89–93.

ВИКОРИСТАННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-КОМУНІКАЦІЙНИХ ТЕХНОЛОГІЙ В ОСВІТНЬОМУ ПРОЦЕСІ НОВОЇ УКРАЇНСЬКОЇ ШКОЛИ

Стрімке зростання інформатизації охопило всі сторони життя сучасного суспільства. Найбільш вразливими до інформаційного впливу є діти та молодь. Саме тому батьки та педагоги повинні підготувати дітей та молодь до безпечного, свідомого та грамотного використання інформаційних ресурсів та керувати процесом входження дитини до інформаційного світу.

Державний стандарт початкової освіти та Концепція «Нова українська школа» містять вимоги щодо формування інформаційно-комунікаційної компетентності учня, що визначається як здатність використовувати інформаційно-комунікаційні технології (ІКТ) для вирішення особистісних та суспільних завдань [2, с.2]. Формування цієї компетентності відбувається в результаті використання діяльнісного підходу під час вивчення всіх навчальних предметів. Таким чином, учень не тільки розвиває свої навички роботи з комп'ютером, а й вчиться застосовувати свої знання та вміння на практиці.

Використання ІКТ в освітньому процесі Нової української школи є актуальною і складною проблемою. У психолого-педагогічних дослідженнях етапність впровадження ІКТ у навчальний процес висвітлено такими науковцями, як В. Биков, В. Грищенко, М. Жалдак, В. Кухаренко, С. Макєєв, Н. Морзе, Ю. Рамський та ін.

М. Жалдак визначає: «сучасна інформаційна технологія – це сукупність засобів, методів і прийомів збирання, зберігання, опрацювання, подання та передавання повідомлень, що розширює знання людей та розвиває їхні можливості щодо управління технічними та соціальними процесами» [4, с. 18].

У свою чергу В. Биков трактує інформаційно-комунікаційні технології навчання як «комп'ютерно орієнтовану складову педагогічної технології, яка відображає деяку формалізовану модель певного компоненту змісту навчання і методики його подання в навчальному процесі, що представлена в цьому процесі педагогічними програмними засобами і передбачає використання комп'ютера, комп'ютерно орієнтованих засобів навчання і комп'ютерних комунікаційних мереж для розв'язування дидактичних завдань або їх фрагментів» [1, с. 12].

Під час реорганізації освіти, реалізації концепції «Нова Українська Школа», використання інформаційно-комунікаційних технологій навчання для учнів початкової школи є необхідним. Але користь воно принесе за умови правильного комп'ютерного забезпечення, розміщення комп'ютерів у класі відповідно до гігієнічних оздоровчих умов, наявності прикладних інформаційних технологій та компетентності учителя – фахівця, який впевнено володіє програмами, що використовуються в освітньому процесі.

Основними напрямками використання ІКТ у початковій школі є:

- використання мультимедіа для кращого засвоєння матеріалу;
- використання електронних навчальних посібників, підручників;
- розв'язування інтерактивних кросвордів, ребусів, головоломок;
- здійснення тестового комп'ютерного контролю навчальних досягнень;

Комп'ютер, ноутбук, інтерактивна дошка – універсальні помічники в організації уроків, які допоможуть залучити учня до освітнього процесу, сприятимуть кращому розумінню і запам'ятовуванню навчального матеріалу, підтримуватимуть активний інтерес. Використовувати їх можна по-різному: як довідкову систему, як засіб демонстрації матеріалів уроку, моделювання ситуацій, практичний тренажер тощо. Головне, використовувати ІКТ вчасно і влучно.

Роль учителя лишається провідною. Адже саме учитель готує завдання і матеріали, обирає програми для учнів, виходячи з їх індивідуальних особливостей, визначає, який характер програм більш доцільно використовувати на тому чи іншому етапі навчання [6, с. 19].

Отже, інформаційно-комунікаційні технології дозволяють:

- забезпечити зворотній зв'язок у процесі навчання;

- зробити навчання більш інтенсивним, ефективним за рахунок реалізації можливостей мультимедійних навчальних систем;
- підвищити унаочнення освітнього процесу початкової школи;
- моделювати досліджувані процеси або явища;
- організувати колективну і групову роботу;
- створювати сприятливу атмосферу для спілкування та навчання [3, с. 39].

Використання ІКТ в освітньому процесі початкової школи сприяє формуванню інформаційно-цифрової компетентності учнів, основ інформаційної культури, надбанню умінь, життєво-необхідних компетентностей, розвитку критичного мислення, емоційного інтелекту, підвищує творчу активність, ініціативність та самостійність.

Література:

1. Биков В. Ю. Моделі організаційних систем відкритої освіти : монографія. Київ : Атіка, 2008. 684 с
2. Державний стандарт початкової освіти. URL: [http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний стандарт початкової освіти.pdf](http://dano.dp.ua/attachments/article/303/Державний_стандарт_початкової_освіти.pdf)
3. Дворецкая А. В. Основные типы компьютерных средств обучения. Педагогическая технология. 2004. № 2. С. 38–40.
4. Жалдак М. І. Про деякі методичні аспекти навчання інформатики в школі та педагогічному університеті. Наукові записки Тернопільського національного університету ім. В.Гнатюка. Серія «Педагогіка». 2005. № 6. С. 17–24.
5. Нова українська школа. Концептуальні засади реформування середньої школи. URL: <https://www.kmu.gov.ua/storage/app/media/reforms/ukrainska-shkola-compressed.pdf>
6. Ломаковська А. В. Інформаційно-комунікаційні технології – нова якість навчання та послуг: практико-орієнтоване дослідження. Київ : Інком, 2006. 70 с.

Дмитрук Л.А.,

д.пед. н., доцент,

Удовіченко Г.М.,

д.пед. н., доцент.

кафедра іноземної філології, українознавства та соціально-правових дисциплін Донецького національного університету економіки і торгівлі ім. М.Туган-Барановського

КОНЦЕПЦІЯ ІНТЕГРАЦІЇ НАВЧАЛЬНО-ПІЗНАВАЛЬНОЇ ТА САМООСВІТНЬОЇ ДІЯЛЬНОСТІ СТУДЕНТІВ У ПРОЦЕСІ ПІДГОТОВКИ ФАХІВЦІВ

Вищі навчальні заклади освіти покликані задовольняти громадське замовлення суспільства на формування активних, творчих, освічених спеціалістів, які в умовах сьогодення можуть швидко і якісно розвивати власний потенціал й вдосконалювати свою професійність.

Досконале володіння іноземною мовою стає важливим компонентом підготовки фахівців, оскільки час та зміни в свідомості людей диктують свої умови (це пов'язано і з необхідністю виконування Збройними Силами України міжнародно-військових завдань співпраці, і з безвізовим режимом, у зв'язку з яким подорожі до Європи стають актуальними, і з розглядом питання щодо обов'язковості складання англійської мови у практиці зовнішнього незалежного оцінювання, і з порядком присвоєння вчених звань щодо отримання сертифікату відповідно до Загальноєвропейської рекомендації з мовної освіти (на рівні не нижче B2)). В ракурсі означеної проблеми особливої актуальності набуває якісно новий підхід до професійної підготовки майбутніх вчителів англійської мови, адже саме вони будуть розвивати,

навчати майбутні покоління іноземній мові. Якісно новим підходом, на нашу думку, є інтеграція самоосвітньої та пізнавальної діяльності майбутніх спеціалістів, яка вплине на професійність спеціалістів.

Вища педагогічна школа має забезпечувати підготовку вчителя, зорієнтованого на професійний саморозвиток, самоосвіту, якісне вдосконалення своєї кваліфікації, готового креативно працювати в освітніх закладах. Для цього процесу необхідна нова освітня парадигма й новий педагогічний менталітет. Одним із рішень досягнення поставленого завдання вищої школи є організація інтеграції навчально-пізнавальної та самоосвітньої діяльності студентів.

Теоретичне обґрунтування системи організації інтеграції навчально-пізнавальної та самоосвітньої діяльності, розробленої для формування професійної компетентності майбутніх вчителів іноземної мови є **метою** нашого дослідження.

Розроблена нами концепція інтеграції навчально-пізнавальної та самоосвітньої діяльності студентів, яка опирається на різні дидактичні підходи та ключові положення теорії діяльності, передбачає: оптимізацію змісту професійної освіти майбутніх учителів іноземних мов, з урахуванням професійно-особистісних потреб майбутніх фахівців й вимог сучасного суспільства; з'ясування форм і видів навчально-пізнавальної та самоосвітньої діяльності; урахування основних аспектів дидактичного процесу у вищій школі (мотиваційного, організаційного, технологічного) та забезпечення вирішальних компонентів (мотиваційно-ціннісного, змістового, процесуально-діяльнісного, рефлексійного); створення необхідних умов для саморозвитку, самоконтролю, самоосвіти та самореалізації майбутніх вчителів англійської мови.

Серед основних завдань, які були поставлені нами, найголовнішими є: схилення студентів до використання локального дидактичного середовища та Інтернет-ресурсу; формування вмінь аналізувати, систематизувати й узагальнювати навчальний матеріал, самостійно підготуватися до усної і письмової відповіді; вдосконалення навиків самостійно добирати факти й аргументи для того, щоб розвивати у студентів пізнавальні здібності: допитливість, спостережливість, активність у здобутті і вживанні знань; розвиток ініціативності, відповідальності, готовності до саморозвитку, самореалізації, працелюбності, які необхідні для майбутнього фахівця.

Акцент уваги у нашій методиці полягав на формах обговорення конкретних ситуацій, ділових іграх в основній навчально-пізнавальній діяльності, індивідуальних та мікрогрупових творчих завданнях, методи мозкового штурму і сенситивного тренінгу, на тестових завданнях.

Опираючись на методи, які були виділені О. Пометун та І. Соколовою (інтерактивні технології кооперативного навчання; інтерактивні технології колективно-групового навчання; інтерактивні технології ситуативного моделювання; технології опрацювання дискусійних питань [2], нами застосовувалися такі методи інтерактивного навчання: дискусія, робота в малих групах, імітація, ток-шоу, ротатійні трійки.

Приклади питань, які призначені для обговорення в малих групах для висловлювання власної думки: Are you a saver or a spender? What makes some people mean or generous? Should home economics be taught at school? Should people your age know how to do the following: set up a bank account, buy things online, shop around, invest money, take faulty goods back to the shop? Why? How important is a healthy diet to you? What are the disadvantages of eating in fast food restaurants? Why do you think so many young people want to be celebrities in the future? What would you spend your first salary on? Would you say that regular tests motivate learners to study harder? Do you prefer spoken or written exams?

Для інтеріоризації фахових знань використані нами створення проєктів, організація аутентичних бесід та публічних презентацій, складання портфоліо, створення проєктів, організація публічних презентацій, використання кейсів були ефективними. Особливо перспективним способом пізнання іноземної мови є розв'язання мовленнєвих завдань, які втілюються через систему вправ за рівнем креативності.

Література:

1. Learning and Instruction, Volume 51, October 2017, Pages 1-9.
2. Пометун О. Сучасний урок. Інтерактивні технології навчання: наук.-методич. посіб. Київ. А.С.К., 2006. 193 с.
3. Randal Holme (2012). Cognitive Linguistics and the Second Language Classroom. *TESOL Quarterly*, Volume 46, Issue 1, March 2012, 6-29.

Нуднова Я.В.,

*студенка 2-го курсу магістратури, ОПП: «Художньо-педагогічна терапія»
Харківської державної академії дизайну і мистецтв*

УНІВЕРСАЛІЗАЦІЯ ДОВКІЛЛЯ ЯК КОМПОНЕНТ АДАПТАЦІЇ ДЛЯ СЛАБОЗОРИХ

*«Архітектура може бути інклюзивною,
тільки якщо архітектор проявляє емпатію»
Раймонд Ліфчес.*

Сучасний дизайн вирішує безліч важких завдань у виробництві, конструюванні, інтер'єрі, але як і раніше залишається відкритим питання універсальності тих чи інших дизайнерських пропозицій або рішень. За даними статистики відомо, що слабозорі на сьогоднішній день складають більше 50% населення земної кулі [1]. Починаючи з 2010-х років ця цифра почала стрімко зростати, що підводить сучасних дизайнерів до усвідомлення необхідності створення комфортного середовища для всіх, і для людей з вадами зору в тому числі [2].

Всім відомо, що за рахунок зорового аналізатора ми отримуємо найбільше інформації про навколишній світ – близько 85-90%, залишок, 10-15% припадають на слух, нюх, дотик і смак. Тобто, можна з упевненістю сказати, що людина за своєю природою візуал, вона орієнтована на зорову оцінку і розуміння світу [2, 6]. У зв'язку з цим перед дизайнерами стоїть складне завдання – створити зручну і максимально безпечну, зрозумілу середу, в якій було б комфортно і приємно знаходитися будь-якій людині, в тому числі і слабозрячим людям.

Трансформація міського середовища в універсальне, або інклюзивне, передбачає трансформацію архітектурних об'єктів, об'єктів інфраструктури та всіх пов'язаних з ними процесів і систем, що часто стає вкрай складним завданням [3]. Для того, щоб вирішити поставлене перед дизайнерами всього світу завдання необхідно перш за все розібратися, зрозуміти і врахувати те, як людина з вадами зору сприймає і бачить простір навколо себе. Це завдання теж не з простих, але деякі компанії знайшли не поганий вихід з положення. Європейські та американські дизайнерські компанії тимчасово наймають в свій штат слабозорих людей в якості консультантів [4]. Такий прийом дозволив вирішити безліч питань, пов'язаних зі специфікою сприйняття кольору, світла і навігації, а також прискорив дослідницький етап роботи, адже тепер вони точно знали відповідь на будь-яке питання, що стосується комфорту створюваного середовища.

Українські дизайнери не залучають до роботи людей з вадами зору для вирішення подібних питань, але деякі з них діють виходячи з особистого досвіду, або досвіду близьких. Юлія Полянська – ландшафтний дизайнер, засновник бюро Polyanka Gardens. Вона створила в Національному ботанічному саду ім. М.М. Гришка інклюзивну клумбу. «П» - образна клумба з пряними травами на узвишші дозволяє наблизитися до рослин людині на інвалідному кріслі або слабозорій людині досить близько, щоб відчутти аромат і розглянути будову листя та квітів [4].

Слідом за дизайнерами інтер'єру і архітекторами, питанням універсальності і комфорту стали задаватися веб-дизайнери. Сьогодні важко уявити світ без інтернету з незліченної кількості посилань, зображень і різних соціальних мереж, але все це теж довгий час було не адаптовано для користувачів зі слабким зором. Люди з повною відсутністю зору сприймають світ через дотик і звуки, чого не можна з упевненістю сказати про людей з вадами зору. Людині зі слабким зором, все одно комфортніше сприймати світ через зоровий аналізатор, що ускладнило завдання адаптації веб-сторінок для слабозорих користувачів. Але, тим не менше, і з цим завданням дизайнери більш ніж успішно впоралися. Такі всесвітньо відомі компанії як Google, Apple, Windows, Яндекс та інші, вже подбали про своїх слабозорих користувачів – на сайтах цих компаній є режим для слабозорих людей, який дозволяє легко орієнтуватися в розділах і інформації [5]. Apple також адаптували до цього свої пристрої: вбудовані в них технології дозволяють людям, які мають проблеми зі слухом, зором або моторними обмеженнями, вчитися.

На жаль, не існує єдиних світових стандартів або правил, що дозволяють зробити міське і інформаційне середовище комфортним для всіх. Отже, проблема адаптації та універсализації середовища залишається невирішеною, а питання «як це зробити?» — відкритим.

Література:

1. ВОЗ публикует первый Всемирный доклад о проблемах зрения. [Електронний ресурс]: Випуск новин – Електрон. текстові дані. – 08 жовтня 2019.– Режим доступу: <https://www.who.int/ru/news-room/detail/08-10-2019-who-launches-first-world-report-on-vision>
2. Голобородько В.М. Ергономіка для дизайнерів: навчальне видання/ В.М. Голобородько. – Харків. ХДАДМ, 2012. – 378 с.
3. Арт-терапия / Сост. И общая редакция А.И. Копытина. — СПб.: Питер, 2001. — 320 с: ил. — (Серия «Хрестоматии по психологии»).
4. Нова елегантність міст. Еволюція інклюзивного дизайну. [Електронний ресурс]: Ірина Ісаченко / Урбаністика – Електрон. текстові дані. – 16 жовтня 2019.– Режим доступу: <https://pragmatika.media/novaja-jelegantnost-gorodov-jevoljucija-inkluzivnogo-dizajna/>
5. Інклюзивний дизайн: 13 корисних технологій та додатків. [Електронний ресурс]: Аліса Орлова – Електрон. текстові дані. – 03 листопада 2015.– Режим доступу: <https://www.miloserdie.ru/article/inkluzivnyj-dizajn-13-poleznyh-tehnologij-i-prilozhenij/>
6. Наберушкина Э.К. Перспективы создания доступной среды / Э.К. Наберушкина // Вестник СГТУ, 2012. № 1 (63). Вып. 1. С. 205–208.

Олексюк М.П.,

к.п.н., доцент кафедри теорії і методики трудового навчання та технологій,

Юськів Н.С.,

магістрантка гуманітарно-технологічного факультету

Кременецької обласної гуманітарно-педагогічної академії ім. Тараса Шевченка

ФОРМУВАННЯ ПРОЄКТНО-ТЕХНОЛОГІЧНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ У ЗДОБУВАЧІВ ТЕХНОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Враховуючи вимоги часу педагогічна наука і практика України звертаються до прогресивних технологій навчання та виховання, які дають можливість виявити себе як особистість, а кожному вчителю озброїтися ефективними методами подання навчального матеріалу в педагогічній діяльності. Останнім часом усе більшої популярності набуває компетентнісна освіта, яку розглядають як процес набуття здобувачем життєвих навичок, що повинні забезпечити самовизначення та особистісний розвиток кожного учня.

Для формування визначення сутності проєктно-технологічної компетентності є досить вагомим твердження Т. Мачачі, поняття «проєктно-технологічна компетентність» — це сукупність наперед заданих, взаємопов'язаних знань, умінь, способів діяльності трудового навчання, що стосуються реальних об'єктів предметно-перетворювальної діяльності та орієнтовані на реалізацію творчого потенціалу особистості. Вони необхідні для реалізації якісної проєктно-технологічної діяльності [1].

Отже, проєктно-технологічна компетентності — це здатність майбутніх учителів технології застосовувати набуті проєктно-технологічні знання, вміння та особистий досвід у організації предметно-перетворювальної діяльності учнівської молоді для успішного розв'язання проблеми (створення і виготовлення об'єкта праці) в соціально-комунікативній взаємодії з іншими в умовах загальноосвітніх навчальних закладів.

Проєктно-технологічна компетентності формується в предметно-перетворювальній проєктно-технологічній діяльності в умовах вищого педагогічного навчального закладу. Саме тому проєктно-технологічна діяльність як універсальний спосіб пізнання і перетворення реальності: від ідеї до її реалізації є досить важливою складовою у професійній підготовці вчителя технології. В процесі цієї

діяльності формується креативне мислення та здатність розв'язувати проблеми в освітніх, побутових та виробничих сферах діяльності.

Отже, технологія проектування передбачає розв'язання здобувачем або групою здобувачів якої-небудь проблеми, яка передбачає, з одного боку, використання різноманітних методів, засобів навчання, а з другого – інтегрування знань, умінь з різних галузей науки, техніки, творчості.

Зауважимо, що освітній процес у вищому педагогічному навчальному закладі, здійснюючись з урахуванням потреб держави та суспільства, має сприяти максимальному наближенню особистості здобувача вищої освіти до реальних умов майбутньої професійної діяльності.

Отже, проектно-технологічна компетентність має відобразити здатність і готовність майбутнього вчителя трудового навчання та технологій до застосування узагальнених знань і умінь галузі «Технології» в процесі професійної діяльності, проявляючи такі важливі якості, як: технічне мислення, активність, самостійність.

На нашу думку, до складу проектно-технологічної компетентності майбутнього вчителя трудового навчання та технологій потрібно віднести наступні компоненти:

- професійний (компетенції в освітній галузі «Технології», а також здатність вирішувати різні технологічні завдання); творчий (здатність застосовувати евристичні методи проектування для перетворення об'єктів діяльності: від творчого задуму до реалізації його в готовому продукті); когнітивно-творчий (здатність займатися самоосвітою в рамках освітньої галузі «Технології», здійснювати творчу конструкторську діяльність); аналітичний (здатність проводити детальний аналіз технологічної діяльності і виконання різних технологічних завдань); аксіологічний (здатність виховувати працьовитість); методичний (здатність ефективно організувати навчальний процес з урахуванням індивідуальних особливостей); рефлексивний (здатність виконувати аналіз своєї педагогічної діяльності); оціночний (здатність визначати якість виконаної роботи і значимість праці); соціальний (здатність виділяти суспільну значимість виконуваних робіт).

З-поміж різних методів та технологій, які сприяють розвитку компетентностей, особне місце посідає метод проектів та проектна діяльність.

Проектна діяльність відповідає цієї вимозі, оскільки її важливою складовою є практична спрямованість на результат, що може бути отриманий у процесі розв'язання практично значущої проблеми. Цей результат можна побачити, усвідомити, використати в реальній практичній діяльності. Щоб отримати такий результат, необхідно навчити здобувачів використовувати власний досвід, знання з інших предметів, самостійно мислити, знаходити та розв'язувати проблеми, прогнозувати результати.

Тому проектна технологія стає обов'язковою необхідністю у процесі професійної підготовки майбутнього фахівця освітньої галузі «Технології», метою якої є формування у підростаючого покоління готовності до перетворюючої діяльності з використанням наукових знань. Цей вид освіти дає можливість перейти від традиційного накопичення знань і умінь до творчого їх використання у практичній діяльності, що підвищує мотивацію навчання і активізує пізнавально-трудова діяльність учасників навчального процесу.

Отож метою сучасного освітнього процесу при формуванні проектно-технологічної компетентності майбутніх учителів трудового навчання та технологій є не засвоєння готових знань, а оволодіння технологіями, методами та засобами, що забезпечать продукування креативних (неочікуваних) результатів, творчих ідей.

Література

1. Мачача Т. С. Проблема формування сутності поняття «проектно-технологічна культура» Науковий часопис Національного педагогічного університету імені Драгоманова. Серія № 13: Проблеми трудової і професійної підготовки. Випуск 6: збірник наукових праць. К.: НПУ ім. М. П. Драгоманова, 2010. С. 97-103.

Покотило Павло Геннадійович,

викладач

Київський університет імені Бориса Грінченка,

ПІДГОТОВКА ФІЛОЛОГІВ ВИЩОЇ ШКОЛИ НА УКРАЇНІ З ВИКОРИСТАННЯМ ПЕРСЬКОЇ МОВИ В ЯКОСТІ БІЛІНГВАЛЬНОЇ ПАРИ ДЛЯ АНГЛІЙСЬКОЇ МОВИ

Ця стаття розглядає можливості кореляції англійської та перської мов як дуальних одиниць при університетській підготовці спеціалістів-філологів.

Прогресивні європейські зміни, еволюція національної системи вищої освіти можливі за умови використання провідного європейського досвіду. Розвиток та оновлення освітніх українських

Дослідженнями освіти займалися такі науковці як: Р. Сторр, Дж. Брофі, Н.Г. Ничалко, О.В. Сухомлинська, В.К. Майброта, Г. Флендерс, М.М. Дараминський, Дж. Бічамп, С.Т. Різниченко, Покотило П.Г. [1,3].

Питання філологічної освіти зокрема, та вищої університетської освіти розглядали у своїх дисертаційних дослідженнях наступні науковці: США О.В. Глузамана, М.П. Лещенко, Кудін та ін.

Існує велика кількість освітніх проєктів присвячених вивченню перської мови Аіі[5], ASPs, дослідження Каліфорнійського університету, Мірленського, центр «Роушан» [6]

Попередні дослідження провідних європейських вчених та центрів [4,5,6], а також розгляд даної проблематики на ґрунті національної вищої філологічної освіти з підготовки фахівців даного напрямку на Україні [1,2,3] дозволяє зробити припущення щодо ефективності впровадження провідних європейських метод, щодо підготовки спеціалістів з філології в поєднанні з існуючими програмами підготовки спеціалістів з філології вищої школи на Україні, або створення нових з упрохуванням європейського досвіду.

Використання англійської та перської мови як дуальних одиниць має перспективи подальшого вивчення, як стійка білінгвальна пара, що сприяє кращому, та глибшому засвоєнню матеріалу одне одного.

Список літератури

1. Покотило П.Г. Особливості вищої філологічної освіти та університетських програм у США / Покотило П.Г. // Теоретичні питання культури, освіти та виховання: Збірник наукових праць Випуск №49 Вид. центр КНЛУ –К: 2014.-154с.

2. Покотило П.Г. Загальні тенденції вивчення перської мови в Америці в 1919-2011 роках / Покотило П.Г. // Проблеми освіти: Наук. зб./ Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, К.,-2015-Випуск №80.-Ч.2-326 с.

3. Покотило П.Г.Зміст філологічної освіти вищої школи на Україні/ Проблеми освіти / Покотило П.Г. // Проблеми освіти: Наук. зб./ Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України, К.,-2013-Випуск №74.-Ч.2-282 с.

4. Режим доступу до сайту: <http://www.harvard.edu>

5. Persian Studies in United States Reflects Dynamism and Growth, - [електронний ресурс]. реж.дос.– <http://www.payvand.com/news/09/jul/1266.html>.

6. Glazer J. The Master's Degree: Tradition, Diversity, Innovation. / Judith Glazer. – ASHE-ERIC Higher Education Report #6. Washington D.C.; Association for the Study of Higher Education

Слобожанінов П.А.,

кандидат педагогічних наук, викладач кафедри фізичного виховання,

Кожокар М. В.

кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри фізичного виховання.

Чернівецький національний університет імені Юрія Федьковича

ВИХОВНА РОБОТА ЯК ОСНОВНИЙ ЧИННИК ФОРМУВАННЯ «ПОСТ ПАНДЕМІЧНИХ» ЗНАТЬ, УМІНЬ І НАВИЧОК ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ОНЛАЙН ЗАНЯТЬ У СУЧАСНИХ УКРАЇНСЬКИХ ДІТЕЙ

XXI століття зацентрувало увагу людства на здоровому способі життя (фізична активність, здорове харчування, відмова від шкідливих звичок, особиста і суспільна гігієна), здоровому інформаційному просторі (можливість людей дізнаватись і використовувати інформацію для оптимальних дій у нових обставинах, позитивне мислення, відсутність інфодемії), здоровому соціальному просторі (інтелектуальне самопочуття, безпечні та сприятливі умови життя, духовне та емоційне самопочуття).

За останні місяці Україна та світ стали свідками драматичних подій, пов'язаних зі швидкою появою нового коронавірусу (COVID-19, аббревіатура від англ. Corona Virus Disease 2019), вірусу який розмежував наше життя на «до» і «після». Саме він, як не прикро, підняв на перше місце в системі життєвих цінностей здоров'я, залишивши позаду матеріальні блага.

Небезпечне захворювання, яке може протікати як в формі гострої респіраторної вірусної інфекції, так і у важкій формі із ризиком смерті, станом на 30.05.2020 стало причиною смерті 371006 осіб. На даний момент не існує вакцин та специфічних противірусних препаратів.

Спалах захворювання, визнаний ВООЗ 11 березня 2020 р. пандемією, призвів до серйозних глобальних соціально-економічних наслідків, відтермінування або скасування спортивних, релігійних, культурних подій, у низці країн спостерігались випадки расизму і ксенофобії тощо.

Ізоляція, як головна ознака карантину в період пандемії, може відбуватися в межах країни, міста, вулиці, двора, квартири, лікарні, палати, власного тіла (психосоматична ізоляція), особистості та Я-простору.

Отже, комплекс заходів зупинення, подолання пандемії COVID-19 та соціального виходу із карантинного стану повинен охоплювати більший простір ніж профілактичні соціальне дистанціювання, миття рук, прикривання рота при кашлі тощо.

Саме тому, наразі, стоїть гостра необхідність у проведенні потужної виховної роботи зі школярами України, так як формування «пост пандемічних» знань, умінь і навичок у сучасних українських дітей є на часі.

Нашестя коронавірусу-19 уже влучно схарактеризували як гібридну пандемію, що складається з фізіологічного впливу на організм і психологічного впливу на свідомість, який, завдяки Інтернету, набагато потужніший і за швидкістю розповсюдження, і за чисельністю респондентів.

Аналізуючи статтю 15 Закону України «Про повну загальну середню освіту» від 16.01.2020 № 463-ІХ в якому мова йде про те, що у закладах освіти виховний процес є невід'ємною складовою освітнього процесу і має ґрунтуватися на загальнолюдських цінностях, культурних цінностях Українського народу, цінностях громадянського (вільного демократичного) суспільства, принципах верховенства права, дотримання прав і свобод людини громадянина тощо [1], хочемо зазначити, що саме тому одним із основних напрямків виховної роботи для дитячої аудиторії під час проведення онлайн занять повинні формуватися знання про COVID-19, можливі наслідки, види карантинної ізоляції, правила безпечної поведінки та суспільної гігієни, оптимальний руховий режим та фізичну активність тощо.

Формування умінь і навичок у дітей фізичного здоров'я (рухова активність, здорове харчування, свідомо відмова від шкідливих звичок, особиста і суспільна гігієна), соціального здоров'я (формування кодексу адекватних моральних правил поведінки у світовому просторі й часі в екстремальних ситуаціях людського існування, інтелектуальне самопочуття тощо), психічного і духовного здоров'я (досягнення оптимальної комунікації в умовах фізичної ізоляції, створення індивідуального фізичного простору), їх практичне використання в умовах соціальної ізоляції та «пост пандемічного» стилю життя стає вимогою часу.

Затвердження президентом України «Національної стратегії розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у Новій українській школі до 2024 року» засвідчило зацікавленість держави у формуванні сучасного здорового життєвого простору [2].

Тому проведення виховної роботи з використанням фізкультурно-оздоровчих технологій захисно-профілактичного, стимулюючого та інформаційно-навчального спрямування в освітньо-виховний процес дошкільних, початкових та позашкільних закладів освіти, в життєдіяльність кожної дитини шляхом використання інформаційно-комунікативних та цифрових технологій, включаючи електронне навчання, інформаційну та кібернетичну безпеку, є актуальним. До таких відносимо тренувальні, імітаційні і моделюючі, ігрові навчальні системи та системи проблемного навчання.

Список літератури

1. Верховна Рада України. Законодавство України. Закон України Про повну загальну середню освіту. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 21.10.2020).
2. Верховна Рада України. Законодавство України. Про Національну стратегію розбудови безпечного і здорового освітнього середовища у новій українській школі. Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/463-20#Text> (дата звернення: 21.10.2020).
3. Кожокар М.В. Зміст, форми і методи виховної роботи зі студентською молоддю у сучасних закладах освіти. Науковий журнал «Інноваційна педагогіка» 2018. Загальна педагогіка та історія педагогіки. Вип. 7. Т. 1. 2018 С.13-16.

Стрельцова С.В.,

*старший викладач кафедри образотворчого мистецтва
Київського університету імені Бориса Грінченка,
ORCID ID 0000-0003-4612-911X*

ВИВЧЕННЯ МИСТЕЦЬКИХ ДИСЦИПЛІН ІЗ ЗАСТОСУВАННЯМ СУЧАСНИХ ЦИФРОВИХ ТЕХНОЛОГІЙ.

Реалії сьогодення впливають на діяльність людей і вже не можна уявити будь-який освітній процес або вид діяльності без застосування сучасних технологій та можливостей наукового прогресу XXI століття. Останнім часом в роботу закладів освіти активно впроваджуються сучасні технології, програми та різні мультимедійні засоби з максимальним опрацюванням нових методів та форм в навчальному процесі. Сьогодні нові технології виступають головним помічником в тандемі роботи викладача та студента. Розуміння необхідності впровадження нових ефективних методів викладання та навчання при опануванні мистецькими дисциплінами, дозволяє розглядати нові технології як одну з основ навчального процесу.

Головні питання при вивченні мистецьких дисциплін полягають в застосуванні найкращих методів для засвоєння матеріалу, а саме: класичні, традиційні, новітні, з використанням графічних редакторів та новітніх технологій. Саме впровадження в навчальний процес нових технологій, методів навчання, задля вирішення деяких задач та проблем, дають можливість розвивати в студентів навички критичного мислення, сприйняття реальності, аналітичний компонент опрацювання інформації. Застосування в навчальному процесі комп'ютерних технологій дає можливість студентам використовувати та поглиблювати свої знання в опануванні інтерактивними технологіями, шляхом чого відбувається особистісно-орієнтовне навчання.

Вивчення та аналіз новітніх технологій та графічних редакторів дасть можливість знайти найбільш оптимальні серед всіх можливих, задля впровадження в навчальний процес закладів вищої освіти при вивченні мистецьких дисциплін. Застосування таких технологій будуть сприяти кращому засвоєнню великого обсягу завдань та наочного матеріалу, з подальшим практичним опрацюванням.

В програму навчальних закладів вищої освіти художнього спрямування обов'язково входить вивчення практичних та теоретичних дисциплін. Серед них є «Академічний рисунок», «Академічний

живопис», «Анатомія», «Композиція», «Перспектива», «Колористика», «Історія мистецтв». При опануванні таких дисциплін студент повинен оволодіти більш ґрунтовними, глибокими знаннями, навчитися зображувати предмети, площини, відтворити колір та простір, мати уявлення про стилі, жанри, епохи та розрізнити мистецькі напрями.

Відповідно до кожної дисципліни студент має практично опрацювати низку завдань, яка має великий пласт теоретичної складової. Теоретичні лекції можна дублювати або подавати із застосуванням графічних редакторів. Сьогодні, завдяки Інтернету, є технічна можливість швидкого доступу до будь-якої цифрової інформації. Це можуть бути книги, таблиці, презентації, лекції, різні навчальні матеріали, результати наукових досліджень, 3D моделі. Цифрові технології дають максимальне просування в орієнтованому навчанні, що значно сприяє розвитку фахових компетенцій у студентів.

Використання мобільних додатків, 3D підручників, анімованих зображень можуть значно змінити подачу навчального матеріалу та підвищити успішність студентів. Застосування комп'ютерних технологій, впливають на різні органи чуття, можуть підсилити запам'ятовування та сприйняття матеріалу, який супроводжується візуальною наочністю й спрямований на аналітичну роботу.

Візьемо для прикладу вивчення мистецької дисципліни, як анатомія людського тіла, де головною складовою є опанування методів та способів зображення людини, як найбільш складної й досконалої форми в природі. Так студент повинен навчитися зображувати не тільки зовнішню форму та об'єм під час створення портрета, або фігури, а бачити структурне наповнення скелетної та м'язової системи. Має розуміти принципи формування форми, яка залежить від каркасного наповнення, від механічної складової скелету, який є головною основою всієї майбутньої побудови в подальшому зображенні.

Для вивчення такої дисципліни можна спиратися на досвід студентів медичних інститутів, які за допомогою тривимірного моделювання людського тіла, можуть легко вивчати будову скелету, м'язову систему, роботу суглобів, функціонування внутрішніх органів, процес дихання та роботу кровоносної системи. Університети західних країн проводять значну роботу з моделювання людського тіла. Найбільш наочним є проєкт 3D Medical Animations, створений Nucleus Medical Media Inc. Найбільш популярним серед студентів, є додаток Netter's Anatomy 1.0 для iPhone або iPod Touch, для стаціонарних комп'ютерів або ноутбуків зручним є Netter Interactive Atlas Of Human Anatomy. А також медичні додатки з доповненою реальністю: HoloAnatomy, Anatomy 4D, та комплекси засобів розробки Vuforia та EasyAR.

Такі головні засади в опануванні матеріалу мають бути застосовані в інших дисциплінах, таких як рисунок та живопис. При зображенні предметів, інтер'єру або екстер'єру приміщення, портрету, постаті людини, проводиться аналітична робота з опрацюванням наповнення каркасної системи, урахуванням перспективного скорочення, світло-тонового розподілу та кольорового моделювання об'єму, має бути встановлений взаємозв'язок між зовнішнім виглядом та структурною основою.

На певному етапі вивчення «моделей» можуть заявитися проблеми в опрацюванні складних завдань з дисциплін. Для усунення таких недоліків потрібно вводити нові методи роботи з використанням графічних редакторів та новітніх технологій. Саме зараз, майже всі заклади освіти, проходять процес інформатизації, комп'ютеризації кабінетів, наповнення їх технічними засобами роботи, активно впроваджується використання планшетів, графічних редакторів, віртуальної та 3D-реальності. Така форма роботи для сучасних студентів найбільш сприятлива для закріплення та отримання знань, такий процес навчання доповнює візуальне, слухове сприйняття інформації в формі просторової фіксації зображення.

Можна зробити висновки, що сьогодні доречно впроваджувати в навчальний процес новітні технології під час вивчення мистецьких дисциплін. Використання комп'ютерних технологій та робота в графічних редакторах можуть підвищити якість освіти та засвоєння навчального матеріалу, що сприятиме ефективному опануванню практичних знань студентами. Нові методи роботи та підходи можуть вивести рівень знань та успішність студентів на вищий щабель. Також можна зазначити, що новітні технології та використання сучасних електронних засобів у викладанні мистецьких дисциплін значно полегшують закріплення теоретичного матеріалу, дозволяють проводити нові форми контролю знань та вмінь та виконання самостійної роботи студентами.

*Томинець М.М.,
студентка IV курсу гуманітарно-педагогічного коледжу
Мукачівського державного університету*

РОЗВИТОК КРЕАТИВНОГО ПОТЕНЦІАЛУ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

У наукових дослідженнях останніх років проблема розвитку креативності школярів займає значне місце. Зусилля вчених спрямовані на розробку методів, що сприяють цілеспрямованому розвитку в школярів креативного потенціалу.

Психологи і педагоги (Л. Виготський, В. Давидов, Л. Занков, З. Калмикова, Д. Ельконін) підкреслюють значення навчальної діяльності для формування креативного мислення, пізнавальної активності, накопичення суб'єктивного досвіду креативної пошукової діяльності учнів. Із урахуванням підходу вчених (В. Клименко, І. Лернер, В. Сухомлинський, Н. Юхимчук) визначено, що повноцінний розвиток креативності необхідно розпочинати з молодшого шкільного віку, оскільки саме цей віковий період є сенситивним для їхнього розвитку. Ключова роль у розвитку креативності молодших школярів належить школі й учителям початкових класів.

Креативність молодшого школяра, за визначенням Т. Воробійової, – це загальна характеристика особистості учня, яка виявляється, передусім, у навчально-пізнавальній діяльності й зумовлює творчу спрямованість дитини, її здатність до самостійного вибору оптимального та оригінального шляху вирішення навчальних завдань, створення нових ідей, продуктів, новизна яких може бути як об'єктивною, так і суб'єктивною [1, с. 6].

Незважаючи на різноманітність підходів, можна визначити низку спільних поглядів учених щодо аналізованого феномена. Так, дослідники розглядають креативність як загальну здатність до творчості; властивість особистості; здатність особистості виходити за межі заданої ситуації, створювати оригінальні цінності; процес прояву власної індивідуальності; обов'язкову характеристику представника педагогічної професії.

Креативні здібності, які є складовою загальних здібностей особистості й виявляються у творчому підході до навчально-пізнавальної діяльності, є основою креативності молодшого школяра. Під креативними здібностями розуміємо комплекс індивідуально-психологічних особливостей, що обумовлюють здатність учня успішно здійснювати навчально-творчу діяльність. Вони розкриваються і розвиваються в процесі діяльності.

Доречно зауважити, що основними креативними здібностями учнів, які можуть бути розвинені в процесі навчання є креативний інтерес, креативне мислення, уява й інтуїція; енергопотенціал, психомоторика, мислення, уява та почуття. Компонентний склад креативних здібностей у сучасній психолого-педагогічній літературі тлумачиться неоднозначно. Систематизація матеріалів досліджень провідних вітчизняних і зарубіжних учених дала змогу визначити структурно-компонентний склад креативності учнів, які можуть бути оптимально розвинені в процесі навчання: креативне мислення, креативна уява, креативна грамотність. Вони тісно пов'язані між собою і можуть розвиватися в процесі навчально-творчої діяльності одночасно [4, с. 1].

Креативне мислення визначає творчу спрямованість усіх видів діяльності учнів. Креативне мислення – це здатність до генерування нових і вдосконалення вже існуючих ідей, пошук альтернативних шляхів вирішення завдань.

Креативна уява є одним із найбільш важливих компонентів здібностей особистості, особливо в молодшому шкільному віці. Креативна уява визначається, насамперед, володінням такими вміннями, як створювати нові образи; встановлювати нові зв'язки між об'єктами, явищами, поняттями.

Креативна грамотність, від якої залежить ефективність творчої діяльності, полягає у володінні базовими прийомами пошуку, аналізу, продуктивного опрацювання інформації.

Розвиток креативності школяра залежить також від створення сприятливих умов для всебічного розвитку учнів, розкриття їх нахилів і здібностей. Узагальнення результатів аналізу багатьох джерел дозволило нам визначити педагогічні умови, сприятливі для розвитку креативності дітей молодшого шкільного віку. До внутрішніх умов віднесено: психофізіологічні надбання (розвиток мовлення, сформованість наочно-образного, образно-схематичного, логічного мислення, достатній рівень розвитку

творчої уваги, довільної уваги, образної та смислової пам'яті); соціальні надбання (готовність до впливів дорослих; засвоєння норм і правил поведінки; оволодіння способами навчання, пізнання навколишнього світу); інтелектуальний, практичний та емоційний досвід. Зовнішніми умовами є: створення в класі креативного освітнього середовища для діяльності молодших школярів; системне використання вчителем інтерактивних, пошукових і дослідницьких методів навчання; розвиток самостійності учнів у креативній діяльності; наслідування учнями креативної діяльності вчителя; соціальне оточення (сімейне) [3, с. 155].

Слід наголосити, що створення в класі креативного освітнього середовища передбачає виховання в учнів поваги до почуттів та емоцій іншої людини; надання можливості креативного розвитку. Результатом створення креативного освітнього середовища є розвиток особистісних якостей, необхідних для творчої діяльності учнів.

Також істотною умовою розвитку креативності учні у навчально-виховному процесі є розвиток самостійності, оскільки творча діяльність людини передбачає самостійне створення нових, оригінальних продуктів. Для розвитку креативної особистості необхідно надавати можливість учням початкової школи самостійно знаходити шляхи вирішення завдань, а не вирішувати за них [5, с. 4].

Не менш вагомим у розвитку креативності молодших школярів є наслідування учнями креативної діяльності вчителя. Педагог повинен володіти такими креативними характеристиками: креативною увагою й мисленням, розвиненими почуттями та високим рівнем працездатності.

На розвиток креативності дитини впливають стилі сімейного виховання. Похвала, особливо дуже часто, знижує якість і легкість мислення, знижує здатність дитини досягати нових результатів. Надмірна допомога батьків при вирішенні будь-якої задачі також знижує гнучкість мислення, що призводить до зниження прояву креативності.

Зазвичай, креативні школярі володіють високим інтелектом і готовністю до ризику, тобто креативна особистість не боїться висловлювати свої ідеї вголос і головною особливістю таких людей є оригінальність, але без прагнення підкреслити свою незвичність.

Розвиток креативності молодших школярів забезпечується підбором нових, оригінальних форм, методів, прийомів і засобів навчання та виховання, розробкою індивідуальних завдань для учнів, які спрямовані на розвиток креативної уваги, креативного мислення та креативної грамотності.

Так, з метою розвитку креативності молодших школярів вчителі початкових класів використовують методики «Шість капелюхів», «Домалюй фігури», вправи «Яка з фігур найширша?», «Що тут можна роздивитися?», «Скільки трикутників ви бачите в цій фігурі?», «Яка зворотна сторона цього явища?», «Що тут зображено?» та ін. [2].

Отже, креативність є не тільки психологічним, але й педагогічним явищем, тому що від механізмів, які сприяють розвитку креативності, залежить активність особистості й результативність. Саме зміни видів діяльності, уміле керівництво освітнім процесом сприяють розвитку креативних здібностей молодших школярів.

Таким чином, креативність є загальною властивістю особистості, яка проявляється під час творчого процесу як здатність породжувати різноманітний, соціально важливий, оригінальний продукт і продуктивні шляхи його застосування; здатність знаходити рішення у нестандартних ситуаціях; властивість, яка реалізується лише за сприятливих умов середовища на високому рівні в різних галузях людської діяльності протягом свого життя.

Література

1. Воробйова Т.В. Формування креативних здібностей молодших школярів у процесі розв'язання навчальних завдань: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.09. Тернопіль, 2014. 19 с.
2. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів: монографія. За ред. проф. О.Є. Антонової. Житомир, 2017. 158 с.
3. Павленко В.В. Розвиток креативності молодших школярів як педагогічна проблема. Проблеми освіти: Наук-метод. зб. Інститут інноваційних технологій і змісту освіти МОН України. Київ, 2015. Вип. 85. С. 152–158.
4. Серeda І.О. Розвиток творчих здібностей учнів молодшого шкільного віку в процесі фізичного виховання: автореф. ... канд. пед. наук: 13.00.07. Тернопіль, 2011. 18 с.
5. Сологуб А. Технологія креативного навчання. Управління освітою. 2006. 11(131) червень. С. 4–5.

МОТИВАЦІЯ УЧІННЯ СТУДЕНТІВ ГУМАНІТАРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Найкращий педагог той, який зароджує в дитині бажання навчатися та пізнавати щось нове. Якщо у дитини відсутній потяг до знань та активної інтелектуальної діяльності, то на високий результат у навчанні можна й не сподіватися. Можна забезпечити навчальний процес найновітнішими технологіями, запросити найосвіченіших педагогів, але все це буде марно, якщо в студента відсутня учובה мотивація.

Мотивація учіння – система природних, соціальних і особистісних чинників, що спонукають до відвідування навчального закладу, виконання вимог вчителів (викладачів), включення у процес навчання, до зусиль, необхідних для подолання труднощів, реалізація в процесі навчання власної схильності, до розвитку схильності, до навчальної взаємодії тощо [1].

Мотивацію учіння та навчальної діяльності вивчали такі відомі науковці як В.В.Давидов, Д.Б.Ельконін, Г.С.Костюк О.М.Леонтьєв, С.Д.Максименко, С.Л.Рубінштейн. Джерела мотивації досліджувалися в роботах А.Г.Ковальова, Ю.М.Кулюткіна, В.С.Мерлій, Г.С.Сухобської.

Проаналізувавши теоретичні джерела можна зробити висновок, що мотивація учіння – динамічне явище, вона змінюється, збагачується і розвивається протягом усього періоду навчання. З віком усе більшого значення набувають мотиви, пов'язані із схильностями, інтересами, переконаннями і духовними потребами.

Повноцінна учובה мотивація повинна включати пізнавальні мотиви, широкі соціальні мотиви учіння і мотиви досягнення, але індивідуальність кожного учня виявляється в домінуванні якогось з вказаних мотивів усередині учбової діяльності. Саме поєднання кількох потреб дозволяє студенту включитися в учбовий процес як суб'єкт діяльності, що виражається в свідомому формуванні намірів і цілей [2].

Нові факти спонукали психологів виокремити два класи мотивів: інтринсивні (процесуальні, внутрішні) та екстринсивні (зовнішні).

Зовнішньою мотивацією стали називати детермінацію поведінки фізіологічними потребами і стимуляцією середовища, внутрішньою (процесуальною) мотивацією – зумовленість поведінки факторами, безпосередньо не пов'язаними з впливом середовища і фізіологічними потребами організму [3].

Щоб дослідити домінуючі мотиви учіння у студентів гуманітарно-педагогічного факультету було використано методику для визначення мотивів учіння (у модифікації А. А. Реана, В. А. Якуніна).

Результат показав, що більша частина студентів керується у навчанні внутрішніми мотивами. Показники ж зовнішньої негативної мотивації залишилися досить низькими.

Та найбільшу кількість виборів отримали такі варіанти як «успішне навчання» та «здача екзаменів». На другому місці за кількістю голосів отримання диплому, що є виявом зовнішньої мотивації. Лише на третьому місці опинилося бажання набуття глибоких та міцних знань. Також досить багато разів було обрано такі позиції як «досягти поваги викладачів» (що є зовнішньою мотивацією) та «успішно продовжити навчання та наукову роботу», що може означати, що оволодіння новими знаннями, розвиток у сфері науки, дослідження нових явищ приносить внутрішнє задоволення певній частці студентів, які планують пов'язати майбутнє з наукою.

Отже, проаналізувавши отримані дані опитування, можна зробити висновок, що у більшості студентів переважає внутрішня мотивація, підкріплена бажанням розвиватися в обраному напрямку, займатися наукою, розвиватися як професіонал та науковець. Багато з них ставить на перше місце знання, уміння та професійні навички, саморозвиток та професійний розвиток. Але, поряд з тим, інша половина студентів має зовнішню мотивацію, яка опирається на отримання стипендії, поваги від одногрупників та викладачів.

Щоб підтримувати внутрішню мотивацію необхідно наповнювати навчальний процес новою, цікавою інформацією, надавати перевагу практичним заняттям та використовувати різні форми роботи зі студентами, щоб в повній мірі забезпечити їхнє прагнення до отримання знань і підтримати бажання продовжувати наукову діяльність.

Література:

1. Психологічний довідник учителя. Книга 2. В 4 книгах/ Упоряд: В. Андрієвська/ За зал ред. С. Максименка — К; Главник, 2005.— 112 с.
2. Дзюбо Л. В. Мотивація навчальної діяльності як психолого-педагогічна проблема / Л. В. Дзюбо, Л. І. Гриценюк // Психолінгвістика. - 2009. - Вип. 4. - С. 33-43. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/psling_2009_4_5
3. Варій М. Й. Загальна психологія / М. Й. Варій. – Київ: "Центр учбової літератури", 2009. – (3-тє видання, виправлене й доповнене).

Щербак І.В.,

к. п. н., викладач кафедри інформатики

Комунального закладу «Харківська гуманітарно-педагогічна академія»

Харківської обласної ради

ПОРІВНЯЛЬНИЙ АНАЛІЗ НАВЧАЛЬНОЇ ТА СОЦІАЛЬНОЇ ІНФРАСТРУКТУРИ ПРОВІДНИХ УНІВЕРСИТЕТІВ УКРАЇНИ

Стратегія розвитку вищої освіти в Україні повинна вбирати в себе загальносвітлові тенденції трансформації суті і методів управління освітою, що в багатьох розвинених країнах стали прискорювачем економічного зростання, сприяли задоволенню потреб, що зростали, розкриттю творчого потенціалу особистості, забезпечили впровадження нових інформаційних технологій [4].

Розвиток сучасних глобальних процесів – поява суб'єктів світової економіки і політики (транснаціональні корпорації, міжнародні спілки тощо), конкурентна боротьба на світових ринках, вимоги науково-технічного прогресу, розширення всіляких видів комунікацій, інфраструктур і відносин, змушують більшість країн, у тому числі і України, вишукувати ефективні механізми, що забезпечують підвищення якісного рівня підготовки фахівців вищої кваліфікації [2]. Тому сучасні реалії життя спонукають заклади вищої освіти (ЗВО) дбати не лише про якість освіти, а й про комфорт своїх студентів. Адже в умовах жорсткої конкуренції на ринку освітніх послуг цей фактор є надзвичайно важливим.

У попередніх наукових розвідках нами були визначені глобальні індикатори, за якими проводився аналіз стратегій позиціонування.

На разі зробимо аналіз стратегій позиціонування провідних університетів України у міжнародному інформаційному просторі за глобальним індикатором – «комфорт», що складатиметься з навчальної та соціальної інфраструктури.

Спочатку розглянемо Харківський національний університет ім. В. Н. Каразіна. ЗВО позиціонує себе як заклад, що забезпечує житлом усіх студентів з інших міст. На телебаченні висвітлюється інформація щодо позиціонування освітнього, наукового, культурного, спортивного напрямів університету [5] Комфортність навчальної та позанавчальної діяльності підтверджується наявністю коворкінгу для здобувачів вищої освіти «Karazin Student Hall».

PR-менеджери попрацювали і над позиціонуванням направленим на людей із особливими освітніми потребами, про що інформує офіційний сайт ЗВО. Університет має студентську раду, івент-відділ діяльність яких направлена забезпечення комфортного перебування в закладі [1].

Активно ведеться реклама розгалуженої мережі пунктів харчування з доступною та смачною їжею, і це не лише буфети, а затишні кафе. Креативною формою комфортності можна назвати профспілкуву студентську картку, за наявності якої можна отримати знижки у кафе й ресторанах, книгарнях, супермаркетах, квест-кімнатах, школах іноземних мов, IT-курсах тощо.

Бекграунд офіційного сайту ЗВО інформує щодо наявності 10 спортивних зал, , тиру для стрільби з лука та легкоатлетично-футбольного стадіону, футбольного клубу «Універ-Локо», тенісного клубу «Унікорт», спортивно-фехтувального клубу «Уніфехт», також працюють спортивні секції з 17 видів спорту. Гарною традицією стало проведення Спартакіади університету, що започаткована ще у 1950 році. Для літнього відпочинку студентів, університет має спортивно-оздоровчий табір «Фігуровка».

Київський національний університет ім. Т. Шевченка позиціонує себе як заклад, що має потужну та розгалужену інфраструктуру. ЗВО має 306 капітальних будівель та споруд загальною площею приблизно 445 тис. кв.м., серед яких учбові корпуси, житлові будинки та інші споруди. В університеті функціонує спортивний комплекс з басейном, ігровою залом та залом для занять з різних видів спорту. На баланс закладу утримується санаторій-профілакторій, оздоровчо-спортивний комплекс на березі річки Дніпро. Також, позитивно впливає на стратегію позиціонування ЗВО комфортабельне студмістечко з гуртожитками, комп'ютерними клубами, спортивним комплексом, їдальнями, кафе, танцювальними залами. Цей бекграунд висвітлюється на офіційному сайті університету через розміщені фотокартки, відеоролики, прес-релізи написані для місцевих, всеукраїнських і міжнародних ЗМІ, та просування даної інформації в міжнародний інформаційний простір. Також в МІП розміщена інформація про функціонування в університеті власної клініки, що не є притаманним для університетів України [3].

Наступним проаналізуємо НТУ «Харківський політехнічний інститут», на офіційному сайті якого знаходимо рекламний бекграунд щодо комфортності навчання в університеті. Заклад має матеріальну базу загальною площею 375 тис. м², на якій розташовано 200 будівель, у тому числі Палац спорту, Палац студентів, 7 житлових будинків, комбінат громадського харчування «Славутич». Студенти проживають у студмістечку, що налічує 15 гуртожитків з мережею Інтернет, спортивними залами, кімнатою для засідань Студентської ради, кімнатою для гри у настільний теніс, читальними залами із Wi-Fi доступом до Інтернету, пральними кімнатами. У студмістечку функціонує медичний пункт, укомплектований медичним персоналом.

Харківська Політехніка пишається роботою навчально-спортивного комплексу «ПОЛІТЕХ», що нагороджений Державною премією в галузі архітектури та має статус «Бази олімпійської підготовки збірних команд України»

Офіційна сторінка КПІ імені Ігоря Сікорського містить бекграунд щодо модернізованого технічного обладнання аудиторій та наявних комфортних умов навчання та проживання, адже університет має власний центр культури та мистецтв, сучасний спортивний комплекс, 20 студентських гуртожитків, поліклініку, чотири спортивно-оздоровчі бази на Дніпрі, Чорному морі та в Карпатах.

PR-менеджерами, для позиціонування сучасного комфорту навчання та проживання обрали фотокартки на яких зображено кампус університету, стіни якого прикрашені малюнками, що символізують різні напрями освіти, діяльності та творчості ЗВО.

Ще одним провідним університетом України вважають Національний університет «Львівська політехніка», на сайті якого знаходимо рекламу щодо комфортності ЗВО. Університет має 32 сучасні навчально-лабораторні корпуси, 5 навчально-консультаційних центрів, геодезичний полігон у Бережанах, астрономічно-геодезичну лабораторію у Шацьку, 19 гуртожитків, студентську поліклініку, лікарню та санаторій-профілакторій, навчально-оздоровчі табори, навчання військовій справі, можливість займатися в спортивних секціях та гуртках художньої самодіяльності.

У «Львівській політехніці» функціонує служба доступності до можливостей навчання «Без обмежень», діяльність якої полягає в здійсненні постійного супроводу освітнього процесу студентів із особливими потребами.

Отже, проведений аналіз форм і методів позиціонування провідних університетів України за глобальним індикатором «комфорт» дав змогу зробити висновки, що всі ці заклади вищої освіти мають потужну матеріальну-технічну базу та відповідний бюджет, що забезпечує наявність розвиненої соціальної інфраструктури для всіх суб'єктів освітнього процесу. Результати цього аналізу стануть у нагоді при визначенні сучасних тенденцій розвитку стратегій позиціонування в міжнародному інформаційному просторі та розробці науково-методичних рекомендацій щодо удосконалення стратегій позиціонування університетів в умовах реформування вищої освіти України.

Література:

1. Блог студентів ХНУ імені В.Н.Каразіна. URL: <https://www.youtube.com/channel/UCSmbVoFNclMh2ocqXcCn8w> (дата звернення: 12.10.2019).
2. Кравченя А.О. Актуальні проблеми освітнього простору в Україні. *Імплементація європейських стандартів в українські освітні дослідження*: зб. матер. III міжнар. наук. конф. Української асоціації дослідників освіти (21.06.2019) / За ред. С. Щудю, О. Заболотної, Л. Загоруйко. Київ Дрогобич: ТзОВ «Трек-ЛТД», 2019. С. 89–90.

3. Університетська клініка КНУ ім. Тараса Шевченка. URL: <https://www.facebook.com/univ.kiev.ua.clinic/> (дата звернення: 12.06.2020).
4. Харківська А. А. Стратегічне управління системою науково-методичної роботи ВНЗ. *Проблеми інженерно-педагогічної освіти*. Харків. № 54–55. 2017. С. 47–54.
5. Харківський національний університет імені В. Каразіна. Частина 1. Бери вище! URL: <https://www.youtube.com/watch?v=eDF1Yn8zede&list=PL1MxamNwS0zptbfPKby9cQYCFkYg1t5WA&index=11> (дата звернення: 15.06.2019).

ПОЛІТИЧНІ НАУКИ

*Кокарча Ю.А.,
асистент кафедри права
Вінницького торговельно-економічного інституту КНТЕУ*

СЛАКТИВИЗМ ЯК ФОРМА ПОЛІТИЧНОЇ УЧАСТІ В СОЦІАЛЬНИХ МЕРЕЖАХ

Соціальні мережі стали надзвичайно поширеним явищем в сучасному житті. Формат політичної участі через соціальні мережі має низку унікальних рис, які відрізняють його від інших, більш традиційних форм. Він характеризується такими видами активності як участь у флешмобах, організація учасників вуличних акцій та протестів, створення та поширення політичної інформації, слактивізм тощо.

У соціальних мережах сформувався такий тип політичної участі, який характеризує активність онлайн. По суті, ця активність не впливає на вирішення політичних і соціальних проблем, проте створює ілюзію причетності до політичних подій та процесів завдяки виконанню дій в Інтернеті (участь в челенджах, вступ до певних груп в соціальній мережі тощо). Таку активність науковці позначають поняттям слактивізму.

До цього часу не сформувалося єдине трактування цього поняття, й відповідно, можна побачити різні позиції науковців щодо змісту слактивізму.

Так, А. Янченко характеризує слактивізм як «онлайн-активність, спрямовану на вирішення політичних проблем, які об'єктивно не можуть бути вирішені за допомогою наданих Інтернетом можливостей» [3, с. 56].

Частина науковців пов'язують слактивізм з активною позицією, яка реалізується саме в онлайн-мережах. При цьому наголошується на мінімальній ефективності, мінімумі дій і особистого втручання. Водночас, ця активність створює ілюзію політичної участі та формує відчуття причетності до вирішення важливих питань [1, с. 98]

Складність визначення змісту слактивізму обумовлює і проблема класифікації форм і типів цього феномену. Наприклад, Т. Кремень вказує такі його форми як: кліктивізм, що означає так зване «натискання кнопки», наприклад, репост текстів, підписання петицій он-лайн, тобто все, що потребує натискання і виконання певної команди в соціальній мережі; благодійність, що проявляється у зміні аватару чи статусу задля висловлення підтримки чи поширення посту про допомогу. Якщо порівнювати таку діяльність з реальним життям, то можна згадати носіння браслетів, одягу, стрічок, що мають символічний характер за для висловлення своєї підтримки; етичне споживання, що характеризується придбанням екологічно зроблених товарів, які виробляються без використання дитячої праці або із залученням людей з обмеженими можливостями [1, с. 98].

Інший науковець Г. Крістенсен до форм слактивізму відносить «перегляд політичних роликів на YouTube, коментування постів у блогах, на сайтах соціальних мереж і в Інтернет-ЗМІ, виставлення «лайків», підписку на новини політиків, розповсюдження новин та інформаційних повідомлень, пересилку тематичних e-mail, приєднання до груп, присвячених громадським кампаніям, казуальну зміну інформації в профілі в соціальних медіа тощо» [Цит. за: 3, с. 57-58].

На думку О. Свідерської до типів слактивізму можна віднести підписку на певні групи в Мережі, «лайки» світлин чи постів, а також «репост» інформації на свою сторінку і в стрічку новин (наприклад, у Facebook) [Цит. за: 2, с. 106].

Спільним для науковців є акцентування на тому, що “такі дії не впливають на функціонування елементів політичної системи” [3, с. 58]. Проте, можуть мати вплив на людину, сприяючи формуванню її ідентичності і самопозиціонуванню.

Приклади активності слактивізму можна спостерігати нині в соціальних мережах, в умовах виборчої кампанії в Україні. Політичні сили використовують різні методи та інструменти впливу задля досягнення прихильності своїх респондентів. Сьогодні соціальні мережі є платформою для боротьби і піару. Зокрема, через поширення великої кількості публікацій та постів, репосту агітаційних матеріалів, компроментуючих відео, троллінгу. Незвичною технологією у виборчій кампанії цього року стали “5 запитань від Президента”. Звістка про це опитування викликала миттєву реакцію в соціальних мережах: люди почали обговорювати питання й надавати оцінку цій ідеї. У цьому випадку слактивізм як активне обговорення та коментування нової теми в соціальних мережах, набуває значного прояву. Зрозуміло, що з юридичної точки зору це опитування, як і реакція людей, їх відповіді не матимуть юридичної сили і значення. Проте, ця технологія активізувала увагу користувачів (і до виборів також) й посилила відчуття важливості власної думки щодо обговорюваних тем.

Як один із вищезгаданих типів слактивізму можна назвати кліктивізм. Він проявляється в поширенні інформації в мережі, наприклад у Facebook. Варто відзначити, що під час виборчої кампанії активно поширюються картинки з текстом: «Не йди на вибори, нехай самі за тебе голосують, ти на карантині!». “Клікаючи” такі картинки і поширюючи їх, люди вважають, що висловлюють своє невдоволення карантинними обмеженнями чи несправедливістю владних рішень. Разом з тим, метою таких закликів може бути і зменшення явки громадян на вибори.

Отже, можна констатувати, що за сучасних умов розвитку інформаційно-комунікаційних технологій змінюються форми політичної участі, відбувається трансформація з “он-лайн участі в офф-лайн”. Серед цих змін є виникнення такої форми як слактивізм. Зараз ще важко надавати оцінку цій новій формі. Водночас, її активне використання обумовлює науковий пошук та подальші дослідження.

Література:

1. Кремень Т. В. Політична мобілізація в соціально-медійному вимірі: монографія. Київ: Грамота, 2013. 256 с.
2. Мишок Р. Р. Громадянська Інтернет-поведінка львівської студентської молоді: спроба визначення і класифікації. Вісник НТУУ «КПІ». Політологія. Соціологія. Право. 2019. Випуск 3 (43). С. 104-110.
3. Янченко А. О. Слактивізм - проблема політичної участі в Інтернеті чи «невизначене» поняття? Грани. 2013. № 10 (102). С. 56-60.

ПСИХОЛОГІЧНІ НАУКИ

Андросович К.А.,

к.псих.н., доцент кафедри психології

Національного університету біоресурсів та природокористування

ОСНОВНІ ЕТАПИ ПРОВЕДЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕРТИЗИ

Етапи проведення психологічної експертизи описані у працях науковців (Л.М. Карамушки [7], Л.З. Ребуха [6], І.О. Черезова [5], Ю.М. Швалб [8]), які займаються проблемами теорії та методології експертної діяльності, розробляють технологію проведення експертного дослідження в конкретних практичних галузях. Аналіз відповідних джерел свідчить про певну відмінність у структурі експертного дослідження, проте змістовний контент залишається незмінним і слугує його загальною метою.

Психологічна експертиза має своє широке застосування у суміжних професійних колах, зокрема в юриспруденції [3; 4]. Так, А. В. Кобера зазначає, що судово-психологічна експертиза є однією із найскладніших форм застосування психологічних знань у юриспруденції. Автором визначено межі компетенції та основні завдання судово-психологічної експертизи, умови її застосування, а також розмежовано поняття компетентності і компетенції та розроблено критерії визначення рівня компетентності експерта-психолога [3, с.93-99].

Вивчаючи технологію проведення судово-психіатричної експертизи [1; 2], А. Ткаченко, вважає значущими наступні її стадії: підготовча, аналітична, порівняльна та синтезуюча [2, с.48-59]. Аналогічні етапи проведення психологічної експертизи описані в працях М. Коченова та І. Кудрявцева [5, с.30-35].

Будь-які психологічні дослідження у межах психологічної експертизи вони пропонують проводити за наступним алгоритмом:

1. Вивчення експертом поставлених перед ним запитань та усвідомлення предмету психологічної експертизи.
2. Постановка задач дослідницького характеру.
3. Відбір методів дослідження у відповідності з поставленими задачами.
4. Безпосереднє проведення дослідження: психологічний аналіз матеріалів, поданих на експертизу; спостереження за підекспертним (групою підекспертних); бесіди з підекспертним (групою підекспертних); використання інструментальних методів дослідження індивідуально-психологічних особливостей підекспертного або методів соціально-психологічного дослідження групи підекспертних.
5. Аналіз та обробка отриманої інформації.
6. Робота зі спеціальною літературою.
7. Складання висновку експерта.

Розглянемо найбільш використовувану в соціальних практиках структуру експертного дослідження, яка включає в себе три етапи: підготовчий, дослідницький та заключний.

На підготовчому етапі експерт знайомиться з наданими йому матеріалами, аналізує поставлені перед ним питання, уточнює їх суть, складає план дослідження, визначає послідовність виконання окремих дій та здійснює первинний підбір методів і методик.

Починати експерту слід з уточнення того, як бачить ситуацію замовник, як він оцінює важливість для себе певних її наслідків, у якій мірі й у якому обсязі готовий витратити ресурси задля бажаного впливу на ситуацію. Обов'язково треба обговорити термін подання звіту, його формат і чим замовник може допомогти в організації дослідження.

Якість і результативність психологічної експертизи в багатьох аспектах визначається підготовчою роботою відповідальної особи (органу), що є ініціатором проведення експертизи, яка включає в себе збір матеріалів, необхідних для проведення експертного дослідження. Мова йде про формування належної інформаційної бази, вивчення якої є одним із завдань підготовчого етапу діяльності експерта. Незалежність експерта не суперечить використанню інформаційної бази і деяких організаційних ресурсів замовника. Центральне місце тут посідають фактичні дані, що характеризують особистість підекспертного.

На підготовчому етапі експерт вибудовує ймовірнісну модель динаміки психічного стану та особистості підекспертного в цілому та в момент досліджуваної ситуації. Цьому сприяють наступні джерела інформації:

а) показання свідків, потерпілого, обвинувачуваного (експерт звертає увагу не лише на опис події, що сталася, а й на опис суб'єктивного ставлення підекспертного до себе, близьких, оточуючих, а також до роботи, відпочинку, події, що сталася, тощо);

б) медична документація – джерело фактичної інформації, в якому зафіксовано, коли і чим хворів підекспертний, чи перебував на обліку у психіатра, які ліки приймав тощо. Значення такої інформації важко переоцінити: якщо підекспертний був на обліку у психіатра, то, можливо, він страждав (страждає) певними межовими станами психіки. У такому випадку доцільною стає не просто психологічна, а комплексна психолого-психіатрична експертиза. Адже відомо, що межові стани і афективна реакція при спільному впливі обтяжують один одного і можуть зумовлювати глибоке порушення регулятивної функції психіки, що за рішенням суду в окремих випадках дає підстави констатувати неосудність підекспертного. Довести наявність або відсутність такого порушення може лише комплексна експертиза.

Вивчаючи медичну документацію, необхідно звернути увагу на те, які ліки приймав підекспертний, чи хворів він напередодні інциденту якоюсь хворобою (особливо важкою, що потребує тривалого лікування). Адже відомо, що тривале медикаментозне лікування – це стресова ситуація, яка за

сприятливих обставин може провокувати прояви агресії, жорстокості чи афективні вибухи. Можливо, в такому випадку необхідною буде консультація лікаря для з'ясування особливостей впливу лікарських препаратів на поведінку і психіку підекспертного, а в окремих випадках доцільною стає комплексна медико-психологічна експертиза;

в) неофіційні особисті документи і продукти діяльності підекспертного (щоденники, листи, записники, вірші, малюнки та ін.). Ці джерела інформації інколи найкраще висвітлюють психологічні особливості особи, особливості її світосприйняття, психічний стан тощо. Їх аналіз допомагає виробити уявлення про динаміку формування особистості, особливості її життя і розвитку. Зрозуміло, що правильність такого уявлення перевірятиметься і уточнюватиметься під час безпосереднього проведення експертного дослідження;

г) результати попередніх експертиз (особливо судово-психологічних чи судово-психіатричних), якщо такі проводилися.

Зібрана інформація лягає в основу попереднього структурного аналізу ситуації, що передбачає виокремлення її компонентів, особливо тих, на які можна вплинути. Саме керуючись цілями замовлення, термінами проведення, структурою ситуації, слід уточнювати мету дослідження, планувати види й обсяги роботи.

Важливо наголосити, що всі перелічені джерела інформації, з якими знайомиться експерт в межах підготовчого етапу експертизи, повинні збиратись і відповідним чином оформлюватися документально. У функції експерта не входить самостійний збір такого роду матеріалів. Експерт має право клопотати про надання додаткових матеріалів, якщо вони є необхідними для науково обґрунтованого розв'язання поставлених перед ним питань.

Важливо також звернути увагу на те, що експерт не повинен піддаватись «ефекту первинності», адже останній може спричинити виникнення каузальної атрибуції, що неприпустимо у роботі експерта. Як вже зазначалося, вибудовується лише ймовірнісна модель психологічних особливостей підекспертного, яка перевіряється, конкретизується і доповнюється за допомогою використовуваних методів і методик на наступного етапу експертизи – дослідницькому. Підготовчий етап завершується складанням програми експертного дослідження.

Дослідницький етап – найбільш значний і важливий етап психологічної експертизи. В його межах починається співпраця експерта і підекспертного.

Методика проведення психологічної експертизи в кожному конкретному випадку передбачає широкий вибір різноманітних методів дослідження. Тут не може бути сталої системи чи однозначно визначеного переліку методик, адже все залежить від конкретного об'єкту дослідження, міри складності поставлених перед експертом завдань та його професіоналізму.

Заключний етап полягає у підведенні підсумків експертного дослідження. За своєю суттю він представляє собою процес формування остаточних синтетичних та інтегративних висновків, які виступають відповіддю на поставлені перед експертом питання. Вони оформлюються у письмовий документ – експертний висновок.

Виходячи з представленого аналізу можна представити загальну структуру проведення психологічної експертизи:

- 1) збір перинної інформації на основі вивчення документації, ознайомлення з підставами щодо призначення експертизи, уточнення її завдань, складу експертної групи, місця та часу проведення;
- 2) основний етап – збір суттєвої інформації, який включає зустрічі з членами експертної групи, представниками зацікавлених сторін, уточнення головних завдань експертизи, розподіл функцій та взаємодії між експертами;
- 3) застосування спеціальних психодіагностичних методик;
- 4) обробка та інтерпретація результатів «інструментальної роботи» експертів;
- 5) підготовка та написання експертного висновку.

Література

1. Грязін В.І. Підготовка судових експертиз / В.І. Грязін, В.К. Гужевський, О.І. Рошин. – К.: Школа, 2004. – 560 с.
2. Землянська О.В. Судово-психологічна експертиза: навчальний посібник / О.В. Землянська. – Х.: ХНУВС, 2012. – 300 с.

3. Кобера А. В. Судово-психологічна експертиза як форма використання психологічних знань в юриспруденції / А. В. Кобера // Наукові записки [Національного університету "Острозька академія"]. Сер. : Психологія і педагогіка. - 2008. - Вип. 11. - С. 93-99.
4. Коновалова В.Е. Основы юридической психологии: учебник / В.Е. Коновалова, В.Ю. Шепитько. – Харьков: Одиссей, 2006. – К.: Либідь, 2002. – 264 с.
5. Психологічна експертиза: навчальний посібник [для студентів вищих навчальних закладів] / І.О. Черезова. – Бердянськ: БДПУ, 2018. – 262 с. , с.30-35.
6. Ребуха Л.З. Психологічна експертиза: технологія та процедура проведення / Л.З. Ребуха. – Тернопіль: ТНЕУ, 2009. – 234 с.
7. Технології роботи організаційних психологів: навчальний посібник / [за наук. ред. Л.М. Карамушки]. – К.: ІНКОЛС, 2005. – 366 с.
8. Швалб Ю.М. Методология и теория экспертной деятельности: психологические аспекты / Ю.М. Швалб. – К.: «Основа», 2013. – 240 с.

Бондаренко А.В.,
студентка II курсу факультету психології
Харківського національного університету ім. В.Н. Каразіна,
Науковий керівник: доктор психологічних наук, професор Іванова О.Ф.

П. І. ЗІНЧЕНКО: МИМОВІЛЬНА ПАМ'ЯТЬ В КОНТЕКСТІ ДІЯЛЬНІСНОЇ ПАРАДИГМИ

Наукова спадщина П.І. Зінченка, видатного українського психолога та одного з засновників Харківської психологічної школи, є не лише виразним прикладом діяльнісного підходу до вивчення психології людини, це прояв багатой життєвої фантазії та наукової інтуїції, з чого виплила ясна, філігранна експериментальна програма [3]. Її реалізація дозволила виявити закони розвитку та функціонування мимовільної пам'яті, які нині вважаються класичними й мають загальнотеоретичне значення. У своїй сукупності, науковий доробок П.І.Зінченка з вивчення мимовільного запам'ятовування принципово змінив «науковий рельєф» усієї проблематики радянської психології пам'яті[5].

Головний принцип, «принцип діяльності», що був висунутий П.І.Зінченком, проголошує першочерговість вивчення психологічних законів в контексті «реальної осмисленої діяльності суб'єкта щодо навколишньої дійсності». Безпосереднім підґрунтям для нього стали погляди Виготського щодо опосередкування вищих психічних процесів та Леонтьєва, який вважав утворення людської особистості результатом не стільки адаптивної поведінки, скільки її власної активності, спрямованої на зміну середовища [1]. Головна книга Зінченка, «Мимовільне запам'ятовування», в якій подано розробку проблеми особливостей мимовільного запам'ятовування і нерозривно пов'язаного з ним довільного, надає опис та аналіз основних емпіричних досліджень, а також нові твердження концепції пам'яті, що впливають з результатів проведених експериментів. Варто зазначити, що для наукових поглядів Зінченка характерне поєднання двох підходів: діяльнісного та особистісного. Сенс останнього в тому, що мнемічні процеси можуть отримати адекватну характеристику лише «за умови аналізу їх у зв'язку із загальним процесом формування особистості, з розвитком її мислення і свідомості» [4].

Майже всі розглянуті в монографії досліді мають двофазний тип, де фазі відтворення матеріалу завжди передує етап роботи з ним, під час якого ставиться пізнавальна або суто мнемічна задача (в експериментах на мимовільне запам'ятовування подальша необхідність відтворення матеріалу ставала несподіванкою для досліджуваних) [2]. Що стосується методології досліджень, то відповідно до тверджень діяльнісного підходу, дія суб'єкту постає основною одиницею аналізу пам'яті, структури його процесів, їхнього функціонування і розвитку. Задачею стало вивчення закономірностей і особливостей мимовільного запам'ятовування у порівнянні з довільним «в умовах однакових способів роботи над

матеріалом» та визначення залежності продуктивності запам'ятовування від низки факторів: вікового, стимильного, мотиваційного, структурно-діяльнісного, операційного.

Власне мимовільне запам'ятовування вивчалось Зінченком як продукт діяльності на протипагу закордонним дослідникам з їхнім баченням подібного типу запам'ятовування загалом в якості продукту відволікання від діяльності. Автор зазначає, що якщо мимовільність і довольність є двома послідовними ступенями розвитку пам'яті дітей, то є певна вікова залежність у оволодінні засобами роботи над матеріалом, і відповідно до рівня оволодіння ними виникають зміни у взаємовідносинах між мимовільним і довольним запам'ятовуванням [4].

На думку Зінченка, функція пам'яті полягає у вибіркового закріпленні досвіду і в подальшому його використанні за конкретних умов діяльності людини. Він встановив, що мимовільне запам'ятовування може бути як продуктом поточної діяльності (такий тип займає основне місце в житті людини та тварин), так і результатом відволікання від неї, випадковим за своєю суттю [4]. Ключовими факторами для цього є наявність орієнтувального рефлексу, зворотної (санкціонуючої) аферентації та підкріплення [2]. Враховуючи послідовну спадкоємність мимовільного і довольного запам'ятовування у розвитку дитячої пам'яті, центральне місце щодо закріплення індивідуального досвіду дошкільників займає мимовільна пам'ять [4]. Але з появою довольного виду пам'яті, мимовільна не лише не зникає, а й продовжує вдосконалюватись. До того ж вона так само є завжди опосередкованою завдяки приналежності до діяльності та відповідних до неї цілей та засобів.

Також на основі теорії діяльності Зінченком був виділений ряд «мнемічних ефектів» - певних закономірних залежностей пам'яті від різних факторів. Наприклад, ефект інтерференції мнемічної та пізнавальної задач (сумісності), ефект залученості матеріалу до діяльності, ефект мотивації, негативний ефект віку. Плідність запам'ятовування матеріалу, що належить до мети дії, вища, ніж матеріалу, що належить до способів досягнення мети, - про це свідчать структурно-діяльнісні ефекти разом із ефектом генерації (за принципом «місія змісту свідомості в структурі діяльності»). Окремо варто відзначити ефекти діяльнісного опосередкування, до яких відносяться ефект глибини обробки та ефект активності (точніше, «переваги активного мимовільного запам'ятовування над пасивним довольним запам'ятовуванням») [4]. Отже, процес відтворення не може вважатись звичайним пригадуванням на кшталт спливання закарбованих уявлень, він має активний творчий характер. Тому, з практичної сторони, повторення матеріалу здатне слугувати не лише закріпленню або відновленню набутих знань, а і якісному їх перетворенню [2].

З іменем П.І. Зінченка пов'язаний значний його внесок в теоретичну та експериментальну розробку проблем психології пам'яті, особливо мимовільного запам'ятовування, праці з вивчення якої вважаються найбільш значущими на магістральному шляху подолання функціоналізму з позицій концепції «пам'ять і діяльність», - головне твердження полягає в тому, що запам'ятовування слід розглядати в якості продукту будь-якої дії, і тому воно в принципі не може бути «безпосереднім», неопосередкованим [5]. Зінченком був виявлений ряд факторів, в залежності від яких знаходиться людська пам'ять, - «мнемічних ефектів», а методи вивчення мимовільного запам'ятовування серйозно вплинули на дослідження довольної пам'яті. Таким чином науковий внесок П.І.Зінченка в розробку проблем психології пам'яті є не лише надбанням історії науки, а складає «актуально діючий арсенал її ідей та методів»[5].

Література:

1. Асмолов А.Г. Принципы деятельностиного подхода - конкретно-научной методологии изучения человека в психологии // Психология личности. - М.: Изд-во МГУ, 1990.
2. Зинченко П. И. Непроизвольное запоминание. М., 1961.
3. Лактионов А. Н., Середа Г. К. Деятельностная парадигма и проблема памяти в трудах П. И. Зинченко (К 90-летию со дня рождения). Вопросы психологии, №4, 1993.
4. Мещеряков Б.Г. Мнемические эффекты П.И. Зинченко // Культурно-историческая психология. 2009. Том 5. № 2. С. 5–13.
5. Середа Г. К.. О значении научного вклада П. И. Зинченко в развитие психологии памяти. Вопросы психологии, 1984, № 6.

*Остапович Анастасія Сергеевна,
студентка, Гродненский государственный медицинский университет
Гродно, Беларусь*

ПРОФЕССИОНАЛЬНОЕ СТАНОВЛЕНИЕ СТУДЕНТОВ МЕДИКО-ПСИХОЛОГИЧЕСКОГО ФАКУЛЬТЕТА

Аннотация: Чтобы понять содержание профессии, необходимо владеть информацией о ней, иметь представления, какие качества, навыки, умения и интеллектуальные способности требуются в ней. Это позволит помочь сориентироваться в мире профессий подросткам исходя из их индивидуальных качеств. Цель – помочь будущим первокурсникам с выбором факультета. Научная новизна заключается в изучении медико-психологического факультета как отдельной специальности. Выявление проблем обучения и заинтересованности в данной профессии. В результате выявлены качества по мнению студентов, которыми должен обладать психотерапевт и профессиональные трудности с которыми им придется столкнуться.

Ключевые слова: студенты, медико-психологический факультет, профессиональные качества и трудности, уровень эмпатии, профессиональное выгорание, творческая деятельность, причины отчисления.

Потребность в непрерывном совершенствовании системы подготовки кадров со всей остротой ставит вопросы целостного становления личности в профессии, установления форм, в которых оно происходит. Без решения этих задач невозможно качественное обучение и прогнозирование последующей успешности профессиональной деятельности.

По данным Организации экономического сотрудничества и развития за 2019 год более 31 % студентов прекратили своё обучение по выбранной специальности. Наиболее значимая причина бросить обучение, которую студенты называют, — неправильно сделанный выбор специальности. По данным, полученным из высших учебных заведений, от 20 до 35 % студентов белорусских университетов бросают обучение уже после первого года обучения. [1]

Согласно исследованиям психологов Белорусского государственного университета, существует три важнейших фактора, определяющих выбор будущей специальности: интерес студента к конкретному курсу, предмету, образовательной программе, возможности в будущем влиять на социальную реальность и помогать людям; социального статуса; внешнее влияние — рекомендации и мнения членов семьи, учителей, друзей. [2]

Нами были изучены работы, посвященные проблемам профессионального становления личности, все они сильно различались. Среди них можно выделить исследования, имеющие значение для психологии в целом; и исследования, в которых разрабатываются отдельные направления и этапы профессионального становления личности.

На данный момент еще не проводилось изучение причин отчисления студентов медико-психологического факультета, поэтому мы вычислили в процентном содержании сколько студентов забрали документы до 4 курса. За 3 года обучения отчислились более 10% студентов. Причины, которые они называли были различны, но все сходились во мнении, что данная специальность не соответствует их личностным качествам.

Исходя из этого, мы построили наш опрос полагаясь на два важнейших критерия для будущей профессии: профессиональные качества и трудности. Опрос проводился среди студентов 1 и 6 курса МПФ, и состоял из предложенных 10 пунктов качеств нужных для работы психотерапевтам и будущих трудностях в работе. Испытуемым, нужно было выбрать качества, которые они считают наиболее важными, качества были выбраны из пилотажного исследования, проведенного за месяц до основного.

Некоторые из предложенных качеств: наблюдательность, тактичность, хорошая научная база, высокий уровень эмпатии, толерантность и т.д.

Профессиональные трудности: стремление всегда дать хороший совет, душевные вложения и траты, перенос личных качеств на пациентов и т.д.

Проведя сравнительный анализ тестирования можно выделить следующее: для первого курса в графе профессиональные трудности характерен выбор «непопулярность специальности, переживание проблем пациентов, как своих собственных, душевные вложения и траты». На последнем месте у первокурсников

оказалась проблема «круглосуточного оказания помощи» всего 1%. У старших курсов сложилось совсем иные результаты. Первую тройку лидеров заняли проблема «профессионального выгорания, перенос своих качеств на пациентов, и оценка пациентов». На последнем месте у шестого курса оказалась «непопулярность профессии». По мнению первокурсников топ-3 главных качества для психотерапевта заняли «умение контролировать эмоции, наблюдательность, толерантность», на последнем месте оказались «дружелюбность» и «высокий уровень эмпатии». Для старших курсов топ-3 заняли «наблюдательность, хорошая интеллектуальная база и интерес ко всему новому и неизвестному», на последнем же месте оказалось прагматичность. Так же старшие курсы дополнили наш список 2 критериями «вечная усталость от работы и способность к творческой деятельности».

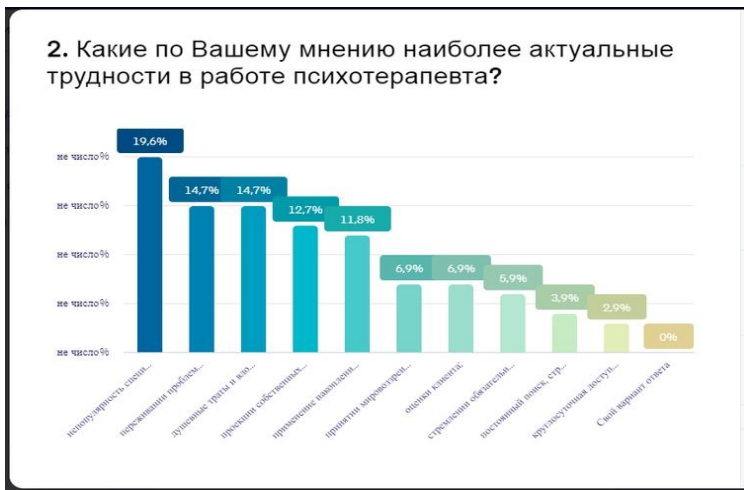

Рис.1 Проф.трудности по мнению студентов 1 курса

Рис.2 Проф.качества по мнению студентов 1 курса

3. Какие по Вашему мнению профессиональные трудности ожидают Вас в будущем

Рис.3 Проф.трудности по мнению студентов 6 курса

2. Какие по Вашему мнению требуются качества для врача психотерапевта?

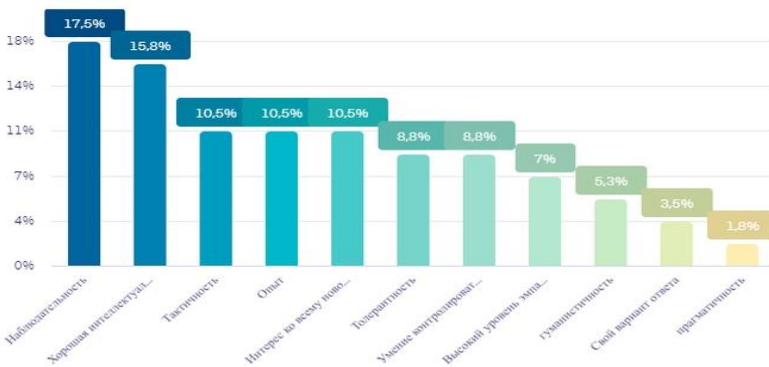

Рис.4 Проф.качества по мнению студентов 6 курса

Выводы. Проведя сравнительный анализ мы с уверенностью можем сказать, что для первокурсников понимание будущих трудностей искажено, в следствии малого предоставления информации о профессии в СМИ и образовательных программах. Также ввиду юношеского максимализма они предполагают, что те проблемы, о которых говорят старшие курсы их не коснутся. Однако, шестой курс, пройдя все клинические кафедры и находясь на пороге интернатуры уже четко осознает, что «непопулярность профессии» это не самая большая проблема в их профессиональной деятельности. Чтобы лучше понимать работу, на которую идешь, нужно не только интересоваться ее преимуществами, но и предполагать

трудности не только учебные, но и будущие профессиональные. Для лучшего понимания поступающих того, что им предстоит, мы предлагаем дополнить школьную программу предметами профессиональной пригодности, которые будут проводить с ними школьные психологи.

Литература.

1. Министерство образования РБ [Электронный ресурс]. – Режим доступа: <http://edu.gov.by/> - дата доступа 08.10.20

2. Психологический навигатор [Электронный ресурс]. –Режим доступа: www.psynavigator.ru – дата доступа 08.10.20

Приложение:

СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКІ НАУКИ

*Пендюр Тетяна Віталіївна,
магістр 2 курсу факультету Екології та права
Поліського національного університету*

ЕКОЛОГІЧНЕ ВИХОВАННЯ ТА ШЛЯХ ВИРІШЕННЯ ПРОБЛЕМ УТИЛІЗАЦІЇ ПОБУТОВИХ ВІДХОДІВ

Важливою темою суспільства є чистота навколишнього середовища та проблема відходів великих міст, і чим більше місто, тим ця проблема гостріше.

Важлива роль у розробці та реалізації пріоритетів економічного зростання і природокористування належить розвитку громадянського суспільства. Репрезентуючи інтереси різних прошарків населення, громадянське суспільство виступає гармонічною складовою суспільно-політичного середовища. При цьому варто зазначити, що сильна соціальна політика, високий рівень витратів на освіту і охорону здоров'я створюють передумови, необхідні для соціальної стабільності. З іншого боку, вкрай важливою у контексті забезпечення якості життя населення є можливість вільного висловлювання людиною власних політичних уподобань, своєї громадянської позиції.

Тверді побутові відходи (ТПВ) – це загальний термін для усіх матеріалів, які люди викидають із домівок, шкіл, дитячих садочків, фабрик, заводів, офісів тощо.

Подивіться уважно на свій власний дім. Зверніть увагу, скільки у ньому, як і у будь-якому іншому, утворюється непотрібних речей: старих газет; порожніх консервних бляшанок; пластикових пляшок; зламаних іграшок; харчових відходів; одягу; розбитого посуду; зламаної або застарілої побутової техніки та багато іншого.

Виробнича і побутова діяльність людини пов'язана з утворенням значних обсягів твердих відходів. Якщо газоподібні і рідкі відходи порівняно швидко поглинаються природним середовищем, то асиміляція твердих відходів триває десятки і сотні років. Місця їх складування займають величезні території. Щорічно в Україні складається до 1,5 млрд. т. твердих відходів. Усього в країні їх зібралося до 30 млрд. т. Звалища відходів займають більш ніж 150 тис. га. Причому, внаслідок з низького рівня технологічних процесів обсяг утворення промислових відходів в Україні у 6,5 рази вище, ніж у США, і у 3,2 рази вище, ніж у країнах ЄС.

Якщо не за рівнем життя, то принаймні за кількістю побутових відходів Україна не відстає від середньоєвропейського показника. Поступово наша країна перетворюється на смітник Європи. Щороку накопичується близько 10 млн. тонн сміття, близько 160 тисяч гектарів землі в Україні зайнято під смітники (це близько 700 смітників, що існують в кожному місті або селі). Замість того, щоб приносити прибуток і без того небагатій країні, мільйони тонн відходів отруюють землю, воду, повітря. За прогнозами як закордонних, так і вітчизняних фахівців, екологічна ситуація в Україні, без перебільшення, наближається до критичної, адже переробкою відходів у нашій країні займаються на дуже низькому рівні.

Алюміній, скляний посуд і сталь можуть бути реутилізовані практично безмежно. Виробництво алюмінію з однієї тони вторинної економить 4 т бокситів та 700 кг коксу, на 35 кг знижуються викиди в атмосферу алюмінієвих фтористих сполук. До того ж знижуються енерговитрати на виплавляння металу. За існуючими оцінками, близько 90 % скляних відходів придатні для відновлення. Кожна тонна скляного бою економить майже 1,2 т первинної сировини. Реутилізація макулатури сприяє збереженню мільйонів гектарів лісу, економії енергії і води, зниженню забруднення атмосфери і води.

Донедавна більша частина молока, молочнокислих продуктів, безалкогольних напоїв і пива розливалася виробниками у скляні пляшки, які можна було здавати, повертаючи їх закладну вартість. Машини розвозили пляшки і доставляли назад порожні, їх відмивали і знову наповнювали. Проте, така система ефективна лише в такому разі, коли відстань між виробником і споживачем невелика. По мірі зростання відстаней транспортні витрати стають надто великими, а споживачеві доводиться платити не лише за пляшки, а й за їх перевезення.

Отож, не дивно, що нинішня ситуація така – тара одноразового використання складає близько 6 % усіх ТПВ, близько 50 % – негорючих відходів і приблизно 90 % – сміття на узбіччях доріг, яке не піддається біодеградації (тобто, не розкладається природнім шляхом).

Така тара небажана у екологічному відношенні, оскільки виробництво необхідних матеріалів, з яких вона виробляється, спричинює забруднення повітря. Екологічним активістам США, які добре усвідомлювали цю проблему, вдалося домогтися прийняття так званих «пляшкових біллів» у дев'яти штатах країни. Це сприяло тому, що споживачі поступово стали надавати перевагу тарі багаторазового використання.

Проблема забруднення сміттям часто не має вирішення через погано налагоджені системи вивозу, відсутність належного місця або заводів для утилізації, а також нестачу компаній, що здійснюють таку брудну роботу.

Наразі найбільш дієвий, але в той же час трудомісткий процес – перерозподіл сміття на вторинну переробку або для використання в якості добрив. Особливо актуальний цей метод для країн, що мають розвинену промисловість. Деяке сміття, згідно такої політики, спалюється в печах для вироблення енергії. Крім того, переробка відхідного матеріалу в подібні нові продукти в підсумку знижує витрати держави на їх виробництво. Наприклад, виробництво паперу з макулатури вимагає набагато менше витрат енергії та води. Завдяки такому рішенню стає можливим вирішити не тільки проблему забруднення сміттям, але й позбавити атмосферу від зайвих парникових газів.

Наразі людству потрібна нова філософія життя, висока екологічна культура і свідомість. Фундамент такої культури, зокрема свідомості по збору сміття, його подальшої утилізації закладається в дитинстві, починаючи з сім'ї. Особливе місце у формуванні екологічного світогляду відводиться загальноосвітнім школам. Діти – це майбутнє нашої країни. Від їх екологічної освіченості, переконаності залежить, якою буде Земля через кілька десятиліть. Ось чому виховання екологічної культури дитини має бути глибоко продуманим, системним та цілеспрямованим.

Зусилля для забезпечення відповідного рівня якості життя населення (чи конкретної особи) спрямовуються з двох боків: по-перше, це діяльність держави для забезпечення гідного рівня якості життя населення, і, по-друге, це зусилля самих громадян. При цьому поділ на ці два джерела забезпечення якості життя є доволі умовним. З одного боку діяльність держави обмежується можливостями (у першу чергу фінансовими), які обумовлені як станом економіки, так і певним станом населення, характеристиками якого в цьому сенсі є статево-вікова структура (співвідношення населення працездатного і непрацездатного віку), поведінка на ринку праці (економічна активність, нелегальна зайнятість) тощо. З іншого боку, суспільно-економічна активність населення значною мірою обумовлена тими «правилами гри», за якими пропонує «грати» держава. У будь-якому разі, якість життя забезпечується цими двома складовими: державою і населенням. При цьому слід брати до уваги, що ефективність зусиль держави менша, ніж самого населення: економічне зростання, збільшення фінансування певних програм не завжди є ефективним і призводить до зростання якості життя, у той час, як зростання доходів населення практично завжди трансформується у підвищення якості життя. Крім того, у кожної особи існує своє уявлення про якість життя і можливості її забезпечення у конкретних умовах існування. В основному це уявлення і обумовлює поведінку людини щодо підвищення якості свого життя.

Цілеспрямованість дії людини на природу зумовлює не тільки позитивний вплив, а й призводить і до негативних наслідків. Тому сьогодні вкрай необхідна стратегія охорони довкілля, широке екологічне виховання населення.

Екологічне виховання здійснюється не тільки в сім'ї, дитячому садку, школі, але і в рамках системи додаткової освіти.

Отже, шляхів вирішення проблеми побутових відходів є багато, як на державному рівні, так соціальному. Головне навчити людей поводитися з відходами.

Аби зменшити кількість відходів, звільнити вулиці від різного бруду, трохи очистити повітря, зберегти землю і воду в початковому стані кожен має витратити трохи часу та розсортувати сміття, для початку у власній оселі чи рідному дворі, а далі здати всі відходи, які можна перероблювати (папір, скло, поліетилен, пластик, метал) у спеціально призначений для цього пункт прийому сировини. Крім того, харчові відходи можна використовувати в якості чистих від усіяких хімікатів добрив.

Щоб зберегти власне життя, життя нащадків та навколишнє середовище. Потрібно зовсім мало – ні, не прибирати існуючі звалища, а просто їх не створювати, живучи в гармонії з природою.

ТЕХНІЧНІ НАУКИ

Вусатюк А.,

магістрант кафедри АСУ,

Марцишин Р.С.,

К.т.н., доц., доцент кафедри АСУ.

Національний університет Львівська політехніка

АВТОМАТИЗОВАНЕ РЕГРЕСІЙНЕ ТЕСТУВАННЯ НА ОСНОВІ НЕЙРОННИХ МЕРЕЖ

Процеси розробки програмного забезпечення удосконалюються і саме тому однією з найактуальніших проблем на стадії розробки є забезпечення гарантії надійності продукту [6].

Процес тестування потребує постійного регресійного тестування на всіх етапах розробки, в тому числі в проміжках між ітераціями, тому що існує значний ризик виявлення прихованих помилок при змінах у коді програми [7].

Тому важливим є впровадження підходу до тестування, в основі якого лежить алгоритм регресійного тестування, який приймає рішення про порушення у роботі функціоналу програмного забезпечення, та є адаптованим до змін у функціоналі [1].

Для розроблення програмної автоматизації із застосуванням нейронних мереж потрібно вирішити наступні задачі:

- визначити основні вимоги до структури програми;
- проаналізувати різні види нейронних мереж, порівняти їх та обрати кращий;
- розробити алгоритм проведення автоматизованого тестування за допомогою нейронних мереж;
- відобразити опрацьовані дані та порівняти їх результати з коректними [5].

Алгоритм тестування системи має враховувати наступні критерії:

- специфікацію та документацію (визначення очікуваних результатів на підставі специфікацій);
- характеристику та поведінку аналогічних продуктів (визначення правильної поведінки системи в порівнянні з аналогічними продуктами конкурентів);
- статистичну оцінку (визначення очікуваного результату на підставі статистики за раніше створеними продуктами);
- евристичну оцінку (визначення очікуваного результату, на підставі можливості його виникнення);

- повторну перевірку (визначення очікуваного результату, на основі проведення одного і того ж тесту кілька разів, звіряючи отримані результати);
- раціонального мислення (визначення очікуваного результату, використовуючи своє розуміння раціональності і правильності результату проведення тесту, що дуже схоже на adhoc тестування);
- досвіду інженера, що проводить тестування.

Повний алгоритм повинен мати три особливості: забезпечення прогнозованих, або очікуваних результатів для кожного тесту; засіб для порівняння прогнозованих і отриманих результатів; визначення, чи є отримані результати такими, щоб вважати тест пройденим [3].

Найголовніше завдання запропонованої системи полягає у наочності, точності і легкості навчання. Ключовими характеристиками є зрозумілий інтерфейс (оскільки нам потрібно розуміти як навчається система) і коректність. Також слід зазначити, що система буде платформонезалежною. Виходячи із цих характеристик, необхідний добре оптимізований і надійний інструмент розробки програмного забезпечення [2].

Для побудови нейронної мережі було вирішено випробувати та порівняти одно- та багатошаровий перцептрон. В якості вхідних використовувались дані з результатів мануального тестування для конкретного тест-кейсу. Задача полягала у класифікації значень на 2 класи (тест пройшов успішно чи провалився) з активаційною функцією (логістичною сигмоїдою для багатошарового та логістичної для одношарової), нейронами та одним прихованим шаром для багатошарового перцептрону [4].

Дані були поділені на 20 значень (2 класів) навчальної вибірки і 10 значень (2 класів) тестової вибірки. Далі рандомно було створено перші ваги і запущено навчання для навчальної вибірки і обраховано середню помилку вибірки в епісі. В наступних епохах змінювались ваги за допомогою методу корекції за помилкою і повторювалося навчання. Навчання в багатошаровому перцептроні тривало до тих пір поки середня помилка вибірки не була рівна очікуваній похибці, а в одношаровому доки кількість епох не стане рівна 100000. За допомогою отриманих ваг було проведено тестування вибірки і оцінювання її похибки та ефективності навчання розроблених нейромереж для подальшого вибору кращого алгоритму для створення власного продукту.

```

single.txt - Блокнот
Файл Правка Формат Вид Справка
0,520157220327586 : 0
0,179647437487784 : 0
0,291221894841298 : 0
1845ms

TESTING
0,98978587659382 : 1
0,0676788802205723 : 0
0,0676788802205723 : 0
0,102244741853518 : 0
0,186071572931343 : 0
0,484866232390533 : 0
0,633249498811616 : 0
0,792597744314871 : 1
0,170596860673977 : 0
0,088371892431363 : 0

bias
weight[0] = -9,56080616131793
weight[1] = -24,1864564570789
weight[2] = 41,7327006864606
weight[3] = 93,9572433376083
weight[4] = -163,144651844409
weight[5] = 8,19014117338386
Стр 1, ряд 6 1 100% Windows (CRLF) UTF-8

```

Рис. 1. Результати навчання і тестування одношарового перцептрона

В результаті дослідження розроблено прототип продукту та архітектуру нейронної мережі для регресійного тестування. Проведено порівняння результатів та швидкодії обох нейромереж, де краще себе проявив одношаровий перцептрон.

Результати роботи дозволять отримати автоматизовану систему регресійного тестування з коректно навченою нейронною мережею.

```

multi.txt - Блокнот
Файл  Правка  Формат  Вид  Справка
0,207967461162213 : 0
0,207967461162213 : 0
0,668540159425032 : 0
0,999999881514565 : 1
1 : 0
0,094226851452394 : 0
0ms
weight[0, 0] = 2,43846449772218
weight[0, 1] = 2,7425531121217
weight[0, 2] = -9,56440647648236
weight[0, 3] = 14,0664727269424
weight[0, 4] = 21,7073735901731
weight[0, 5] = -9,0249315675147
weight[1, 0] = -1,46590051525211
weight[1, 1] = -7,2901880985309
weight[1, 2] = 5,40164954944265
weight[1, 3] = 29,8651700758125
weight[1, 4] = -31,9458594671682
weight[1, 5] = 0,0739300027127584
weight[2, 0] = -0,760088952083948
weight[2, 1] = 0,987477332419359
weight[2, 2] = -0,574113947469738
weight[2, 3] = -0,886051772917152
weight[2, 4] = 2,773667658608959
weight[2, 5] = 1,48450139668342
weight[0] = -11,327864920162
weight[1] = 56,9572651760487
weight[2] = -5,26163046578622

```

Рис.2. Результати навчання і тестування багатoshарового перцептрона

Література

1. Anderson, C. On the Use of Neural Networks to Guide Software Testing Activities [Text] / C. Anderson, A. Mayrhauser, R. Mraz // Colorado State University, Computer Science Department. — 1996. — С. 1—10.
2. M., Bishop, Christopher (1995). Neural networks for pattern recognition. Clarendon Press. ISBN 0198538499. OCLC 33101074.
3. Fewster M. Software Test Automation / M. Fewster, D. Graham. — ACM Press, 1999. — 600 с.
4. Cybenko, G.V. (2006). Approximation by Superpositions of a Sigmoidal function. У van Schuppen, Jan H. Mathematics of Control, Signals, and Systems[en]. Springer International. с. 303–314.
5. Haykin, Simon S. (1999). Neural networks : a comprehensive foundation. Prentice Hall. ISBN 0132733501. OCLC 38908586.
6. Vanmali, M. Using a neural Network in the Software Testing Process. [Text] / M. Vanmali, M. Last, A. Kandel // International Journal of Intelligent systems. — Vol. 17. — 2002. — Department of Computer Science and Engineering, University of South Florida, 4202 E. Fowler Ave., ENB 118, Tampa, FL 33620. — с. 17.
7. [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://automated-testing.info/tools> - Web site about Tests Automation.

Кисельова Алла Миколаївна,

викладач I категорії

Бахмутського коледжу транспортної інфраструктури

ЩОДО ПИТАННЯ АНАЛІЗУ СТАНУ ТЕХНОЛОГІЇ ОХОРОНИ ВАНТАЖІВ НА ЗАЛІЗНИЦЯХ УКРАЇНИ

Залізничний транспорт – галузь, що виконує перевезення великих обсягів вантажів широкої номенклатури. В цьому процесі схоронності та безпеці виконання перевезень постійно приділяється увага. Оскільки, в забезпеченні першого показника (схоронності) зацікавлені клієнти, які обрали та довірили залізничному транспорту своє майно, а залізнична галузь поважає цю довіру, то другий показник – забезпечення безпеки перевезення – це напрямок, якого повинні дотримуватися всі учасники перевізного процесу, оскільки його забезпечення гарантує цілісність та схоронність не тільки вантажу та транспортних засобів, а і здоров'я тих, хто бере участь в організації їх обслуговування та транспортування [1].

Питаннями забезпечення схоронності вантажів при перевезенні залізничним транспортом у різні часи займалися відомі вчені, такі як В.М. Запара, Д.В. Ломотько, А.М. Котенко, А.О. Поляков, А.О. Смахов та багато інших. Серед останніх робіт, присвячених цьому питанню, слід відзначити напрацювання Ломотько Д.В. [2].

Важливого значення під час виконання умов договору перевезення набувають основні зобов'язання, що покладаються на залізницю, – це вчасно та в повному обсязі доставити вантаж до пункту призначення. Для деякої номенклатури вантажів наявність відсотка втрат є показником постійним, який однак можна намагатися зменшувати, враховуючи характер основних причин, що його обумовлюють. Так, при перевезенні сипучих вантажів причини втрат можна узагальнити так: невідповідність рухомого складу, який надається для перевезення вантажу, особливо при тривалій експлуатації вагона, що має вплив на його технічний стан; недостатнє використання надійних та економічних заходів, які запобігають втратам вантажу в умовах експлуатації залізниць. При перевезенні сипучих вантажів на відкритому рухомому складі мають місце три види втрат: витікання вантажу в конструктивні зазори; видування дрібних фракцій повітряними потоками; осипання частин вантажу з верхньої частини штабеля, що завантажений вище рівня бортів напіввагона (платформи) [3].

Незважаючи на різноманітні факторів, що впливають на втрату сипучих вантажів при транспортуванні, головними є: швидкість руху поїзда, вологість, конструкція вагона, його технічний стан, дальність перевезення, спосіб завантаження – ступінь ущільнення, висота над рівнем бортів та ін. Основні причини незбереження перевезень штучних вантажів у критих вагонах: механічні пошкодження (проколи, проломи, потертості) в результаті зсуву, розвалу і зміщення вантажу; приймання вантажу в неякісній і нестандартній тарі; неправильне укладання вантажу у вагони та інші причини. До того ж, причини виникнення втрат вантажу в умовах експлуатації залізниць можуть бути розділені і за характером виникнення на технічні, технологічні та комерційні [3].

Згідно з нормативною документацією та службовими інструкціями порядок дій працівників, що беруть участь в роботі з вантажами на різних стадіях їх транспортування, спрямований на забезпечення обробки, обліку та забезпечення схоронності вантажів. Загальне керівництво та організація роботи щодо забезпечення збереженості вантажів, їх охорони на станціях здійснюється начальником станції. Контроль за станом вантажів, які прибувають на станцію в поїздах і відправляються зі станції, виконується працівниками станції на пунктах комерційного огляду (КО). У випадках, коли завантаження виконується силами та засобами відправника вантажу, як на території станції, так і на під'їзних коліях, прийомоздавач може виконати лише перевірку цілісності кузова вагона, надійності закриття люків і дверей, прибирання “старих” закруток, ЗПП, розміток; а також звірити відповідність номера вагона, кількість ЗПП та відбитків на корпусі ЗПП з даними, що внесені в перевізні документи [4]. Забезпечення збереженості вантажів у вагонах, відчеплених від поїздів на вантажних станціях для усунення несправностей, які загрожують збереженості вантажів, або для попередження їх виникнення, покладаються на працівників технічного обслуговування вагонів на коліях технічного обслуговування (ПТО) та працівників комерційного обслуговування на пунктах комерційного огляду (ПКО) або на коліях усунення комерційних несправностей.

Технологія роботи ПКО має забезпечувати якісний КО усіх поїздів і вагонів за час, зазначений у технологічних процесах роботи ПКО. Розроблення Технологічних процесів виконується відповідно до Типового технологічного процесу роботи ПКО. Контроль за станом вантажів виконується працівниками станції згідно з Правилами комерційного огляду поїздів та вагонів.

Усунення комерційних несправностей здійснюється, як правило, без відчеплення вагонів від поїзда. Однак відчеплення вагонів допускається, якщо усунення несправностей за час стоянки поїзда, передбаченої технологічним процесом роботи станції, неможливе або за необхідності перевірки стану та кількості. При виявленні вагонів із ознаками розкрадання вантажу негайно інформується воєнізована охорона залізниць й органи внутрішніх справ на транспорті. Огляд вагонів, що підлягають супроводженню воєнізованою охороною залізниць, здійснюється разом з працівниками станції. Для здійснення охорони вантажів в парках станцій та на шляху прямування робота виконується стрільцькими командами. Вантажі, що перевозяться згідно з Правилами перевезень вантажів залізничним транспортом у супроводі провідників відправників (одержувачів), охороняються цими провідниками без участі працівників станції і працівників відомчої воєнізованої охорони.

В результаті аналізу основних причин незбереження перевезень, що можуть виникнути з деякими групами вантажів, професійними обов'язками працівників, причетних до забезпечення схоронності перевезень, зроблено такі висновки:

1. Значний вплив на схоронність вантажів має технічний стан рухомого складу та особисті характеристики вантажів;

2. Найбільший відсоток відповідальності за несхоронність вантажів припадає на частку відомчої вонізованої охорони та залишається на балансі залізниці.

Отже, пропозиції щодо забезпечення якісної технології охорони вантажів проти розкрадань при перевезенні повинні розглядатися комплексно з урахуванням удосконалення нормативно-правового забезпечення та організаційно-технологічного аспекту діяльності причетних структур [1].

Література:

1. Збірник наукових праць УкрДАЗТ, 2013, вип. 142
2. Ломотько Д.В. Підвищення рівня схоронності вантажів, що перевозять по залізницях України [Текст] / Д.В. Ломотько, М.М. Кузнецов, О.М. Пилипейко // Наука в транспортном измерении. – К.: ДНДЦ УЗ, 2006. – С. 67.
3. Посібник прийомоздавальника вантажу та багажу (ЦМ-0016) нормативно-технічне видання; наказ Укрзалізниці № 388-Ц від 31.07.2007 р. – К. : Укрзалізниця, 2008. – 224 с.
4. Типовий технологічний процес роботи пункту комерційного огляду поїздів (ПКО): нормативно-технічне видання; наказ Укрзалізниці № 178-Ц від 28.03.2007 р. – К. : ТОВ “ВД “Мануфактура”, 2007. – 28 с.

Кузовкова А.І.,

Кузовкова Д.І.,

Науковий керівник: Мійошквич Ю.Г.,

*к.т.н., доцент кафедри інформаційних технологій видавничої справи,
Національного університету «Львівська політехніка»*

РОЗРОБКА ПРОТОТИПУ ВИСОКОЇ ДЕТАЛІЗАЦІЇ МОБІЛЬНОГО ДОДАТКУ ДЛЯ IOS ПЛАТФОРМИ

У часи пандемії, яка почалась навесні 2020 року, нам стало складно розширювати коло своїх знайомих і займатись улюбленими хобі, адже ми стали в'язнями свого помешкання. За час пандемії світогляд людей змінився: ми стали більш уважними до себе і свого здоров'я, стали більше часу приділяти сім'ї, для багатьох людей стало пріоритетним розвивати особисті якості, а не тільки професійні навички [1]. “Особистісний і професійний розвиток дорослої людини триває все її свідоме життя, завдяки чому відбувається пошук своєї ідентичності на основі професії та способу життя” [2].

На сьогоднішній день існує багато соціальних мереж, у яких люди знаходять однодумців через спільних знайомих, групи і хештеги, але серед тисяч груп на Facebook важко знайти саме те, що тобі підходить, до того ж витрачається багато часу на підбір правильного ключового слова, по якому можна отримати необхідний результат. І пошук ще сильніше ускладнюється, адже у фейсбукі налічується 1,69 мільярда людей.

Дизайн мобільного застосунку складається з UI і UX частин. UX-дослідження – це інтерв'ю з користувачами на етапі розробки продукту, наразі є 21 метод проведення таких інтерв'ю. UI – це процес створення інтерфейсу продукту.

Дослідженням даних тем та покращенням існуючих методів займаються провідні експерти, такі як Джеймс Ален, Джеймс Гарет, С'юзен Уейншенк, Алан Купер, Роберт Рейманн, Кліфф Канг, Регіна Гілберт, Дон Норман, Керолін Чендлер, Лукас Матіс, Джеймс Бокс та багато інших. У своїй праці «Mobile Usability» Джеймс Ален та Джеймс Чудлі провели дослідження по юзабіліті програм від відомого експерта HCI (Human-Computer Interaction). Складові користувацького досвіду взаємодії з додатком на конкретному пристрої детально розбираються, пояснюється весь ланцюжок кроків, який веде від імпульсу до дії. В свою чергу Ден Саффер у своїй книзі «Designing for Interaction» зосередився на так званому дизайні взаємодії. Він дослідив, як використовувати їх-дослідження, щоб розкрити патерни поведінки людей, їх мотивацію та цілі, щоб створити найбільш зручний дизайн. В цьому напрямку також

працює психолог С'юзен Уейншенк і в своїй книзі «100 головних принципів дизайну. Як утримати увагу» вона провела дослідження людей і особливості їх мислення, а також про можливості, які підприємливий дизайнер може отримати з цих особливостей. Ці знання можна також успішно використовувати при розробці будь-якої системи, щоб полегшити ознайомлення користувача з продуктом.

Прототип високої деталізації для iOS платформи був розроблений за допомогою векторного графічного редактора Figma. Для відповідності всім вимогам платформи, для якої розроблявся прототип додатку, було використано iOS Guidelines.

Прототип представляє собою додаток для пошуку людей зі схожими інтересами. Функціонал додатку передбачає створення подій та груп, до яких люди можуть доєднатись, щоб разом відвідати певне місце чи подію або організувати спільне заняття улюбленим хобі. Система передбачає пошук за допомогою різноманітних фільтрів, ключових слів і категорій (спорт, домашні улюбленці, їжа та напої, походи, тощо). До того ж це буде першим таким українським додатком.

Отже, за допомогою можливостей, які надають сучасні технології, стала доступна величезна кількість інформації, але люди – не комп'ютери, і нам важко опрацьовувати таку кількість даних, тому ми прагнемо до того, щоб спростити доступ до інформації і фільтрувати її, щоб не витратити багато часу на її пошук. Таким чином, прототип додатку для пошуку подій та людей за спільними інтересами, створений з урахуванням особливостей iOS платформи і фокусується на швидкому та зручному пошуку за допомогою ключових слів та категорій. Розширений пошук з різноманітними фільтрами пришвидшує і полегшує знаходження цікавих подій та однодумців.

Перелік використаних джерел:

1. Спостереження за інвесторами UBS: Заможні інвестори бачать тривалі зміни у житті після COVID-19. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.ubs.com/global/en/media/display-page-ndp/en-20200713-ubs-investor-watch.html>
2. Особистісний і професійний розвиток дорослих: теорія і практика: [монографія] / авт. кол.: Аніщенко О.В., Баніт О.В., Василенко О.В., Волярьська О.С., Дорошенко Н.І., Зінченко С.В., Сігасва Л. С.; за ред. Аніщенко О.В. – К.: ШКОЛА НАПН України, 2016. – 4 с.

ФІЛОСОФСЬКІ НАУКИ

Білошанка В.С.,
студентка гр. М-610м,

Бондаревич І.М.,
к.філос.н., доцент кафедри філософії

Національного університету «Запорізька політехніка»

АНТИЧНА СПАДЩИНА В СУЧАСНОМУ КОНЦЕПТІ «ЗДОРОВ'Я»

В сучасному науковому дискурсі дуже часто використовуються зовсім різні аспекти концепту «здоров'я», що почасти утруднює проведення досліджень за цією тематикою. Те, що концепт «здоров'я» сьогодні залишається доволі відкритим і знаходиться у стадії формування засвідчує й прийняте Статутом Всесвітньої Організації Охорони Здоров'я визначення здоров'я як «динамічного стану повного фізичного, душевного і соціального благополуччя, що не визначається однією лише відсутністю хвороби або немічності» [1].

Наявний в сучасному дискурсі концепт «здоров'я» в своєму підґрунті має доволі значний перелік стародавніх смислів. Вивчення їх трансформації дозволяє усвідомити не тільки історію формування концепту, а й висвітлити і дослідити деякі «загублені» з них.

Формування концепції здоров'я в європейській культурі, яке простежується в античних текстах однозначно несе на собі вплив досягнень середземноморської цивілізації, і як найменше, єгипетської

культури. Як і всі античні науки, антична медицина виловувалась із філософії. Становлення медичних знань відбувалось таким природним чином, який сьогодні не так часто є в наявності: натурфілософія занурюючись у спостереження буття, досліджували першооснови хвороб, а лікарі – сягали філософських обривів в намаганні допомогти людині. В цілому, в античному спадку наявні досить різні уявлення про здоров'я, хоча всі вони тим чи іншим чином прив'язані до «складових» людини – тіла, душі і духу.

В першій половині V ст. до н. е. більшість відомих нам філософів Піфагорійської школи або були лікарями, або принаймні писали на медичні теми[2]. І засадничі для піфагорійців поняття Космосу, Гармонії, Музики Небесних Сфер проекцією потрапили і в їх «лікувальні» трактати.

У Сократа знаходимо цілісний підхід і до людини, і до її здоров'я. Філософ зауважував, що лікування означає лікування і тіла, і душі. А також був впевнений: «якщо людина сама стежить за своїм здоров'ям, то важко знайти лікаря, який знав би краще корисне для її здоров'я, ніж вона сама» [3].

Аристотель, теж наслідував принцип невідокремлення душі від тіла. Філософ поєднував поняття фізичного і психічного здоров'я, і вважав, що їх підтримка є доказом найвищої професійності і самої людини, і лікаря. Цікавим вбачається зауваження філософа про те, що здоров'я людини знаходиться в залежності від реалізації нею свого потенціалу.

Платон, розвиваючи ідею гармонії запропонував поняття «міра», один із найуживаніших змістів якого дуже близький до концепції здоров'я [4].

Таким чином, у стародавніх греків, по перше, було присутнім розуміння здоров'я як певної якості живого організму, що сам по собі є *цілісною організацією* його різних характеристик: тіла, душі, духу. По-друге, запропоновані ними поняття «гармонії», «міри» і сьогодні є одними із найпоширеніших смислових обривів концепту здоров'я. Як очевидні помічасмо спроби співвіднесення здоров'я з відповідальністю в сенсі самоорганізації людини.

Римляни, які в багато чому наслідували стародавніх греків, змогли додати власних акцентів в концепт здоров'я. Так, давньоримський філософ Гален вважав, що душа людини знаходиться в тісному зв'язку з тілесною оболонкою. І в праці «Про частини людського тіла» тісно ув'язував життєдіяльність цілісного організму із станом нервової системи, хворобами тіла і духу. Гораций розкривав визначення душевного здоров'я через відчуття задоволення собою і життям в цілому, через здатність управлятися із різного роду життєвими обставинами. Таким чином, у римлян з'являється і обґрунтовується благополуччя як складова здоров'я.

Підсумовуючи зазначимо, що акумульовані в греко-римській спадщині смислові обриві концепту «здоров'я» (єдність фізичного і психічного здоров'я, відповідальність людини за своє здоров'я, благополуччя як складова здоров'я, залишаються активними і по сьогоднішній день. Разом з тим, змінилися певні акценти деяких смислів. Наприклад, роль самоорганізації людини в набутті свого здоров'я нівелюється декларативністю знань про нього, яке всі знають, але не всі реалізують на практиці. Сьогодні дещо змінився акцент в сприйнятті екологічного впливу на здоров'я: якщо античне розуміння «гармонії» пов'язане із активним узгодженням людини і природи, то більшість сучасних людей екологічний фактор сприймають як такий, що знаходиться за межами їх впливу. Також можемо констатувати свідоме порушення норм, «помірності» як принципу здорового життя, який заповідали стародавні греки. І в цілому більш представницьким в концепті здоров'я залишається уявлення про його фізичні характеристики, пов'язані із його нестачею. Разом з тим, заслуговує на увагу дослідників розвиток започаткованого в останній чверті XX ст. нового напрямку в дослідженні здоров'я – салютогенез, який зосереджується саме на причинах, витоків наявного здоров'я.

Література:

1. World Health Organization: The constitution of the World Health Organization // WHO chronicle. – 1947. – Vol. 1. – P. 29–45.
2. Жмудь, Л.Я. Пифагор и его школа.-Л.:Наука,1990.- 190с., с.134
3. Сократ. Платон. Аристотель. Сенека: Биограф очерки. – Москва: Республика, 1995. – 267с
4. Платон. Собрание сочинений. В 4 томах. Т.2. и Т.3 – Москва : Мысль. 1993. – 528 с.

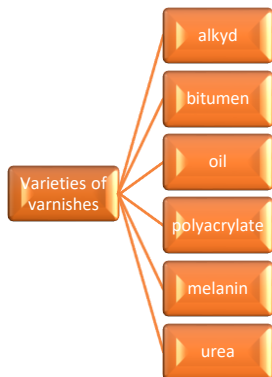
XІМІЧНІ НАУКИ

*Olesia Kyrylenko,
Kyiv National University of Technologies and Design
Scientific supervisor V. Denysenko*

VARIETIES OF VARNISHES AND THEIR CHARACTERISTICS

Varnishes are transparent solutions of natural or synthetic film-forming agents (resins or cellulose esters) in alcohols, turpentine, oils, with admixtures of plasticizers and other substances. They are widespread in everyday life. Varnishes are used to protect the coating, to give the household item a better look. Varnishes can be both one-component and multi-component, the first made on the basis of thermoplastic polymers and the second (multi-component) on the basis of thermosetting polymers. Paints made on varnishes are called enamels.

Varnishes is called a solution of film-forming substances in organic solvents or in water, which forms after drying a solid transparent homogeneous film. One of the main components of the varnish are film-forming substances, among them oil, resins, cellulose esters, these substances provide the possibility of film formation. They also include solvents, the choice of which depends directly on the choice of the substance that forms the film. Solvents can be substances such as turpentine, white spirit, acetone, alcohols. One of the disadvantages of lacquers is slow drying, to accelerate this process add special substances called siccatives to the composition. Solutions of oxides or salts of cobalt, zinc, lead, manganese in vegetable oil can be attributed to the siccatives, these substances will accelerate drying. To give the desired color varnishes use substances called pigments. Due to their chemical properties, pigments can also improve the adhesion, anti-corrosion properties and water resistance of films. Fillers (for example, chalk, kaolin, talc and other substances) are added to reduce the cost of paint coatings. Varnish-like materials should be lightweight and inactive in chemical properties. Variety of varnishes is quite wide.

By adding some resins and oils to the bitumen, bitumen varnishes are obtained. In terms of chemical properties, this type of lacquers has a high resistance to acids, water and the atmosphere. The composition of bituminous varnishes can be varied to obtain varnishes of different viscosities. When interacting with oxygen, bituminous varnishes have the ability to thicken, this is a big disadvantage that this does not happen to their composition add turpentine.

Oil varnishes are also widespread, they contain resins, solvents mixed with vegetable oils. They can contain natural resins in the form of rosin, amber, copals and unnatural resins, for example, phenolaldehyde. Oil varnishes are thin, medium and oily. As a result of drying of the greasy type, a highly elastic and weatherproof film is formed. In the lean type, the film is shiny and firmer, but less weatherproof. A thin type is covered with household items, among which may be metal products, wood. Oil varnishes are not very durable, because of this their production is gradually reduced, they are less and less produced.

Instead of oil varnishes have come alkyd varnishes, which are more stable, in their composition they contain less oil. Their main components are pentaphthalic or glyftal resins diluted in organic solvents. Their films are much harder and have better water resistance, so they are not cheap.

Cheaper replacement of resin-oil varnishes are petroleum polymer varnishes. These varnishes are obtained by dissolving petroleum resins in solvents with various additives. The advantages of petroleum polymer varnishes over more expensive varnishes are that they are more durable to detergents and reagents.

For glass, metal or wood surfaces, polyacrylate lacquers are used. The viscosity of polyacrylic lacquers may vary depending on the amount of solvent added. . And the wood covered with this type of varnish can change the initial color, getting shades of yellow, brown and other colors. The wood image is saved.

Melanin varnishes are made on the basis of crystals, given the chemical properties it can be said that this type of lacquers does not dissolve in cold water but dissolves in organic solvents. They are generally used in the production of films used for decoration. Urea varnishes can be used to protect wood products, flooring or furniture. Certain types of urea lacquer are cured. Apply these varnishes by spraying or using a roller or brush. But there are types of urea lacquer that is specific to only one type of application.

REFERENCES

1. Institute of Chemistry and Chemical Technology. Varieties of varnishes and their characteristics. URL <https://icct.org.ua/institute/>. (appeal date 13.10.2020)
2. Ikmprom.ru. Components of the paint industry. URL <http://ikmprom.ru/analitika/lakokrasochnaya-promyshlennost--glavnaya-otrasl-kh/> (appeal date 13.10.2020).